

www.e-rara.ch

Phytognomonica Io. Baptistae Portae ... octo libris contenta

Della Porta, Giambattista

Francofurti [Frankfurt am Main], 1591

ETH-Bibliothek Zürich

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-42176>

Liber II.

---

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [\[Link\]](#)

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [\[Link\]](#)

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [\[Link\]](#)

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [\[Link\]](#)

femine echij, & orchidibus: sed mobilia signa sunt odor, sapor, color, forma, hirsuties, læuitas, quæ ad soli, cæli, cultusque mutatione mutantur, ut in urbanis & siluestribus plantis videbimus. Nominis declaratio: Φυτόν, *planta* est, γένειον *scientia*; sunt enim γένειοι mores dentes iumentorum, ex quibus ætas dignoscitur (sunt & Athenis magistratus) quasi homines accurate prudentiæ, quasi scientia plantas cognoscendi. Et ut Φυσιογνωμικά ex corporis aspectu humani moresiudicantur, sic Φυτογνωμικά ex plantarum aspectu genuinæ vires poterunt diuinari.

IO. BAPTISTÆ PORTÆ

NEAPOLITANI

PHYTOGNOMONICORVM

LIBER II.

PROOEMIUM.

IACTIS iam dicendorum fundamentis, in presentiarum lubet, & decet particularem cuiusque narrationem aggredi; & gentilitatibus, & nataliis locis historiam scribere; tum quia simplicioris, & minus operose cognitionis, ac veluti dicendorum rudimenta, tum iis primitus ignoratis, facile nobis reliquorum dilucidior doctrina interciperetur. Diximus plantarum vires alias manifestas, alias occultas esse; a manifestis incipiemus, easque ab alimentis, quibus vescuntur, cælo quo nascuntur oriri docebimus, & ex iis quibus nascuntur misturis, ali, constare, & operari; idque liquido ex propria cuiusque planta inspectione a quoquam cognosci posse. Ex soli enim natura, cæli habitu, locigenio, & cultus illecebris, uti stirpium effigiaturam, ita & dotes variari contingit. Aliæ enim vdis, stagnantibus, præterfluentibus, vel salsis aquis nasci auent; aliæ aliosis locis; summis aliæ montium iugis, vel præruptis crepidinibus, vel depressis conuallibus; aliæ feruidis, algidis, vel temperatis

cali segmentis viuunt, alia omni abdicato cultu in siluis se ultro porrigentes, alia viretis cultus blanditijs foueri querunt.

34 QVOD VNÀ QVÆ QVÆ ORBIS PARS
iuxta sui cali qualitates ex terrea mistura plantas
progignat; CAP. I.

35 SI vniuersas plantas ex terrea, & aquea mistura gigni, ac iuxta varias locorum qualitates, eisdem misturis quibus producuntur velci, auctoritate, ratione, & experientia demonstrabimus, Sole nitidius erit argumentum, plantas è vernaculis locis suas temperaturas nancisci, orbi primum è veterum in natura procerum virorum sententijs. Anaxagoras Clazomenius ad Lechinonem scribens, *terram plantarum esse matrem, solem vero patrem dixit.* Theophrastus ait Anaxagoram referre, aerem omnium semina continere, quibus cum imbre vnà delatis, omnia gigni asseuerauit. Diogenem ex aqua putrefaciente, & misturam quandam cum terra capessente plantas nasci existimasse; sed Cleodemum non plantas solum, sed animalia ex mistura illa nasci; & quanto è turbidioribus, argentiorebusque tanto amplius animalium natura priuari. Sed is hæc quodammodo à sensu remota dixit, inspecta vero esse, imbres putredines quasdam, mutationesque humi facere; & cum humor alte descenderit, plantas ea ratione genitas nutriri, augeri que posse, Sole feruefaciente, ac exsiccante, quemadmodum & animalium generatione confici maior ferè pars auctorum confirmat. Et terra agitata semper illius loci familiaria producere. In Creta insula quocunq; loco terram mouerit, quispiam, nisi seratur alia, cupressum gigni, protinusque emicare, & in semimadefactis segetibus si submoueantur, tribulum exsurgere. Sic laser in Libya ex orrum imbre picoso quodam, crassoque compluto; sed quæ annua, herbacea que natura facilius exeunt. Plinius aquas è cælo cadentes omnium terra nascentium causas esse dixit, prorsus mirabili natura. Hactenus de veterum placitis. Ipse enim semper consonum veritati existimauit, quod è terram plantæ, quæ aliqua animalia nascerentur, propterea quod inest in terra humidum, in humore spiritus, in vniuersum calor animalis, vt sint *Iouis omnia plena.* Ob id absque præexistente semine, sine vlllo hominum opere, vt diuersi terrarum tractus succo, sole, fitu, aliisque constitutionibus diuersi sunt; ita quoque diuersas

plâtas, & diuersis insignitas qualitatibus produxerunt. Eiusmodi enim solet esse corporis habitus, cuiusmodi humores, quibus nutri-
mur; talesq; succi gignuntur, qualia sunt alimenta, quibus vescimur. Id mihi animum submouit experimentum, quod quū è profundis-
simis ædium fundamētis egestam humū conuassassem (vt omnis ob-
iecti seminis suspicio tolleretur) atque sub dio exposuissem editis-
simis locis, ne aliunde ventus semina exportasset, non multis post
elapsis diebus, è variis terrę qualitatibus in quas illis varia herbarum
genera exorta sunt, sed Neapolitano solo, cæloq; familiaria: nam a-
lia argilla, alia puluis Puteolanus, alia contritus lapillus, vel tophus
produxit; sic vnaquæq; terra pro sua qualitate eiusdē qualitatis stir-
pes produxit: tophacea enim terra asphaltitem trifolium produxit,
vnde mōs Neapoli imminens tophaceus, à Galeno *Trifolinus* dictus
est, ex huius trifolii copia. Sic vrticas, rubos, mercuriales, & simi-
lia. Sic etiā passim videmus in terræ aggeribus è puteis eruris, aeri-
que expositis, quod sponte nascentes herbę summā cutem amiciāt
& amœno virore decorent. Sed quid longius euagandū, si hæc sa-
crarum testimonio litterarum clara sunt? Inquit Moses, quod vbi
Deus terram creauerit, & ab aquis diuiserit: *Producat, iussit, terra
herbam virentem, quæ ferat semen iuxta genus suum, cuius semen sit in
semetipso super terram.* Sic protulit terra herbam virentem, & faci-
entem semen iuxta genus suum, lignumq; faciens fructum, & habēs
vnumquodq; semen iuxta speciem suam; quasi diceret, quod cum
Deus terram creasset, cunctaq; eius loca variis qualitatibus insigni-
uisset, munifico suæ omnipotentię luxu vnaquæq; orbis pars iuxta
suas qualitates herbas produxit. Tunc niuosa montiū Septentrio-
nis iuga tassum, thutiam, & celastrum erexerunt; & sub Solis cursu
feruida Libya odorata aromata misit. Iudæa Syriæ vna balsamum; 35
Cyrenæ, laserpitium; Sabæi thus; Arabia, myrrham, casiam, & cinna-
momum; Ægyptus, lycorum; Media, citrium; Persea, cuciopherā;
Phanos insula, loton; Rhodus, aspalathum; Babylonia, palmam; mōs
Lybanus, cedrum; Corycus, crocum; Troia, fagum; Bactri, terebin-
thum; Hæmus, tamaricem, Creta, cupressum, & dictamnium; Cyclades,
cyperum; Pontus, absinthium; Europę Illyria, iridem; Macedo-
nia, petroselinum; Athenæ, oleā; Olympia, oleastrum; Cyllene, mo-
ly; felicitis Campaniæ colles, vites, temulentię nobilis succo per o-
mnes terras inelyto; oriētis Indi, ebenum, India, Sericea vellera; oc-
cidentis

occidentis Tylos, lanigeras arbores & guaiacum. Nec flumina, lacus & paludes à suis muniis feriarūt. Nilus papyrum produxit; Euphrates lotum; Strimon, tribulum; lacus Orchomenius, sīden, & iuxta Lybanum iuncum, & odoratum calamum; Colchides & Galatiæ, acorum; Ægyptiæ paludes, colocasiam. Et tandem singulæ orbis partes singulas stirpes, vt sua ferebat qualitas, erexerunt; eiusdem proprietatis, quarum semina translata, ac blandimentis sata, suas qualitates adulterarunt.

Quod vnaquæque orbis pars ex terrea mistura etiam animalia produxit; CAP. II.

ET si quibus dubium videretur, quod stirpes ex aquea mistura prodigenerentur, consideret animalia quamplurima, & perfecta etiam ex putri limo generari, quorum ortus difficilior omnibus iudicatur; & iā de eorundē exortu variæ sunt confirmantes Philosophorū opiniones. Inter Phœnicum, & Ægyptiorū placita censerī asserit Porphyrius animalīū genera ex terræ viscerib. prorepisse Solis agēte vi: Achelaus Atheniensis animalia gigni ait ex terræ calore, quæ limū lacti simillimum ad escā deliquauerit. Anaxagoras Clazomenius ex terra, humore, & calore cuncta emanasse; atq; id Anaxilao, & Euripidi eius discipulo legitur apud Diodorum non displicuisse: quippē in Menalippo scribit, quum cælum & terra in sua loca se recepissent, terrā arbores; volatilia feras, & mortaliū genus produxisse: nam terra putris omnino, mollis, & sole densata in suam superficiem tumores produxit, singulos suas putredines continentes; nocte circumstante, aere irrorante, sole consolidante, tandē putredines illas ad summū produxit, maturato scilicet partus tempore, con fractis vtriculis, omnium animantiū genera exclusit; quare quæ maiorem calorem sortita sunt, altiuolæ effecta sunt; quæ plus terræ, serpentes, quæ aquosa in suis generis elementa delata, pisces euaserunt. Auicenna ait, quod res, quæ generatur per virtutem generatiuam, nō prohibet quin possit alio modo generari: nam esse potest, quod generatio sit ad generandum speciem, sed factio sit circa indiuiduum, & illud postea generare potest. Et quidam suus amicus procreauit scorpiones: & illi generauerunt alios scorpiones, & potest generari homo, & ille generare & conseruare speciem; & tandem factio & generatio se iuuāt ad inuicē in saluanda specie. Testis inter cetera, quæ Græcis *ἰσχανόδισσα* dicuntur, nauigiis, vel mari, fictilib. pro-

iectis ex putrescenti spumoso limo generantur; purpuræ ex putri materia, limoque; buccinis ortus idem, in cœnoso ostrea, in arenoso conchæ, vngues & pectines; in saxorum cauernulis balani, & holothuria, per summa lepadæ & neritæ; in cœnosis & arenosis, pinna: denique testacea omnia ex limo, pro limi differentia fiunt. Sed in his fortasse dicet quispiam ideo id euenire, quia corporis cōgressus vel commistio fieri nequit, sed plantarum more nascuntur. Idem in perfectioribus ostendemus. Anguillæ ex saculentis stagnis aqua omni exhaustis, a limo detracto generantur, si aqua plurima affluerit. Aphix etiam ex superfluitante in mari spuma post multos imbres nascuntur. Mugilis & cyprini ortus idem. Quippe videre licet locum conuallibus vndique septum, quem fons nullus irrigat, nullus alluit lacus, denique nil præter cælestem imbrē admittit, & cum cum imbres replent, illico variis piscium generibus repletur. Quæ omnia Aristotelis, Aliani, Athenæi testimoniis clara sunt. Ranæ etiam, quæ suos in aquis natales habent, ex palustri limo generantur; nec solum ex limo, sed per se etiam nascuntur, conspersis tantum imbre litorum, & itinerum puluerulentis arenis, *temporaria* dictæ, sic etiam serpentes. Macrobius in Ægypto mures ex terra, & imbre nasci scripsit. mitto anates illas, vel eius congeneres aues in Scotia, in Orcadibus, & ad Temesim amnem, quæ conchis nascuntur, quæ nauium musco & limo semiputridis carinis euelluntur, labantes in sicco moriuntur; quas vero æstus maris alluit, conchis excluduntur.

Plantarum alias peregrinationes passas, alias minime, & alias media natura esse; CAP. III.

PLANTARVM, quæ supra memorauimus, aliæ tam miti vrbanoque ingenio sunt, vt ad nos è suis peregrinatæ regionibus, noctæ humum suæ naturæ accommodum, cæli tractum, nec non alimentum ei simillimum, quo suis in locis alebantur, patrii cæli oblitæ, adeo cicurate sint, vt vernaculæ videantur. Multæ enim Romam asportatæ fuerunt à maiestate illa terrarum principis populi Romani; Persicum à Persea; cerasum à Cerasunte Pontici municipii in Italiam à Lucullo allata sunt, Mithridate debellato; tamque apud nos fœcunda sunt, & læta profiliunt, vt potius Persæ & Cerasuntii à nobis petiisse, quam ad nos misisse videantur. Zizypha & tuberes æque per-

que peregrina sunt, atque è Syria & Africa Sex. Papinium attulisse scribunt. Pistacia Virellius in Italiam primus intulit è Syria: sic amygdala è Thaso Thraciæ vrbe; castaneæ à Castana Magnesiæ oppido, vt Nicander ait. Iuglandes peregrinas esse & è Regibus Alexandro Magno, & aliis translatas indicant, Græca nomina, quod *nux basili-ca* nuncupatur. Citrium è Media, vel Hesperidum hortis in Græciam Herculem detulisse tradunt; cydonia è Cydone Cretæ oppido; granata è Carthagine, & ob id *mali Punici* nomen sibi vendicasse; myxa, & damascena pruna è Damasco Syriæ aduecta. Aliæ vero vel celo inuidente, vel solo repugnante, tam rudis, contumacis, ferique ingenii stirpes sunt, & indociles nasci alibi, quam vbi cœpere, nec in alienas commeant terras, vt ne quamplurimis quidem obsequiis, ac in sâtu illêcebris nostro huic tractui assuescere potuerint; sed cæli clementia, hortorum amœnitate, reliquarumque stirpium consortio spretis, in sua loca, à quibus originem duxere, tandem se recepere. Fastidit balsamum alibi nasci; non habet vires frutex cinnamomi in Syriæ vicina perueniendi; non ferunt amomi, nardique delitiæ, ne in Arabia quidem ex India naue peregrinari; tentauit etiam Seleucus Rex. Et si arbores ipsas plerunque exorauimus, vt uiuant, atque transmigrent; & à solo aliquanto impetrauimus, vt alienas alat, aduenasque nutriat, cælum nullo modo quit flecti. Virgilius;

Diuerse arboribus patriæ; sola India nigrum

Fert ebum, solis est thurea virga Sabæis.

Quid tibi odorato referam sudantia ligno

Balsamaq; & baccas semper florentis acanthi?

Alię stirpes sunt, quæ & si alienis in locis viuunt, maxima cultus diligentia viuere coactæ sint ob cæli, telluris, alimentiq; diuersas constitutiones, nec augeri, nec fortificare valuerunt. Babylonia inclyta est palmis; sunt in Europa, sed steriles; ferunt in maritimis Hispaniæ fructum, verum immitem; dulcem in Africa, sed euanescentem; nec in alia terrarum parte, nisi in calida; sed nusquam frugifera, nisi in feruida: nã etsi promissit, ostenditque, ea educare fastidit, quę tanquam inuita peperit: sed si quis nostratam hanc palmam apud Babylones ferat, & reddi fructiferam, & loci illius domestici similem. Viuit in Italia piperis arbor, casia etiam in septentrionali plaga, vixit & in Lydia thuris: sed vnde sorbentes succum omnem ex eis so-

les, coquentes que lachrymam? Perlea in Ægypto. & locis proximis fructificat, in Rhodo vsq; ad florem duntaxat deuenit. Sic etiam de moro Ægyptia retulit Theophrastus. Frigus inimicū lauro est; circa Bosphorum Cimmericum Panticapeo vrbe omnimodo laborauit Mithridates Rex sacrorum causa laurum, myrtumq; habere, & non contigit. Ederam in Asia parte superiore Syriæ nasci negauit Theophrastus; nec in India, nisi in monte Mero. Quin & Harpalum omni modo laborasse, vt fereret eam in Medis fructu. Sic centauium in Elio agro fecundum est; in montuosis, infecundum; in planis flosculo tantum gaudet; in concauis nec floret quidem, nisi improbe. Casia nostro orbe si nascitur, nō frugifera. Ob id optime dixit Plato, *varius rerum generationibus esse visum in terris loca varia.* Et Porphyrius, locus non secus ac patria est principium generationis: ob id non vbiq; locorum quælibet planta, vel animalia gignuntur.

*Quaedam animalia aliquibus locis non sunt; aliqua transmigrati-
nem patiuntur, aliqua mediæ naturæ esse;* CAP. IIII.

IDEM in animalibus conspiciere licet. Sunt rudes & alpini homines vrbiū delicias aspernantes, nec alibi quam in suis inapalibus habitare possunt. In nonnullis locis alia gigni nequeunt, in aliis generantur minora, & breuioris vitæ, nec prosperæ, plurimumq; discriminis ex ipsa regione oriri, certum est. De quibus Plinius: Rerum naturam non solum alia aliis dedisse terris animalia, sed in eodem quoq; situ quædam aliquibus locis negasse. In Media silua Italiæ non nisi in parte reperiuntur glires. In Lycia dorcades non trās- eunt montes Syris vicinos: onagri mōtem, qui Cappadociam à Lycia diuidit. In Hellesponto in alienos fines non commeant cerui: & circa Arginussam Elatum montem non excedunt, auribus etiam in monte fissis. In Pordoselene insula viciniam mustelæ non trās- eunt. In Bæotia Lebadia illatæ, solum ipsum fugiunt, quæ iuxta in Orchomeno tota subruunt arua, talpæ. In Ithaca illati leporis moriuntur: in Ebuso cuniculi non sunt, scitent in Hispania, Balearibusque. Cyrenis mutæ fuere ranæ, illatis è continente vocalibus, durat genus earum. Mutæ sunt etiam nunc in Seripho insula: eadem alio trāslatæ canunt. In Italia muribus araneis venenatus est morsus; eosdem vltior Apennino, regio non habet; in Olympo Macedoniæ monte non sunt lupi, nec in Creta insula, vbi quidem non vulpes vsive, aut omnino nullum maleficum animal, præter phalangium.

gium. Mirabilius in eadem insula ceruos, præterquam in Cydoniatarum regione, non esse; item apros, & attragenas, herinaceos. In Africa autem nec viros, nec apros, nec ceruos, nec capreas. Milesii, a gri locis propinquis cicades alternis gignuntur, alternis non. In Põto neq; mollia neque testata sunt. In Illyria, Thracia, & Epyro asini parui habentur. In Scythica terra, & Celtica nulli, propter immodicum frigus. Leones in Europa potius sunt, panthere in Asia; in Europa autem nulla. Ibis Ægypto peculiaris est. Et tandem multa sunt, quæ si aliis locis transferantur inuita, ægrotant, & moriuntur.

38

Ex loci mutatione plantarum qualitates mutari, & animalium; CAP. V.

SED peregrinæ plantæ aliis locis inquilinæ, si solum, idemque cæsum nactæ fuerint, vt ad cognata translata videantur, easdem vires habituras quis nescit? At loci genio non consentiente propter internas soli, cæliq; qualitates, diuersas sortiri temperaturas congruū videtur, vt pristinæ virtutis pars aboleatur, pars autem remaneat: at longis dissita loca spaciis, vt omnino contrarium nanciscantur solum & alimentum, de sua natura demigrabunt, vt vix pristinæ aliqua inhæreant vestigia, & fere aliam suscipiant naturam, vt paulo post videbimus, quum in vitium, vel alias species abeant. Vitruuius à soli proprietatibus plantarum immitti qualitates explicatius probat: *Hæc, inquit, dissimilibus saporibus à terra proprietate perficiuntur, uti etiam in fructibus videtur.* Si enim radices arborum, aut vitium, aut reliquorum seminum non ex terræ proprietatibus succum capiendõ ederint fructus, vno genere essent in omnib. locis, & regionibus omnium sapore. Sed animaduertimus insulam Lesbou vinum protropou, Mæoniã catacecaumeniten, ite Lydiã Meliton; Sicilia Mæmertinũ; Cãpania, Falernũ; in Tarracina, & Fundis Cæcubũ, reliquisq; locis pluribus innumerabili multitudine genera vini, virtutesq; procreari, quæ nõ aliter possunt fieri, nisi quũ terrenus humor suis proprietatib. saporũ in radicibus infusus, enutrit materiam, per quã egrediens ad cacumẽ, profundat propriũ loci, & generis sui fructus saporẽ. Quod si terra generib. humorũ nõ esset dissimilis & disparata, non tantũ in Syria & Arabia in arundinib. & iuncis, herbisq; omnibus essent odores, neq; arbores thuriferæ, neque piperis darent baccas, nec myrrhæ glebulas, nec Cyrenis in ferulis laser nasceretur; sed in omnib. terrę regionib. & locis eodẽ genere omnia procrearentur. Has autẽ varietates regionib. & locis inclinatio mudi, &

Solis impetus proprius, aut longius cursum faciendo tales efficit terræ humores, quæ qualitates non solum in his rebus, sed etiam in pecoribus, & armentis discernuntur. Contingit mutari fructus, inquit Theophrastus, aeris, & terræ qualitatibus; hæc enim sunt quæ alimentum his suppeditant, nec solum semina & plântæ, sed mutantur & animalia. Mutantur fructus odore, colore, succo & magnitudine: semina nigra in candida mutantur, & candida in nigra. Myrtus in Ægypto odoris suauitate præstat: acida punica præstabiliora euadunt in Ægypto, & Cilicia; alia enim dulcia, vinolentaque fiunt; alia sine ligno & specie visenda, quæ mutatio non protinus, sed tertio anno fit, & ad summum alimenti qualitas omnia facit. Perseâ in Perside tam præsentis veneni esse, vt vescentes interimat; in Ægyptum vero translata, & peregrinata mitigato cælo pomum euasisse esui iucundum. Cicuta apud nos effætarum est virium; ob id Thrasias Mantinensis, & eius discipulus Alexia sumendam cicutam censebant, non vnde liberit, sed è Suis, & si quæ alia loca prægelida, & opaca constarent. Niger elleborus hebes, imbecillisque, multis in locis expetitur, sed in monte Oeta præstantissimus est, & melior Parnasio, aeris & alimenti varietate. Quæ de re Hippocrates Democritum curare gestiens, è montibus colligendam curauit. Iris in Illyria melior erit quam in Macedonia; in Thracia vero, cæterisque frigidioribus locis cocturæ repugnantibus odore penitus caret. Dictamni, & pseudodictamni eandem esse naturam existimant; sed quod latioribus locis exit, degenerare, falsumque cognomine. Et tandem nullum esse locum, qui mutare non queat, affirmat. Arum Cyrenis minimam præstat acrimoniam, adeo vt rapis in cibum præferatur; verum in quibusdam frigidioribus locis adeo feruens & mordax est, vt mandentium os & fauces exurat. Brassica in Ægypto non estur propter amaritudinem; in Italia, & præsertim Neapoli, suauissimum est olus. Capparitis in Libya mirum in modum æris est; in Apulia diurnus & diurnus est cibus. Floridi caules, qui è Cypro Venetias asportantur, apud nos florentes cauliculos primo satu donant, vt Cypro, sed secundo aut saltim tertio transit in vernaculos. Asphodelus ex Hesiodo, & cepa idem vbique demonstrant, quorum acrior aut mitior sapor agri sequitur conditionem. Semina ex coctilibus in coctilia, & ex incoctilibus coctilia fieri Theophrastus alimentis acceptum refert; loca enim præ tenuia,

ac in-

ac insolata obsequiosum alimentum, & facile donant, vt in Lemno & Aegypto etiam aeris causa; contra enim frigidiora loca, & spissa, vt figularis creta, vel madida & palustria incoctilia, exsucca, lignosa, & contumacia præbent; ob id fruges, quæ sub dio in area manserint, inobsequiosas fieri, & contumaciores iis quæ statim auferuntur.

Lapidola pyra in saxosis locis nascuntur: frumentum & cæteræ fruges præponderant propter alimentorum facultatem. In insitione fructus, sapor, odor, magnitudo, color, & forma ex subiecti trunci qualitate mutantur, vt latius disputauimus in nostris libris de Agricultura; & tandem succus per plantarum poros per cuncta meabilis subiens, eas transmutat, vt lapidescant, & ferrescant etiam, vt ita dicam, si super ferri mineras oriantur, eadem cute permanente & grauitate, & dutitie ferrea. Visitur in quibusdam locis, vt Georgius Valla refert, petrifico succo abundantibus, qui per radices & trunci poros exsuctus, radices ipsas, truncum, ramos, folia, & flores in lapidem conuertit. Hæc eadem in animalibus: nam alimenta, vt aqua, in eis colorem, & qualitatem commutat. Aristoteles ait, animalium omnium colores ab aquis permutari. Sunt & Bæotiæ Cephalos, & Melas, & Lucanis Cratis, inque agris Clazomeniorum, & Erythræorum, & Laodicensium fontes; quorum potu, quamuis alba, proueniunt leucophæa, in aliis pulla, aliis coracino colore. In campis Troianis Scamander armenta rufa facit; ideo hoc flumen Iliacenses *Xanthum* appellant. In Scotia oues flauenti lana sunt, quod ex potu, pabulove prouenire scribunt. Theophrastus in Macedonia ait, qui candida sibi nasci pecora velint, ad Aliacmonem ducere; qui nigra, aut fusca, ad Axium.

Probatur artis & nature experimento plantas è terræ qualitatibus vires exsugere; CAP. VI.

AD veritatem hanc elucidandam, quod ex variis locorum succis suas hauriant qualitates stirpes, si quas superius adduximus auctoritates, & exempla minime suffectura iudicabit quispiam, numerosa experimenta adducemus artis & naturæ; videbimusq; quod si casu, vel arte id efficere valemus, multo credibilius natura id effici posse; nec solum id in plantis, sed in animalibus etiam accidere. Et primo terra natura salsa, sapes vini & pomorum corrumpit, Virgilio docente;

*Salsa autem tellus, & quæ perhibetur amara
Frugibus infelix, ea nec mansuescit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis sua nomina seruat.*

Nascens Eleaticus inter vites, recenset Theophrastus vinum vsque adeo reddere prouocans vrinas, vt omnes qui bibant graciles admodum ventre efficiantur. Sic elleboriten fieri dicit Plinius ex vetrato nigro. Cato docet, sic fit & scammonites. Mira vitium natura saporem alienum in se trahendi, qualem & Salium redolent Patavinorum in palustribus vindemiæ. Sic & elleborū feritur in Thasso, aut cucumis siluester, aut scammonia, quod *vinum ectromatium* vocant, quoniam abortus facit. Columella prohibet stercus viribus ingerendum, quod vini saporem corrumpat. Mandragora vitibus adnata, somnificum facit vinum. Si nascitur mercurialis in vineis copiosa, suo sapore vinum inficit, & bibentibus ingratum redditur. Lupini in vineis confiti, amari saporis vinum reddunt. Siluestre aliiū Franciæ, & Brabantiæ colonis in aruis inuisum nascitur; quia tritico innatum prauum odorem & saporem communicat, quo farina & panes imbuuntur. Rutam, quæ in Macedonia circa Haliacmon amnem prodeat, comedentes affirmat Dioscorides emori; cum montosus is sit locus, & viperis scateat. Nec obscuriori experimento animaduertere licet in plantis, quæ supra alias plantas innascuntur. Cassitha suis clauiculis finitimis plantis annectitur, vbi alimentum vberius nacta, suæ radiculae exarescunt, ex fugendo alienum genus defraudat. Veteres Græci eius virium non meminere, quod non proprias, sed cui innascitur plantæ vires æmulatur. Arabiciæ factionis Medici inquit, si calidæ stirpi inhæret, calidam sortietur facultatem; si decubuerit frigidæ, vim sibi frigidam vindicabit. Qui facultates illi tribuere, vires illius longe magis gliscere pollicentur, si parentis ingenium ei patrocinetur. Filicula, quæ arborum caudicibus adnascitur, purgatori succo, concoctioriq; alitur, ob id à Mesue præfertur ei, quæ solo aut muscosis lapidibus adnascitur; nã suo inconcocto humore statiosa est, & ventriculum subuertit, eiq; obest; sic de aliis, vt visco, hipeari, stelo. Valde animaduertendum esse ab iis, qui fungos edunt; nã edules perniciosas multis de causis gignuntur. Si enim caligaris clauus, aut chalybs, aliqua rubigo, vel pãni marcor adfuerit, aut si iuxta serpentis cauernam, omnẽ illico succum in venenum decoquunt; vel si noxiis arboribus adnascuntur, vt pote taxo, thapsiæ,

thapsiæ, & similibus, capaci venenorum cognitione virus exsugunt. Nonnullæ sunt herbæ supra mineralia nascentes, virtutem quandam metallicam haurientes, quarum succus hydrargyron glaciunt, quod aliquando non paucæ admirationis existit: In citeriore Germania infra Danubium vites emergere scribunt, quæ clauiculas & plerumque folia ex auro ferunt. Idem legimus in Pannonia euenisse, cuius causam aurifodinis sub vite latentibus adscribunt. Crocum siluestre quod sulphureis Phlegreis montibus nascitur, sulphuris virus hauriens, stannum aureo, & pulcherrimo colore tingit, Idem etiam arte fieri contingit: nam mutatis alimentis, inquit Theophrastus, omnia arborum genera permutari videmus: quippe ex siluestribus mitiora redduntur. Cum iniicitur alimentum radicibus, ab his omne alimentum transmittitur, & dispensatur, & à radicibus in toto principio protinus stirpem alterat, & postremo fructus immutat; quale nanque principium, tale quoque illud sequatur quod ab ipso principio prodit, necesse est. Ad aquatio granata dulcorat, & mollicat; quippe aut nullo, aut molliore intus ligno, & meliora fiunt. Stercus enim suillum suis radicibus iniectum, dulcem ex acido efficit succum. Cucumerum semina lacte & melicrato macerata, dulciores producunt succos. Cato vitibus ablaqueatis ad mouendam aluum atriveratri fasciculos circumponit; de his vitibus quod deligit vinum, cyatho in cæteram potionem addito, aluum mouet sine periculo. Pruna purgatoria efficiuntur circa radices iniecta aqua, in qua prius colocynthis ebullierit; sic enim venenosis succis vitis, vel ficus radices inficiuntur, ut perniciosos producat fructus. Unde si ars efficit, ut rei radicibus obruta facultas in fructus transeat, quis aliter sentiet, ut cum terræ proprietates natura huiusmodi sit, atque radicibus primo affectis tales plantas non futuras?

Probatur natura & artis experimento animalia ex alimento vires exsugere. CAP. VII.

41 **I**DEM etiã in animalibus experimur. Aqua Pyræi agri, inquit Theophrastus, non plâtas tantum, sed homines, qui in ea lauatur leprosus efficit. Pueri à nutricibus cum lacte ingenium hauriunt. Pollux sanguinem ferinum cum lacte canibus præbere dicit, ut aptiores sint venationi. Est enim plâtarum lac succus per radices haustus terræ, cuius qualitate plâta ingenium informatur. Arcades non medicaminibus uti tradunt Theo-

phraſtus, & Plinius, ſed lacte circa ver; quoniam tunc maxime ſuccis herbæ turgent, medicanturque vbera pascuis. Bibunt autem vacinum, quod bones omniuori ſunt herbarum. Quibuſcunq; in locis pecora ſcammonium, veratrum, aut mercurialem paſcuntur, lac omne ventrem, & ſtomachum ſubuertit; quale in Iuſtinis montibus eſſe à Dioſcoride proditum eſt. Siquidem capræ, quibus candidum veratrum pabulo fuerit, primo foliorum partu euomunt, & eorum lac hauſtum nauſeam creat, & ſtomachum in vomitionem effundit. Sed caprinum aluum minus tentat; quoniam pecus hoc aſtringentibus pabulis, robore, lentifco, oleagineis frondibus, & terebintho magna ex parte veſcitur, vnde ſtomacho accommodatiſſimum reddi ſolet. Pecus depaſcens ſcammonium, ac elleborum, omnino mouere aluum Galenus tradit. Pecudum lac allio veſcentium, allio caſeum olet. Serpentes, quæ baſſamo veſcuntur, lethales non ſunt, quum baſſamum venenis medeatur, Æliani teſtimonio. Pecus purgari ſilphio ſcribit Theophraſtus, pingueſcereque vehementer, & carnes mirabilem in modum ſuaues eſſe. Apes mel optimum, & venenatum conficiunt ex herbarum floribus quibus veſcuntur. Heracleoticæ colligentes mel ex flore ægolethri in Põto, mel venenatum efficiunt. Aliud genus mellis in eodem Ponti ſitu *manicon*, ſiue *mænomenon* appellant, ab infania, quam facit, exſtimatum rhododendri flore contrahi, quo ſcatent ſilux. In Sardinia progenitum, virus habet; Sardoum, vel Colchicum infame traditur amaritudine. Ex buxo ſoluit aluum. Qui auiculas, quæ taxi baccas Italiæ deuorant, ederint, alui profluuium corripuntur. Cyrrei perdicæ cibi gratia non capiuntur, quod allia deuorent, & carnem inſuauem habeant. Coturnicibus veratri ſemen gratiſſimus cibus, quamobrem eas damnauere menſæ. Coruos, qui æſtate capiuntur, cauere oportet; quia eo tempore ſerpentibus veſcuntur. Lepori coagululum optimum ad cogendum lac, quia lactuoſis herbis veſcuntur, vt lactuca ſilueſtri. Tactis radicibus vitis elaterio, aues non tangunt vuas. Ex his medicorum optimum inuentum, ne nauſeam iis moueant, qui difficulter medicamenta admittunt, animalia hiſ alunt, quæ volunt ægroſ ſumere, dein ægro propinant. Exemplum erit: Si quis calculo mederi velit; hircum per hebdomadã lauro ſaturat, cuius ſanguis calculo laborantibus datus cum vini cyatho proficiet; nam & laurus calculoſis medetur. Ad hydropicos valet hirc-

let hircinus sanguis, qui lentisco pascatur. Ad splenem, serum caprinum, qui hedera. Gallinæci pulli, qui lacte, & panis micis saginantur, præstantissimum saporem exhibent, mireq; cum palato ineunt gratiam. Et anser caricis nutritus, tum ad medicinam, tum ad gulæ saporem optimus, & præsertim iecur. Cuiusvis quadrupedis caro deterior est, quæ palustribus quam quæ editioribus locis nascatur. Nec omittam puellam illam Alexandro Magno ab Indorum Regina dono missam, quæ ab infantia serpentum veneno depasta fuerit; cuius natura abierat in serpentem, ut iis perinde aleretur, ac consuetis cibus reliqui; hæc solo morfu hominem pernecasset, vel si quis cum ea coiuisset. Sed Alexander Aristotelis admonitu ab ea abstinuit. Alia quoq; subderem experimenta, ni prolixior existimarer.

Vires, quas possident animalia, plerasque ex alimentis habere;

CAP. VIII.

NON ab re fuerit obiter commonere, quas possident animalia, vires, maiori ex parte ex alimentis provenire: nã pabuli varietas in causa est, ut non solũ diversi, sed eiusdem generis animalia, carne, succo, sapore, & forma differant; & loca ratione pabuli diversa sunt. Aliqua enim corticibus, foliis, spinis, & sarmentis vescuntur, & confringunt; alia spermologa, alia carniuora, & similia. Nos exempla apponemus aliqua, ut quæ scripsimus veriora esse demonstremus, & doctis ansam præbeamus peregrinorum animalium vires cõiectandi. ⁴² Auerroes in Colliget inquit, animalia, quæ terræ nascẽtia comedunt, temperatæ sunt complexionis, ut pecudes, boues; & volatilia, ut gallinæ & perdices: quorum os parvæ scissuræ, est solipeda, vel scissus vngulis, cum sine præliis pascatur. Asinus spinis adhuc teneris vescitur, foliis, & perticis salignis; vel obiecto falce sarmentorum, paleis, hordeo, furfuribusq; hordeaceis. Ad sanguinem vnde quaque fluentem adhibetur asininus simus, cuius cinis dysentericis, & cæliacis medetur, ex Plinio. Eiusdem pabuli equus, cuius coagulatum ex Dioscoride cæliacis & dysentericis convenit; simus aridus inspersus sanguinem sistit, etiam recens olfactus, ex Plinio. Bos commode pascitur ubi nemora herbida, virgulta, fruteta, carecta, & fruges, ex Columella, dentibus summitates tantum herbarum carpit. Si sanguis reiciatur, efficacem tradunt bubulum sanguinem modice cum aceto sumptũ, & ad remedia cæliacorũ, & dysentericorum. Camelo

proesca sunt spinosa, lignosa, scœnum, & hordeum; eius sanguis frigus dysentericis prodest, diurnoq; alui profluuium, ex Hari. Stercus alui, & nasi fluxum sanguinis sistit, ex Plinio. Caprinum pecus dumeta potius, quam campestrem situm desiderat, asperis, & siluestribus locis optime pascitur; nam nec rubos auerfatur, nec veprib. offenditur, arbusculis, frutetisq; maxime gaudet, vt alaterno, & cytiso agresti, nec minus iligneis, quernisq; fruticib. ex Columella. Virgil.

Post hinc digressus iubeo frondentia capris

Arbuta sufficere. & alibi:

Pascuntur vero siluas, & summa Lycei,

Horrentesq; rubos, & amantes ardua dumos.

Eius pili vsti omnes fluxus sanguinis & dysentericos sistunt; sic sanguis, seuum, & medulla, ex Dioscoride, & Galeno. Capræ siluestres in summis montibus pascuntur, herbis è saxis profilientibus, & saxifragis. Martialis;

Pendentem summa capream de rupe videbis;

Casuram speres, decipit illa canes.

Ob id siluestrium caprarum lotium ad calculos datur, ex Actio, Alexandro Tralliano, Philagrino, Plinio, & aliis. Idem cibus & ouillo pecori, cuius seuum sanguinem sistit; lac, dysentericos. Cerui fruticibus, & herbis pascuntur. Sanguis eorum aluum sistit, ex Plinio: dysentericis & cœliacis proficit, ex Dioscoride. Elephantes truncos gratissimo in cibatu habent, palmas excelsiores fronte prosternunt, ac iacentium assumunt fructus, ex Plinio & Solino. Cum pabula defecerint, radices effodiunt, quibus pascuntur; præter alios cibos hordeum comedunt, cicures hordeo, paleis, & foliis, ex Aliano. Ebur vim astringendi habet, ex Dioscoride. Herinacei in sepibus dumosis, & vineis diuersantur, & pomis per æstatem congestis in arboribus, hieme cum latent, vescuntur; cuius renes dysenteriam curant. Moschicapreolus herbis odoratis pascitur, spica nardi, & myrrha, ob id sanguis eius in umbilicum collectus euadit in moschum: confortat cor, labantes sensus reficit, cerebrum roborat, & alia operatur, quæ odorata. Unguis odoratus, Græcis ὄνυξ dictus, operculum conchylis est, in Indiæ paludibus inuentum, vbi regio nardifera: nardi frondibus vescitur, ob id odoratus: locos mulieres, & vteri stragulatū concidentem, quum suffiuntur, exuscitat, ex Paulo, & cætera, quæ odorata. Sus radicem maxime appetens, glandes suauiter edit:

iecur

iecur affum aluum sistit, simi cinis dysentericis datur, ex Plinio. Sunt & animalia carniuora. Auerroes: Diuersificantur animalia secundū diuersitatem ciborum; quoniam comedentia carnes temperamento sunt calido, & sicco. Conferunt quibus hæ qualitates iuuant, videlicet hæmorrhoidibus, colicæ, paralyticis, podagricis & melancholicis morbis in medicamine, at in cibo augēt, ex Auicenna. Scissura oris ampla sunt, vnguibus armata, quum venatione viuant. Vescitur leo crudis carnibus; multa deuorat solida, sine vllō dissecu; 43 eius caro declinat ad siccitatem, bilem atram in cibo generat, cæteris calidior; prodest paralyticis sanguis, curat cancrum ex Rhafi; adeps tertianam, caro phantasticos, cor quartanam; & si quis super eius pellem federit, recedent ab eo hæmorrhoides, ex Plinio. Lupus carniuorus, vorat potius quam comedit, pilos & ossa etiam. Atram bilem in corporibus generat, & prauas imaginationes. Caro colicis medetur; confert oculis, vt carnes omnium rapacium; Auicenna laudat ad hæmorrhoidas; decoctus in oleo ad podagras; adeps vnguentis articulariis admiscetur; Sextus ait mederi iis, qui à demonibus & vmbri, quæ per phantasmata apparent, inquietantur. Vorax canis, eius capitis cinis inspersus cancrōsa vlcera sanat, ex Plinio; dens alligatus, quartanas; coagulum & simus, colicam tollunt. Catus diuersa murium genera & aues venatur, pisces mire appetit, vescitur tandem quibus & canes. Caro hæmorrhoidas curat; occisi iecur luna crescente in vino potum ante accessionē, quartanam abigit, sic & excrementa, ex Plinio, & podagricos curat. Vulpes omnium animal, cuniculos, lepores, & gallinas rapit; mures spiritu è cauernis extrahit, Galenus sicci temperamenti esse ait. Oleum in quo decocta vulpes, vel hyæna ad arthriticos ex Galeno valet, & podagricos; iecur degustatum ante accessiones quartanas curat; sterus putrida vlcera, & lepras. Hyæna homines, eorumque cadauera vorat, solē ex animalibus sepulchra erunt inquisitione corporum, ex Plinio, & Solino. Diximus ad podagricos, & quartanarios valere, vt etiam cōtra nocturnos pauores, vmbRARUMq; terrores. Voraces mures sunt; expollunt melancholiā, & phreneticis profunt, disseci & impositi podagras leniūt; fibra iecoris pota cū vino austero quartanas; Serenus adipe in scirrhis vtitur. Panthera simias capit, hinnulos, dorcadas odore allectas; cuius caro post leonem calidissima, siccissimaq; ex Galeno. Vtilis paralyticis,

& pulsum cordis patientibus, si eius odor inter assandum recipiatur: seuum feras scabies, & impetigines tollit, ex Rhase. Mustela muribus pascitur, serpētibus, & auibus; sanguis podagrā sanat, cinis elephantiam, ex Plinio & Aesculapio. Virfus omniuorum animal, fructus, fruges, frondes, & carnes vorat, articularibus, & podagricis morbis valet adeps; fel carcinomata serpētia, gangranas, & lepras curat, ex Plinio; hemorrhoidas ex Rhasi, & constringit quoque. Rapacium volatiliū carnes, habentium rostra & vngues ad idem, & ad oculos valent, ex auicenna. Accipiter è rapacium genere, melancholiā, & menti perturbationi resistit, oculorum hebetudini conducit, ex Plinio, & Galeno. Oculi suspensi tertianam; puluis in quo se volutarit, quartanā curat, ex Kirannide. Aquilarum genera carniuora, agnina carne, hinnulorum, & leporum, & anserū delectantur, quos rapiunt oculis, felle, & cerebro aquilæ iunctis claritas visus restituitur, ex Plinio, & colicos adiuuant. Ciconia assa si edatur in anno semel, fugient ab eo podagra, chiragra, arthritis & quæcunq; neruorum passiones, ex Kirannide; cinis eius p collyriis valet ad oculorū viria. Aëtius vnguentum ex ea parat ad podagras. Coruus hominum, quadrupedū & piscium cadaueribus vescitur; cinis ad podagrā, alphas, lepras, & familia valet. Vultur etiam cadauera sectatur; pedes eius podagris cōferunt, ex Tralliano; sanguis lepris, ex Plinio, & nebulis oculorum, ex Aesculapio, & tandem omnia, quæ aquila potest. Carniuora auis bubo, viuit præda animalium nocte ambulantium. Scabiem purgat, eius excrementa quartanis præstant, ex Plinio. Crus ad paralyfim, vlcera, & caneros valet; hirundo ad quartanas: noctuam ad paralyfim, & ad melancholicos, & mente perturbatos laudat R. Moses: sic vesperilio ad podagrā & omnes arthriticos dolores. Spermologæ fere cum primis coincidunt. Aquatica animalia, quia aquaticis herbis, & feminibus victitant, vt lente & similibus, medentur igni sacro, & quartanis, & inflammationibus, & tussi, & eiusmodi morbis. Tussim sanant, inquit Plinius, piscium modo è iure decoctæ ranæ. Testudo aquatica ad equorum tussim laudatur à Rufo: adipem cum aizoo herba tussim ad quartanas commendat Plinius. Anser herbis riguis & frigidis, & humidis cibariis delectatur, ex Eliano; adeps phlegmoni medetur, ex Galeno; igni sacro, ex Plinio; sterucus potum tusses mitigt, ex Kirannide.

*Quod solo, caloque mutato non solum plantarum, & animalium
qualitates mutantur, sed altera in alteram abit; CAP. IX.*

TANDEM ignoro quo clariori argumento demonstrare possim, quod plantæ ex solo qualitates hauriant, si terra, cælumq; non solum animalium, & plantarum qualitates mutant, sed altera in alteram, ut comæet cogunt: mutato enim alimento, mutantur cum forma qualitates. Demonstrat Theophrastus aliquas stirpes cum facie qualitates mutare: nam populus alba in nigram abit. Et mutatur vel in propinquam, affinem, & congenerem, quum triticum in lolium mutatur: vel in alienam, & in longius, quam in proximū genus, ut linum in lolium. Ait enim; Tempus, alimentum, & cælum alterationes efficiunt animalium pariter & plantarum; & omnino ad genus mutandum, qualitatem, quantitatemq; alimenti convenienter statuendum censemus. Aquam mutationem afferre aliquam dicitur, sed omnium maxime, evidentissimeq; locorum quorundam, atque cæli naturam mutationis causam habere notantur. Triticum in lolium degenerat, & lolium in triticum mutatur, quum nullum ex frumentis validius istis perspiciatur, & tam magnam mutationem recipiunt: id accidit ex imbrium frequentia tempore veno, & simul cum soles incanduerint. Triticum quoq; & hordeum siluestre, quum feritate mitigata per temporis tantūdem in cereale mansuescunt; & hæc fieri mutatione loci, & cultura videntur. Plinius frumenti vitium auenam dicit, & auena frumenti fit instar: quippe quum Germaniæ populi serāt eam, nec alia pulte viuant, soli maxime, cælique humore hoc euenit vitium: diutius enim detentum sub terra, priusquam erumpat, vel si cariosum fuerit. Robus apud nos non suo loco satus, abit in filiginem, deterius pondere, colore, & pollinis rubore; inde facile videre est diuersitate terrarū non semper tellurem omnia similia referre, sed euenit vliginoso, & depresso aruo. Vertitur etiam triticum in typham & zeam, & zea & typha in triticum, idque quodam paratu contingit si pinsita seratur, idque non protinus, sed anno tertio. Hordeum etiam in auenam mutatur: abit etiam zea in auenam, & linum in lolium, cum & hæc inter se plurimum distent. Desciscit enim filigo in zeam, in hordeum rarius; & tandem vel ratione telluris, vel aliam ob causam auena in hordeo, aracus in lente, securidica in aphacis, atq; in omnibus fere est, quod nascatur, intermisceturque. Sed ego puto soli

vitio, vel anni in hæc genera transmutari. Ocymum solibus expositum transit in serpillum; quoniam accedente maiori siccitate, folium durefcit inopia alimenti, & odoris acrimonia gliscit. Martialis Græcus affirmat illius flores in albos, roseos, & purpureos mutari, & modo in serpillum, modo in sifymbrium desciscere. Vetula femina tantum valent in quibusdam, auctore Varrone, vt naturam commutent, & ex semine brassicæ vetere sato nasci aiunt rapa, & contra ex raporum, brassica. Sifymbrium nimio cultu effæminat, transitque in mentham sui odoris acore. Poeta;

Vidi ego lecta diu, & multo spectata labore

Degenerare tamen.

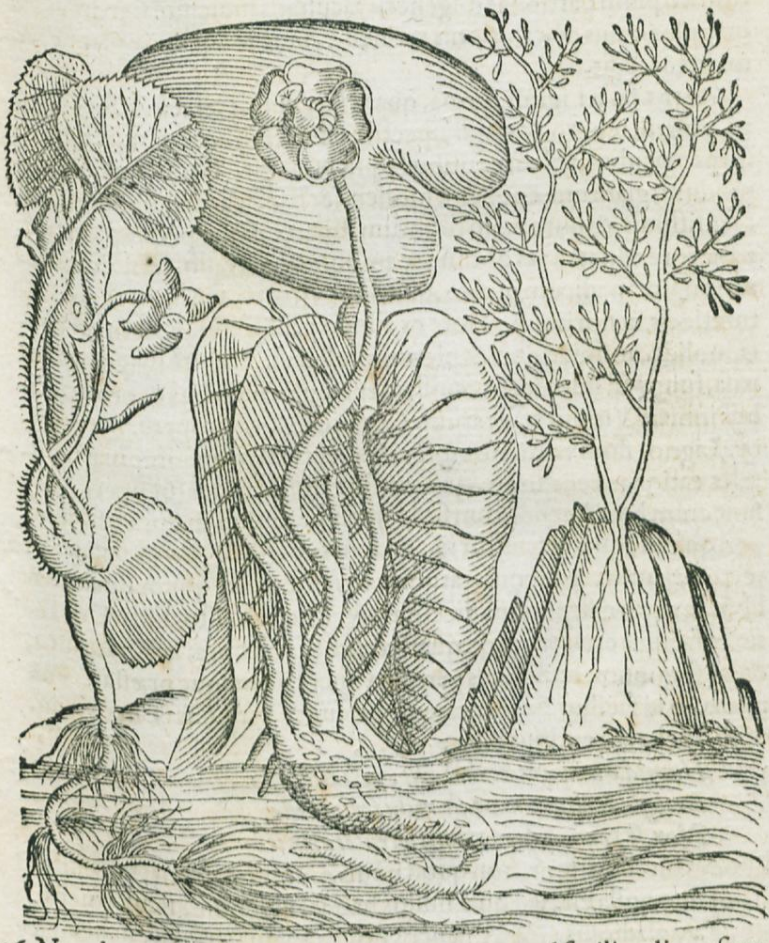
Mentha, mentastrum, & sifymbrium tantopere inter se cõueniunt, vt quasi naturæ mutuo symbolo alterum in alterum abeat: nempe mentha in mentastrum; hoc in sifymbrium, & id in mentham. Fit & hæc mutatio in animalibus, & in his magis naturales sunt, pluresque cernuntur pro locorum mutatione. Coluber stagnis exsiccatis marcescit, & ex tineâ, eruca, & ex eruca papilio gignitur, sic de psyche, & chrysalide. Sed quid in singulis hæreo, præsertim in re non obscura?

De aquaticis plantis, & quæ sint earum indoles & vires;

C A P. X.

IAM videre videor affatim demonstrasse, quod plantæ ex natalibus locis virtutes exsugant situ, cælo, & cultu. Nunc ea loca quæ fuerint, æquum est recensere. Sed vt nostra lucidior reddatur oratio, a locorum diuersitate exordiemur, ac cum Theophrasto dicimus, *omnis plantarum differentia a locis accipi debet*; quippe quoniã fortasse aliter accipi nequeant, & generalem quandam facere posse distinctionem videntur, aquaticum, & terrestrium, vt in animalium genere. Sunt enim quædam, quæ non nisi in aquis viuere possunt, quæ secundum genus humorum discernuntur, vt lacubus, paludibus, fluuiis, & quæ in ipso mari nascuntur. Nos ita diuidemus: Plantarum loca vel in aquis, vel in terris. Aquæ sunt dulces, vt lacus, palus, & fluuius; salæ, in mari. Terrarum varietas pinguis, macra, mediocris, saxum, vel arena. Amphibiæ sunt, quæ in lacubus & terris, vel mari & montibus, vel asperginosis locis, & litoribus nascuntur.

AQUATICAS plantas apposita exprimit tabellula. A dextera sui parte e lacu tribulum delineatum habet pro presenti capite. In media palustrem nymphæam, peculiarem pro decimo tertio capite. Postremo loco marinum muscum, pro quintodecimo describendis.

46 Nos ab aquarum incolis incipiemus, tum quod facilius dignoscuntur, minusque suos natales deserunt: nam facilius montana in palustribus viuit, quam palustris in montibus; tum quia earū indoles

minus decipit, mox ad marinas, terrenas, & ancipites deueniemus; & ad his primo, quæ non nisi in aquis viuere possunt. Nunc lacuū incolæ faciem, idæam, vel archetypum effigiabimus; non quod singularæ quæ in aquis viuant, notas omnes, quas collegimus retineant, sed communiore, & minus fallaces, vt huius comparatione de aliarum stirpium partibus congeneris facultatis indicium sumamus: sic quæ plus huius descriptionis retinebit, plus ad aquaticæ plantæ naturam accedit.

AMPLIORI igitur forma, quam sui generis terrestris, succulento, pingui, tenero, & molli aspectu conuictrix, & aquarum alumna stirps e lacubus, vel torpentibus aquis emergit. Caulem exserit rotundum, glabrum, enodem, mollem, & flaccida medulla infartum. Densissimo, & numeroso foliorum stipatu. Folio per amplo, circinata rotunditatis, vel obtusiore ambitu, læui, crasso, carnosio, enervi, longiori pediculo innixo, dilutioris viroris, sed siccescente, saturatoris, atriorisque. Flore ex albido pallefcenti. Fructu excolori, inolido, insipidoque, & plerunque sterili. Radice magna, tuberosa, fungosa, numerosis capillamentis, gracilioribus & prolixioribus innixa. Virium effectarum. Germinans præpropere. Breuis vitæ. Ligno, dum vritur, fumoso. Sed eius Phytognomoniam naturales rationes reddamus, quo certior nostra reddatur præceptio: sunt enim hæc dicendorum fundamenta. Quod maiora sint semper, quæ in aquis nascuntur iis, quæ vtroque loco, aquis scilicet & terris orientur, reddemus rationes ex Aristotele, quum de animalibus in aquis nascentibus dicemus: & Theophrastus libro De causis, ea facilius crescere dixit, quæ humidiora, rariora, laxioraq; sunt, & ad summum, humiditas germina incrementaque præstat. Fœminæ ob id facilius, quam mares augetur. Virgilius de herbis humidis locis nascentibus dixit;

Humida maiores herbas alit; ipsaque iusto

Latio: ab nimium ne sit mihi fertilis illa,

Nec se præualidam primis ostendet aristis.

Enodes plerunq; sunt, non quod nodis omnino careant; talis enina arbor fere nulla est, sed quæ nullos habere videntur, sicut iuncus, typha, & gladiolus; sed vt paucos nodos, naturæ ordine habeant, vt sambucus & ficus. Tandem palustres, & in vmbrosis locis nascentes, vbi neque a sole, neque frigoribus, vel flatibus densitatem reci-

pere possunt, minus nodosæ sunt; quia humidiores, & solutiores sunt, ex Theophrasto. Peculiarem sortitur caulem sine nodo butomus. Medulla sunt fungosæ, ut quæ præpropere a natura gignantur, & aquea natura consent, ut in iuncis, butomis, cyperis, papyris, sambucis, salicibus videre est: terrestres verò, ut quercus, elcullus, & montanæ, duriori corneaque natura referta sunt, & Theophrastus armentariam harundinem humidiores nata conditionem, pleniores, carnosiores, in totumque facie lasciuiorem spectari; foliū amplius, candidius, & breuius. Folio rotundo sunt, ratione humiditatis; & si anguloso sunt, saltem umbone depresso, hebetique. Quæ enim humidiora sunt, facile fluunt, & male proprio termino terminantur: abest enim terrestre siccum, & tenax. Urbana, quia humidiora sunt, rotundiori folio sunt; siluestria, quia magis sicca, angulosa. Præterea plantæ quum primitus germinant, quia humidiora, rotundiora ferunt folia; aduiciora siccescunt, & in angulis sinuantur. Amplius, orbicularis figura simplicior est, & quando aliquid festinantius natura producit, circulari figura vitur: in angulosis maiori paratu opus est. Pueri in ortu teretioribus membris sunt, adultis contrahuntur. Ricini folium prius orbiculatum, mox e folio vniangulo diffunduntur oræ in multos angulos. Inquit Theophrastus in omni generatione primum cõfusa est moles, dein procedit opus ad articulationem; quod enim simplex, facilius est.

47 Idque in humidis herbis experimentum capies. Alterum sisymbrij genus in riguis nascens, folia primum rotunda profert; adulta finduntur. Alleariæ folia vidimus primum erumpentia rotunda; vbi adoleuerint in ambitu laciniosa facta. Serratula folia fert primo betonicæ similia, excalescens profundioribus laciniis inciditur. Legumina quam frumentacea humidiora, ideo rotundiori folio sunt. Humidissimi fungi sunt, & rotunda forma constant. Cotyledones rotundi, & humidi sunt. Lens palustris rotunda, lenticulæ similis, refrigeratoriæ naturæ est. Pyra aquea humiditate abundant, folio insigniuntur rotundo, & sic de aliis. Folio sunt etiam peramplo, ob aqueam humiditatem, qua abundant. Populus alba, quam nigra humidior; ideo ampliori fronde, idque in iuuentute, sed in senectate succi inopia frondes angustiores affert, dicit Theophrastus. Spinachia aquea humiditate abundant, & folio sunt crasso, ipsa se iure suo equunt. Lata fronde buglossum, & lactuca sunt, quæ aquea hu-

miditate abundant. Plantago aquatica ceteris maiorem gerit frondem. Hippofelinum, quod in aquis nascitur, suis cōgeneribus in latiores frondes luxuriat, idemq; de hippolapatho dicendum. Conyza aquatica, montana grandior. Vasto folio colacasia est, quæ in aquis suos natales habet. Olerum deniq; omnium frondes maiores sunt arboreis; quia aquationibus adiuantur: quibus pro esca vtamur, iam in Agricultura docuimus; vt in atriplice, & blito videre est, quæ humida & fronde maiori constant. Foliis etiã abundã lacustria, vt dixit Theophrastus. Quod dilutiore virore colorentur aquatica, & mox siccescẽtia nigrescant, reddit Aristoteles rationem libro De coloribus. Frondes primo vere germinant claro virore; quia tunc humidiores sunt, sed estatis progressu fiũt porraceæ, nigrioresq;: sed cum aquis extrahuntur, & resiccescunt, a sole aduritur humidum, & atriore virore colorantur: nam humidum inueteratum resiccescens, nigricat, vt in cisternarum tectoriis videre est. Id etiam lapidibus euenit aqua latẽtib; & inde soli expositis. Aqua in nubibus causa nigredinis est; sic in terra, & aliis. Et Theophrastus pronam folij partem semper nigricare scripsit, propter humorem e terra subeuntem, vnde pars supina ab altera discrepat. Flore albo palleſcenti plerunq; sunt. In flore nimia humiditas betis, ergo pallidi flores lacustres. Plumbum inter metalla humidissimũ liueſcit. Omnibus in rebus plerunq; color albus imbecillitatem notare solet, Aristotelis & Theophrasti testimonio: aquatica imbecillia sunt, ob id albo flore esse oportebat. Sunt & fructus pallidi, & excolores, vt persica, chrysomela, pruna, vuẽ, mora, cæteri q; qui in palustribus concauisq; locis nascuntur. Color enim ex concoctione fit. Quæ humida sunt, minus concoqui possunt, & plus temporis requirunt ad concoquendum: propterea fructus cum exoriũtur, pallidi sunt, quia tunc humidissimi. Inſipidi saporis fructus causam assignat Theophrastus. Quæ vliginosa terra proueniunt, aquã sapiunt, quæ inſipida est. Quæ diluta & inſipida sunt, hæc fere omnia inolida sentimus, & quæ alimento vberiori, vehementiorique nutriuntur, vt palustria. Sapor neque in siccitate, neque humiditate nimia consistere potest. Legumina quæ in aquosis nascuntur, incoctilia sunt ob nimiam humiditatem, frigiditatemq;: Sed ex inſipiditate ad dulcedinem aliquantulum vergunt, quod non reticuit in sari, papyro, & manasio. Sunt & inolidi; quia odor saporis rationẽ sequitur. Ma-

gna est odoris, saporisque cognatio; nam ambo ex siccitate, & minus absoluta concoctione nascuntur, & plantæ quæOLIDUM fructū perferre quærunt, limosam, pinguemve terram minus desiderāt: calor siquidem humore, lentoreq; obsessus, minus probe suo quit fungi officio. Quæ dilutis & opacis tractibus degunt, inodora sentiuntur. In Thracia, cæterisq; locis, vbi humor multus & vehemēs, & hiems cocturę repugnantibus, odore penitus carēt. Aqua suapte natura frigida nil attrahere potest; quia tenuis, simplex, exilis, odorem tueri susceptum non potest, quin elabatur, effususq; euanescat: quasi in ea sedimentum insit nullum, quo figi, & coherere valeat odor. Et plerunq; steriles sunt. Theophrastus aquarum præuidas, plerasque steriles dixit, vt salix, populus, tamarix. Auerroes in Col-
 48 steriles dixit, vt lens palustris: & homines, vt cætera animalia, nimia humiditate steriles fiunt. Ex nimia humiditate effœtarum virium sunt, & vbiq; apud optimos scriptores, Aristotelem, Theophrastum, Dioscoridem, Galenum, cæterosq; in montibus, & siccis locis enata, validiora & in agendo esse, & maximarum virium; contra in humidis enata, imbecillia debiliaq; vt in aloë, eleoselino, hippolapatho, conyza, angelica, reliquisq; videre est. Et in Telethrio cum opacus & subriguus sit locus, deteriora nascuntur omnia, meliora, quæ ferat Aegæ, quum siccissimus esset. De magnis & fungosis radicibus videtur Aristoteles in Problematis rationem reddidisse: nam arbores, quæ loca vento, solique exposita tenēt, parua & spissæ fiunt; quia spiritus & sol exsiccando incrementum impediunt, molemque minorem reddunt: at quæ cauis & riguis manent, fiunt magnæ, fungosæque; euenit enim aquæ obiectu, ne pabulū arefcat & euanescat. Eadem ratione mulier quæ frigida, humidaque, crura & fœmora pinguia, laxa, tumidaq; habet: & quæ stolidam magnitudine tument, semper peiora existimauit Galenus iis, quæ bene munitæ & adstrictam substantiam habent. Properantius germinant, inquit Theophrastus, quæ in paludibus, quam quæ in planis. Idemque aquatiliū plantarum vitam breuiorem terrestribus dixit, vt in animalium genere manifesto videtur: Aristoteles eius rei rationem addit in Problematis. Ocius enim senescunt quæ in cauis, & palustribus degunt, quam quæ in editis locis: nam senectus quædam putredo est; putret autem quod quiescit. In paludibus aer

semper impurus, idemque semper emarcescens; contra autem locis editis aer vndique efflante spiritu mouetur, & fit purior. Et tandem ligna earum fumosa esse non celauit Theophrastus. Fumosa quidem in vniuersum sunt, quæ humida, vt palustria; sic platanus populus, & salix.

Qua sint aquatilium plantarum vires; CAP. XI.

SED aquatilium plantarum qualitates inuestigemus; ac de iis quid primo senserint Philosophi discutiamus. Mnestor Empedoclis opinionem secutus, quam ipse in animalibus habuit, iudicat aquatilia calidiora esse; argumento iunci odorati, harundinis, & gladioli, & ob id frigorebus obstare ne gelascant. Ad hæc, rationem de ignariis adiecit; nam ex aquatilibus plantis ignaria fieri dixit, quæ celeriter ignem concipiant, & ardent, vt res, quæ caloris plus contineat. Cui respondet Theophrastus, quod res contraria neque alere, neque seruare apta est, sed resistunt humidis humida, nõ contrarietate, sed potius affinitate naturæ: vnum sit humor internus cum humore externo, vt alni lignum, quod sub aquis incorruptibile. Quod de ignariis notat, id fortasse non caloris; sed vehementioris conflictus potius indicium esse quispiam dixerit, vt prætenue humidum attritu attenuatum aërescat, & incendatur. Has opiniones Lucretius & Vitruuius ex Latinis sequuti sunt, vt alibi diximus. Sed rei veritas est, quod corporei excessus cõtrariis in locis & temporibus conseruantur, similibus læduntur. Contra naturales corporis habitus, similibus gaudent, & conseruantur, contrariis vero læduntur. Adiciamus quod aqua vndique circumfusa suo humore imbuens, & peruadens, atque intro alimenti necessitate attracta, similem inuehit suæ temperaturæ constitutionem, & ex aquarũ varietate earum qualitates variantur. Auerroes in Colliget imperfectas vocat plantas, in quibus vnum prædominatur elementum; earumque complexionem frigidam, & humidam esse, & ex corporis vasta magnitudine, humiditas augetur. Theophrastus frigida esse aquatilia dixit. Vnde vires quas possident ex his qualitatibus conici poterunt, scilicet frigida & humida, quibus medeantur, vt igni sacro, phthisi, capitis doloribus ex calida causa exortis, & similibus; sic hydrophiliam inducere, & præcipue Venerem elanguescentem reddere. Sed lacustrium herbarum exempla reddamus.

49 mus. Palustris lens aquis residibus, & nullo lapsu repentibus in-
 natat, muscus lenticulæ similis; etsi a recentioribus rerum vestiga-
 toribus obseruatum sit radices exferere, & tandem plantam euade-
 re. Dioscorides refrigeratoriæ naturæ dixit. Illinitur igni sacro, &
 podagris. Compertum recenter est mederi inflammationibus, fe-
 bribus pestiferis, oculis rubentibus, palpebrarum phlegmoni, &
 capitis doloribus. Eodem modo torpētibus vndis superstat herba,
 quam *rana morsum* vocant, lenticulæ similis, rotundo folio, inter-
 micantibus lacteis flosculis, crebris radicum staminibus, longius se
 porrigentibus in fundum, vbi ranae lubentius habitant, vnde
 nomen. Nil pigris fluentis, & stagnantibus vndis familiarius vire-
 scit tribulo, ex eisdem comam exferit foliis rotundis ornata, latis,
 crassis, longo pediculo innixis, partim in aquis natantibus, partim
 in fundum reptantibus, & mersis. Caule crasso, pingui, quem re-
 frigerantis naturæ Dioscorides dixit, & perinde inflammationibus,
 gingiuis, & tonsillis vtilis. Tam lacustribus, quam leni agmine se
 mouentibus vndis superfluitat muscosa, siue fœniculifolia planta
 innumeris foliorum capillamentis exilibus, e caule per æqua inter-
 ualla pinnatim exeuntibus, mollicellis, tenellis, colore ex viridi fu-
 sco, radice euulso facili, pallidula, sapore insulso, quam ex Aniano
 prope Neapolim lacu collegimus, eiusdem facultatis. Lotus Ægy-
 ptia prouenit campis inundatis, flore candido, liliaceo, vespera tota
 abit in lacum; dein ad solis exortum extra aquam emergit; radix co-
 cta editur in paneficium. Serapio articulorum doloribus mederi
 dixit. Plinius ait, Herba quæcunque a riuis, aut fluminibus ante so-
 lis ortum collecta, adalligata læuo brachio, ita vt æger quid sit illud
 ignoret, tertianas arcere traditur. Fungi in humidis, vel ex nimia
 humiditate nascuntur, eruti quamcelerrime computrescunt, ro-
 tundo umbone, caule tenero, frigida & humida planta est. Ca-
 num morsibus ex aqua illinuntur.

De animalium formis in aquis degentium, & eorum viribus;

C A P. XII.

ANIMALIA eandem sequuntur rationem. Et si animalium lo-
 ca difficiliter cognoscantur, quum pedibus prædita longe a suis
 abeant locis, quibus viuunt; sed vbi sapius stabulantur, conue-
 niunt, versanturque, ea sua dicemus loca. Quorum hæc erit forma:

E

AQUATILIA animalia ampliori constant forma, quam sui generis terrestria, rotundis membris, cute glabra & molli, carne flaccida, colore pallida, inolida, saporis insipidi, & brevis vitæ. Cuius naturales rationes reddemus. Quod ampliori forma sint, quam sui generis terrestria, reddit Aristoteles rationem Problematum libro. Terrestrium vi solis consumitur corpus, detrahiturq; copia alimenti; unde quæ abdita viuunt, vegetiora sunt; his incommodis quum aquatile genus immunefit, adolescit corpore ampliori. Et Plinius: Quod aquatilia, maiora sint terrestribus, causa euidens humoris luxuria. Quod rotunda sint forma; vidimus in humana Physiognomonia mulieres, vel humidos viros, vel nuper ortos pueros, qui vere humidiores sunt, teretibus, læuibus, & molliusculis esse membris. Carne etiam constant laxa, quia humida sunt, humidoque vescuntur cibo, aquis, luto, & muco: secus autem in iis, quæ radicibus, herbis, aliisve durioribus vescuntur: nam carne duriori, vegetiorique constant. Pallidi coloris causas reddit Aristoteles in Problematis, quum humorem efficere palliditatem dixerit, quando putrescit, & immobilitatis etiam causa euenire; ob id pallidos esse, qui palustria colunt. Cur vero insipida & inolida sint, causam reddidimus in aquatilibus plantis. Sed aquatiliū animalium vires vestigemus, & veterum Philosophorum sententias perscrutemur. Aristoteles libro De partibus, & Respiratione refert Empedoclem non bene censere ex animalibus ea calidissima esse, & ignis plurimum habere, quæ aquatilia: nam fugientia naturalis caliditatis excessum, quum frigido & humido destituatur loco ipso, hæc contraria asciscunt; humorem enim aere minus esse calidum. Et loci frigiditatem caliditate naturæ ipsorum pensari, Theophrastus idem refert. Empedocles piscium constitutionem calidissimam putat, ob id in frigidissimum ablegatos elementum. Contraria contrariis locis posse perdurare censebat, calida frigidis, & frigida calidis. Sic enim naturam in principio generasse volunt, & rem a suo simili per excessum perire; conseruari a contrariis maxime posse, velut medio quodam exultante temperamento. Cui ita responderet: Quod res contraria neque alere, neque seruare apta est, sed similis; & inepte Empedoclem asseruisse naturam ad locum humoris transtulisse, quæ in arido genuerat: quo enim pacto animantes aquarum incolæ vel quantumlibet temporis in arido

arido persistere potuissent, si modo his nostris temporibus similes sunt? Item, quod nostris temporibus in generatione euenire sentimus, rem plane declarat: nam in vniuersum animalium plantarumq; genus tum generari, tum permanere suo tantum in loco posse videmus; quocirca suo quoq; loco affici nequeunt, contrario & aduerso, affectionibus patent, utpote cum distractio & permutatio magna ita accedat; sed ut diximus de plantis, corporei effectus excessus contrariis in locis & temporibus conseruantur, similibus destruantur; contra naturales corporis habitus similibus gaudent, & conseruantur. Sed vires, quas ex animalibus, quæ dulci aqua viuunt, conicere possumus, erunt, quum humida & frigida sintiis, quæ refrigeratione opus habent. iuuant, ut iam diximus, & ebrietati & canis morsibus. Sicca enim animalia suis morsibus rabiem, & hydrophobiam inducunt, ut catus, lupus, vulpes, mustela, & alia; & aquatica medentur eis, quum solus cancer, ut putat Galenus ex Pelope. Sed ad exempla accedamus. Cancris fluuiialis cinis magnopere prodest rabidi canis morsibus, ea ratione, quam diximus; quod multis etiam animalibus competit, quum antiquiores medici huic vni soli tribuerint. Prodest etiam tabidis, & carcinomata lenit. Hippocampus aquaticum animal, ei, qui eum deuorauerit aquæ amorem inducit, ut perennes fluuij, iuges fontes, lacus, & litora grata sint: vires salutare contra rabidi canis morsus habet, ex quibus aquæ pauor exoritur, ex Aliano. Ranæ etsi extra aquam aliquando viuunt, inter aquatilia numerantur, carne flaccida, læui, heceticis, & phthificis apponuntur; dolores capitum mulcent, sacro igni, tonsillis, & similibus morbis medentur. Testudo aquatica frigido succo constat, heceticis, & phthificis datur ad refrigerandum; valet etiam ad ambusta, quartanas, ignem sacrum, capitis dolorem, & ebrietatem. Anguillæ in aquis, & luto degunt, ad eadem fere remedia solent propinari. Vino suffocata, & ab ebrio potata, tollunt temulentiam. Piscium plerique heceticis profunt, ut ex Medicorum Libris habetur. Mullus vino suffocatus, ad ebrietatem valet. Anser, aquaticum animal, solus animalium non rabit, ex Aristotele, ob id contra hydrophobiam. Mergus in aquis, & mari degit, mirifico experimento contra rabidi canis morsus valet, ut illico hydrophobi aquam flagitent, ex Actio. Miluus ebrietatem arceat, qui in aquis versatur.

NVNC paludum, & residum aquarum accolas plantas dicemus, vt quæ aquis partim immerſæ viuant, partim extra innatent, exſiccatisque æſtu paludibus etiam viuant, & humidis, vdoſiſque reperiantur: vnde terræ, & aquæ figurarum, & virium miſturam referant. Harum indoles hæc erit.

H V I V S iconem require in medio tabellæ decimi capitis.

CAULE fruticat anguloſo, cauo, medulloſo, fractu contumaci, paluſtrium locorum incola, fronde angulata, vel laciniata, neruoſa, hiſpidiaſcula, flore albo, ex croceo commiſto. Radice magna, acerbâ, odorataque, vegetioribus viribus, & tandem iam dictæ fere ſimili, niſi ex terreis partibus aliquantulum villoſa. 51

Sed effigiaturæ rationes aſſignemus: Anguloſos caules nimia ſiccitas reddit: diximus humida rotundari, ſicca ergo in angulos reſtringi. Silueſtria, quia ſicciora, vt dicemus, magis anguloſa, ſtriataque. Caule cauo, & medulloſo aſſurgunt humida, ex Theophrasto: nam de viribus ait, ſolutas vires eſſe quæ plus medullæ quam ligni haberent, & his meatus ampli, multique ſunt, & alimenti largam copiam deſiderant; ob id pluuio ſolo, humidoque pangendas eſſe: proinde quæ larga medulla abundant, humida ſunt; quæ pauca, ſolidaq; ſicca; vt quercus, olea, cornus, ebenus, & buxus. Facilis flexus, & contumacis fractus ſunt, inquit idem, quæ lenta ſunt: humiditas ſiccitate temperata lentitiam, & obſequium præſtat. Flore partim albo, partim croceo, quod euenit ſiccitate miſta humiditati, vt dicemus in florum coloribus. Fronde parum anguloſa: ſiccitas enim frondes anguſtas reddit, acuitque, & neruos & hirsutiem addit, vt dicemus. Radice veſca, odorataque aliquantulum, quod ex ſiccitate euenit. Theophrastus libro De cauſis ſexto, ſaporem neque in nimia ſiccitate, neque nimia humiditate reſidere poſſe dixit. Caules qui extra aquam nimia ſiccitate inſuaues; dulcedinem namque recipere nequeunt, at in radicibus ſiccitas nimia humiditate temperatur: & ratio odoris ſaporem ſequitur, vt aliquantulum dulcis, odorataque ſit. Viribus vegetioribus ſunt; quia vires ex modico alimento proueniunt, modo ſiccitas modicum præſtet alimentum. Silueſtria validiora ſunt vrbaniſ virium robore, quia ſicciora. Vi-

res quas possident frigidae sunt, & siccae obaquam, & terrestrem essentiam, non omnino siccae: quia plus aquae habent, sed sicciuscule. Quia leuiter & sine morfu desiccant, combustis, depascentibus viceribus, dysentericis, coeliacis, alopeciis, foeminarum profluuiis, igni sacro, inflammationibus, ambustis, strumis, & vulnereum conglutinationibus iuuant. Exempla erunt: Secus fluuenta in palustribus Nilotica papyrus frutescit iunceo, triquetra caule, tomentacea medulla infarcto, nitido, super gurgitum altitudinem attollitur, cui nuspium, nisi ad ima folia sunt, semine infæcundo. Ad vsum funium valet, quia obsequiosa. Radicem crudam, coctamque mandunt: succo deuorato manducamentum exspuunt. Frigidam & siccam esse contendunt Arabes; Galenus vulnera conglutinare dixit. Similis natalibus sari, quod vadosis exsurgat, vbi recedens amnis plana dimisit, caule triangulo, flore luculenta caesarie decorato, vt in papyro, radice edula, quam mansam exspuant: sic etiam Mnasium ex Theophrasto. Faba Aegyptia in paludibus, stagnisque nascitur, calamo molli, folio latitudine, & cavitare spectabili, vt intrus aquam continere possit; radix manditur cruda, tosta, elixaque, faba exsiccata nigrescit. Dioscorides astringendi potestatem obtinere, vtilem stomacho, & dysentericis dixit. E limoso lacustrium, & stagnantium aquarum fundo traicit lymphas nymphæa, & ob id sibi id nomen vendicauit; perampla folia summis aquis plurima innatant; plurima etiam se porrigentia in imis, circinatae rotunditatis, flore candido in medio crocos habente, caule læui, radice clauæ simili. Galenus resiccare sine morfu, & refrigerare dixit: Coeliacis, dysentericis, alopeciis, Venereis insomniis medetur, ex Dioscoride. Potamogetoni nomen quod fluuiorum accola sit, sed etiam segnius labentium, vel torpentium aquarum. Folio hirsuto betæ, flore spicato, coloris obsoletæ purpuræ, gustu astringente, & resiccante. Stagnosis & palustribus nil familiarius, aut viuidius iuncis; caule surgunt læui, enodi, fungosa medulla infarcto, obsequiosa lentitiæ; ob id a iungendo, *iuncus*, & a funibus & loris, *schænos*, texendis storeis peracomodus; aluum sistit, & crebra foeminarum profluuia. Galeno frigidus & siccus. Aquosorum locorum indigena plantago aquatica. Caule surgit procero, folio læui, crasso, flosculo candido. Procidencia curat, rubentem podagram, capitis dolorem à calida causa ortum mulcet, cruento sputo, vrinaeque mede-

tur. Equisetum, *ἑπιδροσι* dictum, quod palustribus, & humentibus
 lateretur locis, culmos exerit leniter scabros, cauos iunca specie, fo-
 lia equinae setae caudae imitantur, floribus albis. Saguini e naribus
 & vulneribus erumpenti medetur; ruptis vesicae, & intestinorum 52
 dissectionibus, & enterocelis. Galenus sine morfu exsiccare dixit,
 Auicenna frigidam in primo, siccam in secundo, & herniae intesti-
 nali, & hydropicis mederi. Phleon aculeato caule & folio frutex,
 non alibi, quam in vdis proueniens, in lacu Orchomeno vbertim na-
 scens, femina sterilis, ad nexus utilis. Pecori radix gratissima est, &
 radici partem proximam teneram pueris excitari. Nonnulli *staeben*
 dicunt; nomen videtur inditum extomentitia, & fungosa natura.
 an sit Dioscoridis *staebe*, hariolari non ausim, sed videtur saltem
 cognata, quum vires eadem, quae palustribus. Auribus purulen-
 tis, oculis ab ictu cruentis, dysentericis, & erumpenti sanguini pro-
 dest. Galenus desiccare sine mordacitate dixit, ob id vulnera con-
 glutinare. Typha ex eisdem natalibus, nempe stagnantibus &
 palustribus aquis emergit; caule procero, tereti, recto, laui, fo-
 lio triquetro, mucronato, flore papposo, oblongo, cylindrea figu-
 ra, turbinata effigie; ambustis medetur, ex Dioscoride. Paulus eui-
 dentissime refrigerare & resiccare dixit, & estuantibus lumbis pro-
 desse. Iisdem nanque paludosis, typhae affinis prouenit *butomus*
 Theophrasti, *sparganium* Dioscoridis, & Galeni *xiphion*, triquetro
 folio, dorso prominulo, & carinato, manum arripiens vtrinque; ca-
 sim sauciant; radix etiam pecudibus & puerulis vesica. Galenus de-
 siccare dixit. Riguis & humetibus conuallibus emicat erinos Dio-
 scoridis, echinos Galeni, flore luteo, semine acerbo, oculorum flu-
 xionibus & aurium doloribus valens. Galenus desiccatoriae, & re-
 pellentis facultatis, & aurium fluxionibus valere dixit.

De fluuiatilium plantarum effigie, & potestate;

C A P. XIV.

NUNC fluentium aquarum incolas plantas prosequamur. Sed
 non quod humentibus alueis, & labentibus aquis viuant, hu-
 midam vel frigidam temperiem sortiri dicet quispiam, sed in exces-
 su calidissimas, siccissimasque; quum ob necessitatem iis locis vi-
 uant, vt semper nouis frigidis, & praeterfluentibus vndis abluantur,
 quasi refocillationis & frigidioris egerent alimenti: sunt enim la-
 bentes

bentes frigidiores, nec alibi quam iis locis viuere possunt, quarum forma plerunque Physiognomones decipere solet, quum notas aliquas humidarum habeant, quod in aquis uiuant, aliquas vero calidarum, quod calido, siccoque habitu constant.

IN EXTREMO *tabella loco a dextra tua fluminalis planta effigies visitur, capitis decimi.*

CAULE igitur fluentium aquarum accolæ surriguntur læui, sed gracili, fronde læui, pinguiuscula, sed pluribus incisuris laciniata, flore albo, sed plerunque luteo, radice tenera, sed exigua, odorata, acri sapore linguam exulcerante.

Causæ sunt: Caule læui viuunt, quod aquis nascantur; sed gracili, ex caliditate, fronde læui & pinguiuscula, ex humiditate, in qua nascuntur; incisura ex siccitate, caliditateque; radice tenera ex humiditate, sed exigua, odorata & acri sapore ex caliditate, flosculo albo ex humore, flauo ex calore plerunque, & tandem calidæ & aquaticæ plantæ effigiem retinent. Vires adeo calidas habent, vt linguam exulcerent, cutemque; ob id lepras, psoras, scabiem, stigmata, scabros vngues, alopeciam, & calculum curant. Ranunculos ranis cognomines fecerunt, quod iisdem fluuiis, & lacustribus locis oblectentur, & floribus sint colore ranatis, id est luteis, herbido permistis; vt pote ranis conuictrices, & aquarum potrices. Folia initio rotunda, dein incisa, flores aureo fulgent nitore, caule gracili, radice parua, alba, vrentis gustus, nec iniucundi odoris. Scabros vngues eximunt, stigmata delent, formicantes verrucas, & alopecias. Galenus calidas & siccas esse dixit. Sed ranunculorum plures species, inter eas flammeus est; folia sunt ei angusta, oblonga, carnosa, ambitu ferrata, caulis cauis, rubellus, enecat pecora edendo; amburit enim vescentium exta. Chelidonium minus foliis subpinguibus, radice pusilla, flore eleganti, foliolis aureis radiatim stellato, nascitur in aquis. Exulcerat, sed non vbiq; pro agri conditione. Psoras, & scabros vngues eximit. Galenus calidum, & siccum in primo esse dixit. Ex *ὑδατος* & piperis nominibus conflatum nomen *hydropiper*, ac si *aquaticum piper* diceres, ac vt piper; nascitur in aquis pigro lapsu repentibus. Prouenit caule numeroso, gracili, flore albedo, purpurascenti, semine acri saporis, radice parua. Sigillata delet. Calidum, siccumq; paulo infra piper esse Galenus dixit. Sion, *ἄρὸ τῆ ορείῃ* quasi quatiatur in aquis ex præterfluctibus, & alluentibus vndis; vnde

etiam Latinis *laueris* nomen, foliis olusatri similibus, sed minoribus, & odoratis. Calculos deturbat, cit partus. Galenus excalefacere dixit. Etiam lymphidorum riuulorum sectator sisymbriū aquaticum, vbi etiam sion prouenit; gracile est, & tenellum; folio primum rotundo, adultum erucæ modo finditur, cauliculos nerueos habet; acris gustus, excalefacit, vtriusuis vires paris fere sunt commodi. Purgat lentigines, & vitia cutis. Galenus excalefacientis, & exsiccantis virtutis manifestauit.

De plantarum physognomonia, & viribus in maritimis aquis nascentium;

C A P. XV.

EDULCIBVS aquis ad falsas deuenimus, de marinis plantis loquemur; sed priusquam ad harum formas & vires descēdamus, videamus nunquid in falsis plantæ nasci, & nutriri possunt, vt inde colligere possimus, quibus præstent. Claris argumentis probat Theophrastus in stirpium genere saluginē nullam sentiri, neq; in falsis aliquid gigni posse, hoc modo. Salsum neq; alit, neque aptum est generationi; argumento, quod falsis tractibus nil prouenit; sed et si videamus in falsis quippiam gigni, vt plantæ, pisces, & alia animalia, quæ dulcia sunt, non ob id ex mari gigni, vel ali putandum est: nam id quod alicuius materia futurum est, necessàrio esse oportet transmutabile: nam generatio transmutatio est; porro sal non est transmutabilis, ergo neque perfectum quicquam, neque aliquid villo pacto generari ex eo potest: nam plantæ calor internus & solis, humorem trahunt, qui alimento plantæ futurus sit, qui humor purior, leuiorque est; sed salsum omne terreum est, & graue hauriri non potest, quia subsidet. Secunda ratio, quod sal facultates omnes desiccet, & erodit, vt desiccetur vis generationis: vnde id quod in aliis generationem prohibet, ipsum videtur auctor incommodi etiam sibi, id est quod aliis inutile ad generandum, inutile quoque sibi futurum. Præterea quæ nullam mutationem, vel corruptionem sentiunt, auersam penitus a plantis qualitatem habere necesse est; porro sal est eiusmodi: nam omnia vindicat a putrilagine. Aliud erit argumentum: Quod non multū euacuatur, non multo indiget alimento; planta non euacuatur, quia caret excrementis; non ergo multo indiget alimento; non igitur coguntur quicquam fugere, quod inutile sit ad alendum. Plantis excrementa non sunt;

sunt; quia si inessent, excernerentur, nec in superficie residerent, à solis vi eousque eleuata. Alias deinde addit rationes, quibus videtur disquirere, quod plantis insit falsugo; nam falsuginis sapor, qui plantis inhaeret, vel intrinsecus est, vel extrinsecus: si intrinsecus, erit alimentum, naturæque conuenit; si extrinsecus accidit, vnde ingreditur: & ex quo? vel ab aere ambiente, qui se induit in meatus, vel à vaporibus humorum à radice attrahi sursum feruntur, deinde exiguntur à medulla, & tanquam sordes erumpunt ad cutem? quippe falsugo superficiaria videtur, sed ciceri vernacula, & necessaria est; si quidem imbribus elota, interit eius planta, vnde constat naturale ei esse, vt se tueri & conseruare valeat. Est & in quarundam foliis, & ramis falsugo, quæ in aquis immissa & elota, gustu manifesto apprehenditur; non in iis solum, sed in fructibus quoque; si quis non fructum mandat, sed linguam consulat; quippe non in carne, sed in tegumentis falsugo reposita est; quasi à natura consulto factum, vt semen inclusum à corruptionis labe vindicetur, ac falsugine custodiatur: nam dum viret, in caule & siliqua est; adulta vero siccescens in putamine residet, tanquam intrinsecus adueniens. Rem ergo naturalem esse falsuginem, atque natiuam latissime patet; nam vbi-
 34 cunque feratur, aut non satus aliubi oriatur, falsum futurum, etiam si ager falsus non fuerit: nam ea quæ locis falsis proueniunt, haud temere falsuginem ceperint, sicut halimus, kali, & alia pleraque. Alibi vero de falsis aquis hæc habet. In genere aquarum, quæ nitrum, vel alumen, vel aliquid aliud eiusmodi sapiunt, plantas neque alere, neque gignere posse dixit; sed esse quasdam priuatæ naturæ plantas, quibus priuata deberi alimenta par est; tantumque mari genitales facultates tribuit, vt suas ibi plantas agnoscat peculiare, quæ in terra nasci nequeant, vt suas etiam animantes, id est pisces. Præterea alias esse arbores, quæ in æstuariis viuant, hæc non à mari capere alimentum, sed è venis subterraneis. Marinas enim aquas percolatas falsitatis virus amittere, & ex interiore terræ sinu dulce haurire, quo viuant, & mare ipsum circumfusum nihil nocere; per vices enim accedit, receditque. Post æstuarium aliam litoralium apponit speciẽ, quasi mediam inter dictas; hæc falso humore subterraneo frui, tū ad alimentum, tum ad robur, vt non solum inde viuant, sed bene valeant, vt palma, brassica, beta, ruta, & eruca; tantumque in his abest à maleficio, vt etiã afferat emolumentum. Salsis si culta fuerit brassi-

ca, vitream acquirit friabilitatem, vt terræ allisâ, diffiliat in partes. Tollitur & acrimonia & amaritudo. Sed si falsus humor plantas nutrire possit, deterius alit; prohibet enim incrementum exsiccando, quod ab humido est. Sed Galenus falsam aquam aridam, exsiccantemq; naturam habere dixit; cum eiusmodi facultas in amaris inest, ob id enutriendo corpori prorsus inepta existimanda. In stagno bituminoso Syriæ Palæstinæ nullum neque animal, neq; plantam cōspici; cumque flumē, quod prope Hierichunta fluit Iordanes, pisciumq; copia scatens in stagnum ingreditur, nullos omnino fluiui ostium pisces excedere; & si quis captos in stagna coniciat, celeriter mori. Sed videmus in mari tanta piscium genera gigni, ali, & commodissime viuere, vt aliter credere non possimus, quā eorū naturæ familiaritate dulce, & iucundum esse; quod si aliter esset, facile utiq; foret ad fluuiorum ostia ingredi, & aufugere; sed ex tā mirabili multitudine paucos constat, qui fluuios subeant. Sed si cui nouum videbitur in mari dulcem aquam contineri, consulat Aristotelem, qui cereo vase mari immerso percolatione dulcem aquam exhauriri dixit; & litoraliū accolas, qui dulcibus aquis destituti, puteis vix tres cubitos altis in arena effossis, dulcem ex falsis secernere. Sunt qui dicant arbores marina aqua non ali, quod nec quidem terrestria animalia, quod ariditate præcipue offendantur arbores, atque arefacit marina aqua; vel quod oleum quidem infestum stirpibus absument illitum; aut marina aqua multam participet pinguedinem, ideo etiam conflagrat, vel quod amara sit remissione exustæ terræ, vt dicit Aristoteles, potumque respuat. Lixiuium nanque fit ex dulci aqua in cinerem missa. quod ferunt in Rubro mari siluofas materies, stirpesque fruticari, nullum quidem edunt fructum, grandescūtque fluminibus multum inferentibus in mari lutum, & proinde non longe à terra absunt. Plutarchus in libro De causis negat plantas falsis ali posse: Auertoes maioris maris aquam falsiorem, amariorēque ceteris esse, ob id nullum animal in eo viuere posse, quia amaritudo est in vltima contrarietate nutrimenti animalium, quod dulce est. Sed id subtilius disquirere nostra haud magnopere interest. Nos hæc recitauimus, vt perscrutaremur ex his vires maritarum plantarum. Quæ igitur in marina nascuntur talem præferunt speciem.

SINE caule plerunq; assurgunt, vel cauo, inani & fungoso. Foliis capilla-

capillaceis, vel absq; foliis, fructu vidue, sine radice, quod saxis, lepandum more adhæreant. Totę molles & sine ligno, ne maris æstu colidi, & frangi possint. Colore ruffo.

Effigiatuæ causæ hæ sunt: quod caule, foliis & seminibus vacet, 55 causam diximus ex Aueroe, quod si ynus elementi plantæ omnes imperfectæ sunt, marinæ imperfectissimæ, quod in sale vivunt, qui generationi contrarius existit. Et locis etiam siccis, & in saxis nata plantæ flore, fructu, & caule vacant. Colore ruffo sunt. Ruffi coloris causas reddemus in animalibus eiusdem loci. Vires pronunciamus frigidas & siccas; frigidas ob aquam; siccas ob salē, quem apud omnes sine dubio siccare constat: ob id morbis illis præstare possunt, qui frigidis & siccis qualitatibus iuuantur, vt podagris calidis, hydropicis, inflammationibus, & sanguini profluenti. Marini phuci genera plura sunt; vnum latum, alterum oblongius, & rubeum; tertium candidum in Creta florens. Podagris valent, inflammationibus, & venenis; sed iis humidis vti oportet. Galenus refrigerare, & resiccare dixit. Muscus marinus nascitur in scopulis, testaceisq; haud procul à mari, gracilis, capillaceus, caulis expers. Præcipua ei spissandi vis, collectiones cohibet, & podagris confert, quas refrigerare opus sit. Galenus ex aquea & terrea essentia compositum dicit, vtraque frigida: siquidem astringit, & calida euidenter refrigerat. Bryon herba marina, Plinio non capillacea, sed lactuca foliis similis, rugosa veluti contracta, sine caule, ab ima radice exeuntibus foliis. Nascitur in scopulis maxime, testisque terra comprehensis. Præcipua siccandi ei, spissandique vis; collectiones omnes inflammationesq; cohibendi, præcipue podagræ, & quicquid refrigerare opus sit. Androfases in maritimis aquis nascitur, perpusilla planta, umbilicata, cirrhis glabris, exilibus, crebris, surrectis, singulis umbilicum medio fulcientibus; vrinas cit; hydropicis, & podagricis illinitur. Galeno humens & acris est, desiccata desiccatur; sic Aegineta & Plinius. Sed aliquibus diuretica est, & mendum in Galeni textu suspicor. Corallus marinus frutex, qui alto extractus duratur statim, adstringit & refrigerat mediocriter, excrescentia coerctet, oculorum cicatrices abstergit, sanguinis reiectioni, & vrinæ difficultati auxiliatur. Antipathes coralli species, vires supradicti habet.

ANIMALIA vero quę in salis aquis degunt, aliam referunt qualitatem, & effigiem; quippe & viribus, & nutritione variant, & à terrestribus non solum locorum varietate; sed etiam alimentorū, quibus vescuntur. Diuersa enim maris loca diuersę qualitatis pisces pariunt. Salmonem aquaticum in Aquitania marinis omnibus Ilinius præfert, amia Byzantia, vulpecula Rhodia, anguilla Bœotica, mus Ponticus, thynnus Megarensis, muræna ex freto, & Tartessia, mugil ex Scyatho, hœdus ex Melo, conchæ Pelorinæ commendantur. Quorum forma hæc:

MAGNITUDE parum subsident à dulcium aquarum incolis, corio duriori, squamosiorique, carne constantiori, odoratori, sapidiorique, capillo rufo, facilioris decoctionis, potentioris virtutis, & vitæ perennioris.

Ratio descriptionis talis est. Diximus humorem, in quo degūt, magnitudinis causam vtriusque esse, sal desiccando semper minuit. Eademque siccitas causa est, vt duriori carne, & squamosiores sint: immo multæ squamæ, spinæ, ossa, clauis, & vngues in piscibus laudantur; quia in iis ostendunt multum esse terrestris qualitatis, & re contrariam suę complexionis; quia sicciore sunt, & in petrosis locis nascuntur, vt saxatiles subtilioris substantiæ, & minoris superfluitatis aliis, vt Auerroes in Colliget. Sapidiori etiam sunt carne. Galenus hanc differentiam diligentissime adnotauit; quippe diuersum genus pelagici mugilis ab eo facit quod in fluminibus, stagnis, lacubus, aut riuulis vrbium cloacas expurgantibus prouenit: nam horū caro excrementitia est admodum, & mucosa; optima autem eorum qui in puro mari degunt; aliis vero locis non insuauis modo, sed etiam ad coquendum difficilis, maliq; succi. Horatius his versibus

Vnde datum sentis, lupus hic Tiberinus, an alto

Captus hiet, pontes ne interiactatus, an amnis

Ostia sub Tusci?

Et apud Columellam exstat non illepide dictum de hac re. Philippus quum ad Numidiam hospitem deuenisset, & sibi è vicino flumine lupum formosum appositum degustasset, exspuissetq; , dixit: Peream ni piscem putauis; vsque adeo à Tiberino, vel marino dif-

ferre

ferre putauit, vt illum piscis nomine indignum iudicauerit. Quod ruffo colore sint, Aristoteles in Problematis rationem reddit: nam omnes qui in mari degunt, ruffo sunt pilo; quia quum mare calidū & siccum sit, tales pilos reddere potest, vt lixiuium, & auripigmentum. Vires hæ sunt: Piscium naturam & substātiā immutat aqua, illos vnde quaque peruadens, & intro alimenti, & refrigerationis necessitate attracta, similem inuehit suæ temperaturæ constitutionē. Salsa enim aqua per sal sicca est, & siccus suos incolas efficit, aqua per se frigida: vnde morbis iis, quibus frigida & sicca profunt, opitulatur. Marini caneri sicci natura sunt, ob salis mitionem; seculus autem aquatiles, vt ex Pelope refert Galenus. Marini gobii à fluuiatilibus multum differunt, nam Galenus ægris marinum apponi iubet, succi bonitate etiam commendans: sed fluuiatiles hac dote multum superantur; carne enim molli, & insipida sunt, paruis squamis, quum aqua & luto vescantur. Anguillæ marinæ & fluuiatiles sunt; præ cæteris laudantur, quæ in Siculo freto intra Rhegium & Messanam nascuntur. Diphilus palustribus marinas suauiores esse dixit.

De facie, & facultate terrestrium stirpium; & primo de iis, quæ pingui solo nascuntur; CAP. XVII.

IAM post tergum relictis aquatilibus herbis, illas docemus, quæ è terra suas facultates hauriunt; sed prius terræ varietates perquirere oporteret; quæ cum innumerabiles sint, ne noster sermo longius protrahatur, & tyronum ingenia diuexemus, solum aliquas & principes memorabimus: nam & colore variant; alia enim pulla; alia, cinerea, fuluaque est: sic etiam sapore differunt, vt pinguis, dulcis, amara, salsa, astringens; sic aliis qualitatibus, sicca, densa, soluta, arenosa, & calculosa, quarum nostri de Agricultura libri pleni sunt, ob id lectores ad eos relegamus: solum pinguis, macra, mediocris, & arenosa telluris qualitatem referemus: ex his ingeniosus phytoptarum reliquas poterit inuestigare; & primo à pingui incipiemus. Pinguis terra est, quæ linguæ admota pinguedinem quandam præferat, lentescitque quasi glutinum. Sed pinguis humi incolam plantam describamus.

QVATVOR terrestres plantulas tabella hæc oculis subiicit; à dextro
 latere pinguis humi accolam maluam ostendit, pro instanti capite; 57
 mox secundum locum occupat mediocris telluris inquilina, lotus
 urbana, pro vnderigesimo capite; tertium in siccis nascens terris li-
 thospermon, pro sequenti proximo capite, postremo loco, arenis fru-
 ticans ægreste fœniculum, pro vigesimo capite, ita ad vinum di-
 stincte expressas, vt reliquas, harum similitudine visu facile asse-
 qui possis.

ASSURGIT planta pinguis humi accola per ampla corporis specie, & multiplici ramorum stipatu, pingui & hilari aspectu, nec alibi latior. Trunco tereti, vdo, turgenti. Cortice laui, nitido, succoso. Immodica foliorum petulantia, ex atro viridantium, crassorumque, præcocis germinis. Fructu pulpa pingui, succosa & friabili, molli, vel paruo intus ligno, sapore dulci, non multum odorato. Flores & fructus ex crescentias quasdam ostendunt supra eos. Radicibus magnis, hinc inde reptantibus.

Hæ sunt causæ effigiaturæ. Per amplo corpore, ingentibus ramis, folio numerofo, magno, carnosoque, fruticat, pinguium locorum inquilina, ex Theophrasto; ob id quod plantæ radix solo alte descendat, imaque subiens succosa, multum alimenti trahit, quod in exsiccata & strigosa terra facere non potest, quum eius radix per summa adhæreat, minimumque alimenti trahat. Arborea namque pingui solo alimenti copiam adeo largam attrahunt, ut optime germinare, magnitudinemque accipere possint, sed fructum parere nequeunt; quoniam non cōcoquunt quantum abunde sit. Pingue solum, calidum est: caliditate radices vegetiores fiunt, & vberius attrahunt pabulum, quod vberius vertitur in frondes & ramos. Frumentum Africanum & draconias, calamum crassum gerunt, quod non nisi læto agro nascantur, & ubi possint vberius succum haurire. Columella de pingui terra loquens, ait;

Pinguis ager putres glebas, resolutaque, terga

Qui gerit, & fossus graciles imitatur arenas,

Atque, habilis natura soli, quæ gramine læto

Parturit; & rutilas ebulli creat vuida baccas;

Tum, quæ sponte sua frondosas educat vltimos,

Palmitibusque, feris latatur, & aspera siluis

Achrados, aut pruni lapidosas obruta pomis

Gaudet, & iniussi consternitur vberem mali.

Agricolationis rei periti, arborea quæ leui cortice, vdo, tereti, turgenti que sunt, pinguis soli indicia præbere dixerunt. Sic quæ scabra cute, & crustosa, strigosaque; obsita sunt, exusti, lapidosi que soli argumēto esse. Valde quæ numerofo folio sunt, & flore stirpes pingui agro consistant: nam olitores stercore pingui redacto, augent ole-ribus folia, quæ ad escam sunt. Et coronarii, florum mango-nes, pinguedinis & culturæ lenociniis flores à pristina forma de-

sciscere, & multiplicem & foliosam reddunt stirpium, & florum familiam, & eximiam pulchritudinem floribus inducunt, vt in liliis, narcissis, bellidibus, caryophyllis, & cæteris passim videre est. Ex arui pinguedine vidimus rosam rubram centifoliam redditam, è cuius medio glomeruli aceruatim collecti erumpebant; & in iasme vidimus alterum florem super alterum insidentem, & vtrumque odoratum; & in quercus foliis pilulam rotundam succrescentem: sic & in vlnio, aliisque arboribus, quæ cæli, vel anni clementia, vel loci pinguedine eueniunt. Natura, cui crebra & multa materia suggeritur, luxuriat variando, & luculentam fæturam foliorum, florum, & fructuum multiplicando: sic contra, quum ei alimentum deficit, aliquid plantis desideratur. In Thessalia ne segetes luxurient in frondem (cuius agri frugales sunt) depascere & detondere agricolæ solent. Sed cerealia, quæ simplici pubent culmo, ieiuno & gracili solo contenta sunt; quæ vero multiplici, pingui. Typha & semen in exemplo sunt. Pingui pabulo oblato stirpibus, augetur pulpæ caro, & imminuitur os vel tegumentum, vt in causis vrbane plantæ latius docebimus. Omne vrbani nucleo minori fructificat, quam incultum; quoniam amplius humescunt, & alimentum vberius ad pulpam augendam deducunt, atq; etiam succos pro nostro vsu congruentes maturant. Pingue enim solum ad vrbano parum differt. Quod cito germinent, ratio est, quod viribus prævalent, alimentoque abundant, vt amygdala, & punica, & ad summum siluestria, quæ vrbana; quia robustiora, quum humiditas & mollities ad emittendum plurimum conferunt; siccum enim & spissum neque transmeatu facile est, neque copiam habet materiæ. Pingue solum vice stercoreis est, & stercois sua caliditate plantæ poros aperit, & radices vegetas reddit, vt & cito fructificent. Quod parui odoris sint: Odor ex siccitate, vt diximus, proueniebat, sed non omni siccitate, verum terra pinguis, lenta, glutinosaque, humoris lentorisque causa, non æque calor suo fungi officio potest, ob id odoratos fructus haud multum afferre potest. Et vt diximus de ramis, ita & de radicibus intelligendum, quod magnæ & procurrentes sint. Vires habet calidas, & humiditas; quia pinguis terra calida & humida est, & planta huius loci inquilina easdem retinet facultates. Triticum solum pingue & restibile accommodatum, ex Theophrasti sententia, & reliquorum. Galenus è secundo ordine calefacientium dixit, necre-

nec refrigerare, nec exsiccare posse, ergo humectare. Sesamum putre solum exoptulat, ex Columella, vel pinguiore arenas. Galenus modice calefacere dixit. Linum pingue solum Varro requirere scribit. Calidum, sed humiditate, & siccitate symmetrum. Zea pingue veruactum exoptat, quod nil magis terram exurat, Theophrastus dixerit, inter hordeum, & triticum temperatura medium. Sic olyra, & filigo. Malua pingui delectatur loco, & humido gaudet latamine hortorum, calida, humidaque. Faseoli pingui, & restibili loco nascuntur, ex Columella; calefaciunt & humectant ordine primo, ex Galeno. Malus, & pyrus ex Palladii sententia leue & pingue solum desiderant. Idem de sorbo dicendum, quorum temperies calida, humidæque sunt.

59

De forma, & potestate macro solo nascentium;

CAP. XVIII.

DIXIMVS de iis, quæ pingui & frugali solo nascuntur; nunc quæ sicco, sitienti, & aspero, quorum facies, & vis opposita. Diximus in humana Physiognomonia calidi & sicci corporis indicia esse carnem, macram & hirsutam, duram & siccam, capillos nigros, nervos & venas apparentes: sic

IEIUNI soli accolam plantam terriotabelle loco in proximo iam descripto capite demonstrauimus; quare eam cognoscendi anxios illic remittimus, ne iterata eiusdem figure appositione fastidium potius, quam utilitatem legentibus pariamus.

Quæ squallida & ieiuna stirps, vt plurimum obuia fit humo, aspectu exili & macilento, infelicia sua testatur natalia. Caule nanq; strigoso, rigenti, hirsuto, exucto, gracili & surculoso. Fronde angusta, vel acuta, vel profundioribus incisa laciniis. Flore luteolo, non nihil interdum rubente, sæpissime in umbellis. Fructu paruo, intus ossoso, minusque succoso, iucundum halitum eructante, sapore amaro, vel aspero. Tarde fructificat. Radice exili, paucis fibrillis in nixa. Lente crescit, vitæ diuturnioris.

Sed descriptionis causas reddamus. Quod paruo corpore sint, diximus in superiori, ex Theophrasto; quod quæ vberi humo nascebantur, per amplo corpore, & alto; sic quæ gracili; minus alta tellure, quum radices per summa adhæreant, & minus alimenti quã competat, hauriant, breui corpore crescunt. Frons altiorib. laciniis proficissa est. Diximus quod Naturæ ordo poscebat; quod si in riguis

nascentes plantę rotundiori, vel retusiori angulo essent, contra quę in siccis nascerentur, profundioribus scissuris, & laciniis inciderentur, vel mucronatis angulis. Siccitas frondes angustas reddit. Populus alba in iuuenta latiori fronde est, sed eadē in senecta alimenti inopia angustas frondes, & scabrum corticem reddit. Ocymum in humentibus & umbrosis natū, latiori & rotundiori folio est; at soli expositum, contrahit frondes adeo, vt in serpillum abire videatur; quia vehementer siccatur, vt diximus. Sic de vrbana & siluestri eruca dicendum. Siluestris lactuca rotundifolia & latifolia, quā *hieraciam* vocant, quod accipitres scalpendo eam, eiusque succo oculos inungendo, obscuritatem quum sensere, discutiant; siccis locis lata, breuioribus foliis, diuisuris profundioribus incisus nascetur; sic etiam euadit, cum senescendo mutatur ætas. De ossę & pulpa fructus sæpius loquemur. Plantas, quę culto & pingui solo proueniunt, diximus plus pulpę, minus ossis habere; sic quę ex succo & lapidoso, plus ossis, minus pulpę, ex contraria causa. Tarde fructificat, germinatque; quia ex paucis, siccoq; alimento lignosa, solida, spissaq; sunt; sed quę sicca, solida, & spissa sunt; neq; transmeatu facilia, cum copiam materię non habeant, tarde germinant, vt diximus. Minus habent virium, cū alimento minimo fruuntur. Odorati fructus sunt; quia quę sicca sunt, parum humoris habent; quod paruū est, facile excoqui potest. Suauitas odoris ex concoctione consistit, quę olfactui congruunt, neq; dulcia, neque vllam saporis gratiā habent. Aridis locis omnia ad plenum excoquuntur, vt apud Cyrenę, cuius ager tenuis, & siccus. Quod sapore aspero sint, reddit Aristoteles rationem in Problematis. Thymum in terra Attica acerrimi saporis est; quod ille ager tenuis & siccus sit; quam obrem non multum humoris obtinent, quę in eo nascuntur. Thymum, quod siccum natura, minimeque dulce; nam ob inopiam tantum humoris retinet, quantum suo conuenit generi, quod dulce nequaquam est; sol autem, quod dulcissimum est, ex fugit, vt acerrimum relinquatur. Acra sunt, quę quum parum humoris habeant, sol vehementer excoquens, & dulce & leuissimum eximens, remanet acerrimum. Dictamnium, quod solo aspero nascitur, excalescit & acre est; pseudo-dictamnium, quod latioribus locis nascitur, ignauum dixit Theophrastus. Quod tarde crescat, rationē ex eodem adducemus: & quū ipsius rationes adducimus, nil maius adducere putamus; quum in plan tarum

plantarum philosophia eminentissimus sit habitus. Ex humiditate
 puenit corporis raritas, & per poros facile fit percolatio, & sine vllō
 impedimento; sic quæ spissâ natura sunt, difficile augetur possunt;
 quod enim spissum, siccū, amarumq; est, natura ignis cōsistit, & hinc
 lēta huius accessio est. Cōtra quod rarū, laxum, & humidū est, id ce-
 leriter crescit. Umbellas pro flore adducere, siccarū præcipue est, ca-
 lidarūq; quū omnes fere umbelliferæ siccæ qualitatē sint. Testi-
 monia sunt panax, apiū, fefeli, ligusticū, anisum, carum, anethum, cu-
 minū, ammi, elaphoboscum, daucus, peucedanum, sphondyliū, an-
 gelica, myrrhis, imperatoria, thapsia, fœniculū, fmyrniū, pyrethrū,
 ferula, achilleon, ageraton, pastinaca, sifer, crithmon, gingidiū, cau-
 calis, mentha Græca, cachrys, filipendula, libanotis, & alia. Diur-
 nioris vitæ sunt, quæ carne sicca constant; & arbores, quæ corticem
 tenuem & siccum, habent intrinsecus, sane diurnæ sunt, nec facile
 putrescant. Sic in animalibus testudines, & quicquid eiusmodi est,
 ex Hippocrate libro De humoribus. Calidæ & siccæ temperaturæ
 sunt, & tenuis essentiæ, ciunt vrinam, & menses; comitialibus, & ser-
 pentum ictibus valent; partus extrahunt; & quia sapore acri sunt, in-
 cidunt; ideo expurgant thoracem, & pulmonem, & vermes necant.
 Etyngii marini, & mōtani depressa, aspera & inculta loca persequū-
 tur; & quo asperiora, gustu plus gratiæ, & aromaticitatis habēt; plu-
 ribus aculeis circumdantur, incisuris alte laciniatis, & echinatis ca-
 pitibus, colore albo viridante, & cæsis, ex loci calore. Cit vrinam
 & menstrua; serpentium moribus, opisthonicis, & comitialibus
 medetur. Galenus tenuis essentiæ dixit. Cinereus pallor, pallensq;
 saluæ, qualis in apricis, exustis, & asperis collibus enatæ nomen ἐλα-
 λισφακος, quasi sole tabefacta & siderata, fruticat multiplici surculo,
 lignoso, folio scabro, rugoso, & squallente, iucundi odoris; vrinam
 cit, menses & partus; pastinacæ ictibus auxiliatur, & tetra vlcera pur-
 gat; capitis frigidis affectibus, articularū doloribus, comitialibus, veterno-
 sis, stupidis, & pectoris vitiis. Calefacit, siccat, & abstergit. Thymū
 pusillis fruticat, & lignosis surculis, foliis exiguis, angustis & duris,
 flore purpureo; petroso & gracili solo prouenit. Orthopnoicis, an-
 helatoribus, prodest; rineas vëtris exigit, menses, partus, & vrinas pellit,
 ischiadicis subuenit. Gal. manifeste calefacere dixit. Saturea in aspe-
 ris, & salebrosis locis nascitur: herbula est virgulis exilib. sarmento-
 sis, lignosis, crebris foliis, angustis, rigidiusculis, gustu acri, & odoro:

vniuersa obsoleta purpura albicat, lignosa radice. Eadem thymi vis; sed minori acrimonia. Anthemis numerosis luxuriat furculis, in alas diuisis, quibus ab radice pusilla folia, crebra, minutatim incisa, perangusta ditiusura anethi adhærent. Flores candidi, vberes. Nascitur in asperis, excalescit & extenuat. Pellit menstrua, cit vrinam & partum, sanat iecoris vitia. Lithospermum obuiam fit locis strigosis, aut quibus coli desitum sit; ramis gracilibus, hirsutis, porrectioribus, duris; folia angusta, tactu rudia, flosculi albescent in alis; & summo secus folia vniones prælucidi, rotundi, lapidea duritie & fractu. Siccitatis, absterisionis, & non nihil acrimoniae habet. Vrinam pellit. Dictamnium pulegio simile, folia tomento, lanugineq; pubescunt, in asperis locis nascitur; si in lætis, pseudodictamnium dicitur. Excalescit vehementer, ad mulierum partus Theophrastus valere dixit; lienem imminuit, serpentum ictibus, & venenatis moribus auxiliatur. Lonchitis nascitur in sitientibus & asperis. Cit vrinam. Marubium frutex à radice ramosus, subhirsutus, quadrangularibus ramis, flores asperi. Nascitur propter ædificia, ruinas, & rudera. Crassam è pectore pituitam eiicit, menstrua, & secundas extrahit, venenis & serpentum moribus valet. Galenus calidum & siccum dixit.

De forma, & commodis plantarum in mediocribus terris nascentium; CAP. XVIII.

61

DIXIMVS extremas; huc se intrusit & media, id est planta mediocri humo nascens, non pinguis, neque aridis, non saxosis, neque arenosis, id est soluta & leui. Theophrastus optimam describens soli qualitatem, dicit eam esse quæ mediam obtinet confusio-nem extremorum, id est soluti & spissi; leuis & ponderosi; siccæ & humidi, superiora modice inferioribus respondentia, arboribus, frugibus optimam esse; etenim ad habitum aeris quodammodo videtur accedere, sic & alimentum in se continet, & facilem meatum radicibus præbet. Sed ad formam accedamus.

IN decimo septimo capite, secundo tabellæ loco, reperies plantam mediocri humi accolam, ibi eam contemplare.

MEDIOCRIS terræ conuictrix, & familiaris forma vulgatio est quâ sit opus affabre delineamētis depingi; nã quas descripsimus extremas confusim imitatur; vt, qui ambas nouerit, nempe & mediam ipsam

ipsam norit. Magnitudo paulo infra eam, quæ in pingui subsidet, sic etiam proceritate & foliorum luxuria, quæ in exuctis excellit. Nec simplici adolescit caule, nec multis propagatur virgultis. Folio leniter crenato, nec acriore, nec obsoletiore colore. Non lævis, non hirsuta, sed molli quadam lanugine rigidiuscula. Spirat odorem, non tetrum, non aromaticum, sed nec ingratum. Reliqua omnia medio habitu consimilia.

Formæ, & cōmoda consimilia sunt: quippe non calida, non frigida, nec arida, humidaq; sunt; sed tepida, & nostræ naturæ familiaria, vt non ad medicamenta, sed ad alimenta potius veniant. Exempla: Hordeo Theophrastus solum gracile præstat, quum leui, & pauco egeat alimento. Sic etiam de trimestri tritico, quum tepido, vel frigidiusculo sint temperamento. Triticum paululum calefacit; non rescicare, nec refrigerare manifesto potest, omni solo nascitur. Zea mediam obtinet facultatem inter triticum & hordeum, id est inter calidum & frigidum. Vrbana lotus in medio frigiditatis, & caliditatis à Galeno locatur, vt quodammodo temperata. Asparagus non calidus, non frigidus; Didymus simplici gaudere solo dixit. Hemerocallis facultatem habet leniter digerentem.

De vi, & forma in arenis nascentium plantarum;

C A P. XX.

EX ASPERIS & sitientibus locis ad arenas deuentum est, quasi sint maiori siccitate donata; quod alimento sicciori, tenuiori; que vescantur.

POSTREMO tabellula loco, decimosextimo capite descriptæ, plantam offendes arenaceo solo nascentem, cuius formam diutius ibi poteris reuifere.

FACIEM similem natalibus habet, quæ quum exsucca, sitiens, & arida sit, arenarum materiã suo aspectu testificatur. Defectuosa plerunque est; caule, flore, vel semine vacans. Caule lignoso, exili, aspero, nodoso, hirsuto. Folio pusillo, duro, neruoso. Flore melino, vel subpurpureo. Radice dura, sed vegeta. Descriptionis causas reddens Theophrastus, ait in arenosis pars ima optime constat, superna vitiosa est; quod fieri solet, quum solum arenosum, vel tephosum, vel adustum quidem subditum est; vis enim radice modò excedit, sed alimentum multum ad superiora transmittunt. Reli-

quas, quia sæpius adductæ sunt, non visum est opportunum repetere; unde ad vires accingamur. Sunt enim temperamento calido & sicco; & quum tenuium sint partium, vrinam cient. Capparis gaudet locis tenuibus, arenaceis, & iuxta rudera nasci, ex Theophrasto. Folium & caulem habet subhispidum, radice lignosa. Menses & vrinam cit, & lienes absumit, ex Dioscoride. Galenus tenuium partium esse, & calefacere & desiccare dixit. Brassica arenosum, vel salebrosum solum amat, ex Theophrasto. Vrinam, aluum, & menses cit; moribus viperarum medetur, & lienosis. Armoracea agrorum obseruatione arenosis læta visitur. Calida & sicca est, & vrinam cit. Fœniculum siluestre valèter exsiccat; in arenis feliciter nascitur. Calidum & siccum est, menses cit, & vrinam. Halimus in maritimis arenis nascitur. Calida & sicca est, ex Galeno; quia circa mare, ideo aliquantulum humida; & ob id mistæ facultatis. Pulegium in arenis prouenit: vidimus ipsi, & quorundam aliorum experimento constat. Excalefacit, menstrua, vrinam, & secundas cit; serpentum moribus, & lienosis subuenit. Cucumis siluestris in arenis nascitur, fabuletis, & ruderibus; Galenus menses ciere, & lotium euocare, & calidum esse dixit. Thrafi in arenis nascitur, Libyæ, & Lilybæi Siciliae, calidum est. Anchusa Alcibiadion vim magnam & medicatam habet: nam acrior & calidior cæteris, cum reliqua genera refrigerent. In fabuletis maxime gliscit.

De amphibiiis plantis, & primo de lacustris & terrestris stirpis Physiognomoniam; CAP. XXI.

DIXIMVS hactenus simplicia plantarum natalia; nunc quæ vtrūque habitum mentiuntur, scilicet terrestris, & aquatici. Græci *ἀμφίβιως* vocant, nos *ancipitis vitæ* dicimus, id est quod vtroque loco & terris, & aquis viuant. Inter eas quoque, inquit Theophrastus, si quis arctius inquirere velit, alias communem, & quasi ancipitem vitam agentes inueniet, vt myrtus, salix, & alnus. Et alibi: Vtroque autem loco, id est terra, & aqua salix, harūdo, (excepta tibiali) gladiolus, typha, phleon, & butomū exeunt. Nos, quia cōpositā formā & vires vtroque loco nascentiū retinent, iam de iis primitus loquuti, de iis dicemus.

QVIA vtriusque loci incolæ sunt, vtriusque loci mistum habitū præferunt; ex aqua frondes læues, multas & carnosas; radices magnas & sinuosas, & caules multiplices habent, ex terra caulem & folia rigidiuscula, sapidiuscula, odoratulaque; sic etiā temperamentum mistū

ex vtroque;

ex utroque; habent, & plerumque ex contrariis, & contrarias quoque vires, id est duplices, ut utriusque; temperamenti remediis aptare possis: nam ex dulcibus aquis vires habent, quas iam frigidis & humidis provenire diximus; ex terris vero, quæ ex calidis, siccisve. Scordium in montibus & paludibus nascitur, caule quadrangulo, flore rubro, odore allii. Galenus ex multiformibus saporibus, & qualitatibus esse dicit, gustu amaro, abstergit, & calefacit. Ad venenatorum serpentum morsus valet; cit urinas, & menses; dysenteriam iuvat; pus e pectore extrahit, & vulnera glutinat. Oxylapathum palustribus nasci scripsit Dioscorides, ego semper siccis locis, & tenuibus vidi. Galenus mistæ facultatis esse dixit, digerit, repercutit, & constringit; dysenterias, diarrhoeas, & profluvium sanat. Smilax aspera in palustribus, & asperis nascitur, radice crassa, & dura, venenosorum antidotum est. Galenus, quia acris, excalefacere dixit.

63 *Ancipitium animalium forma, & vires; CAP. XXII.*

SUNT & animalia quamplurima, quæ aquis & terris viuunt, & ancipitem vitam ducunt. Dicimus amphibia, ut quæ nunc aquis, nunc terris vivant, ut utrum dicas terrestre, vel aquaticum ignores; & quia ancipitis naturæ & vis, sic & ancipitem formam habent, id est ex utroque; compositam, ut diximus de herbis. Unde & teguntur pilis, ut ipsa terrestria; & dura carne, scabra, tegumento & squamis, ut ipsa aquatilia; vel lævi carne & molli; & tandem sicut utriusque; elementi formam referunt, sic utriusque elementi vires retinent, id est mistam ex contrariis, ut calida frigida, humida & sicca: ob id pluribus remediis valent, & præsertim qui contrariis his, vel similibus gaudent qualitatibus.

Fiber primos pedes simiæ habet, quos in terris gerit; posteriores anseris in aquis; prioribus foueam sibi excauat, posterioribus innatat; cauda squamata, ut piscis & proinde semper in aqua, sed corpus ut animal, in terris. Sic utriusque vires obtinet, & ob id multiplices & tam varias, ut nos breuitati consulamus, dicimus quod Archigenes librum de eius viribus scripserit, in quo, quæ ex aquis & terris vires sunt, omnes continentur. Anser circa lacus & amnes versatur, ex Aristotele; pedibus latis & membranosis, quibus innatat; penis indutus, quibus in terris volat. Ex Galeno, caro excrementitia est, ut cunctis domesticis animalibus carnem humidiores, calidioresque habeat, ex Simeone Sethi; ex Alberto vero frigidam

& siccam, & ob id ad varia remedia. Eiusdē generis, formæ & vis anas, cuius caro omnium domesticarum auium carniū calidissima est, ex Auicenna, & Serapione; sed ex Psello, humida excrementitiaque; ex Alberro, frigida & melancholica. Olores circa lacus & paludes viuunt, in stagnis ali Oppianus tradit; eiusdem vis, & temperamenti anseris, & anatis ex Medicorum doctrina. Columba & si terrestre animal, aquis rigari & madefieri gaudet; cuius caro calida & excrementitia est. Sus aquis gaudet, & circa stagna versatur; carnem excrementitiam habet, humidam, calidamque; & quo pinguior, eo humidior. Elephantes alii palustres, alii montani, alii campestres, qui & moribus & ingenio inter se differunt: sed propria est eorum natura roscida & palustria loca amare; & si vere fluuiatiles non sint, riparios dicemus ex Aristotele, & Æliano. Eius caro frigida est, ex Rhasi; sic testudo amphibia, & rubeta in humidis.

De facie, & vi amphibiae planta in asperginosis locis enata;

CAP. XXIII.

IAM ex aquis & terris ad asperiora saxa superuecti sumus; de amphibiiis etiam nunc sermo erit, quæ in saxis & aquis simul viuunt, vel vdis lapidibus, & fontium specubus, nusquam alioquin aptiorem locum in vniuersa hac nostra historia nacturi; ex utroque enim natali mistam habent faciem.

ASSVRGIT ergo caule lignoso, fusco, gracili. Fronde parua, oblonga, venata, neruosa, glabra, tarde crescens. Odor immanifestus. Plerunque sterilis.

Rationes descriptionis sunt: quia sicut aqua lentitiam & obsequentiam viminibus dat, sic terra fragilitatem. Succus, quem haurit è terra, frigidam teneritatem conciliat, adeo fragili caule sunt. Steriles plerunque; quia vt Aristoteles, & ab eo Theophrastus tradidit, calida & humida animalia fœcunda sunt; frigida & sicca ex contrariis causis, sterilia. Reliquas rationes superius assignauimus. Frigidæ & siccæ temperiei sunt; ex aquis enim in quibus viuunt, frigiditatem habent; & à saxis, quibus adhærent, siccitatem. Quod Galenus sentit de lichene loquens, refrigerat ratione aquæ; desiccatur, ratione terræ; nascitur enim ex humore in saxis. In humana Physiologia 64
gnomoniam frigidæ & siccæ temperiei tales prorsus erant notæ; corpus durum, gracile, glabrum; pinguedo per corpus dispersa, tarde crescens, anhelitus immanifestus, sterilis. Ob id, quia adstringit,

stringit, capillorum defluuiis, dysenteriis, serpentum morfibus; cohibet ventrem, & roborat. Phyllitis in parietinis, vdisque saxis nascitur; caulis floris, & seminis expers, radix nigricans, multis capillamentis fibrosa, sapore acerbo, exsiccante, & adstringere. Multi ad splenem vsus. Lichen asperginosis petris adhæret. Plinius folio subpingui, cartilagineo, lacinio intercepro, capitulo tenui, longis foliis, caule vno paruo. Sanguineis profluuiis, inflammationibus, impetigini; oris & linguæ defluxiones cohibet. Adiantum pusilla stirps, saxis, petrosisque riguis, rupium, fontium, & puteolorum labris adhærens; cauliculis capillosis plusculis nititur, pusillis foliis, caule, flore & fructu vacat. Aluum sistit, urinæ difficultati, & serpentum morfibus auxiliatur; stomachi fluxionibus, sanguinè, & defluètes capillos cohibet. Trichomanes eisdem natalibus & viribus, sed filici similis: exilibus, & tenuibus foliis in ramulis exilibus, roseo colore splendentibus. Sedum minus parietum aspergines, fontium specus, & manantia sequitur saxa. Cauliculis exilibus, tenuibus foliis; eius vis est refrigerare, & astringere. Igni sacro, ambustis igni, & oculorum inflammationibus, capitis doloribus, podagris, phalangiorum ictibus, dysenteriis, & alui profluuiis. Galenus refrigerare, & desiccare dixit. Quinquefolium nascitur in aquariis ductibus, & riguis; ramulos fert festucarum similitudine. Alui profluuia, dysenterias: igni sacro, vulneribus, & enterocelis medetur. Galenus desiccare vehementer, sed minimum caliditatis habere.

De vi, & potestate amphibie stirpis maris, & terræ;

CAP. XXIV.

SVNT stirpes, quæ prope mare nascuntur, vt amphibie sint maris & terræ, vt litorales & marinæ dici possint; in æstuariis enim viuunt, vt neque maritimas, neque terrestres dixeris, nec alibi reperiuntur, nisi iis locis, velut afflatu oræ marinæ, vt humore subterraneo falso fruuntur, & ad alimentum trahant, vnde falso fit sapore tota planta. Nos primo figuram, post naturam dicemus.

FRUTICOSA specie exsurgunt litorales plantæ; caulibus non multum proceris, quasi lanuginosis, teretibus, carnosis, albicantibus, foliis rotundis, pinguibus, teneris. Flore purpureo albicante, exoleti coloris. Semine ruffo, falsi saporis, odorato. Præpropere germinantes.

Cuius rationes assignabimus. Diximus fructicosa specie reddi, ex Theophrasto; qui dixit, ea quæ ad Meridiem spectant, minus alimenti hauriunt, meliusq; quod hauserint, coquunt; efficiturq; vt non in longitudinem crescant, sed fructicosa euadant; quippe quæ crassitudinem capiant, findanturque multipliciter, eo quod initia multa capiunt; feruore scilicet percoquente, dirigenteque quoquo versus. Et maritimæ oræ, quia omni obiectu orbatae sunt, flatus ex mari exeuntes, contortas, & fructicosas specie reddunt. Ventosum locum & inquietum nulla arbor urbana querit; paruae nanque & detortæ, exiguaeque proueniunt ex flatuum ictu. Caule ex foliis carnosissimis, albicantibus sunt, quod euenit ex afflatu maris; aere enim salisuginoso reddito, non solum frondes & caules, sed saxa & parietes albicant, vel quod aere ibi delato, sale in earum superficie insidente, velut exflore scens videtur. Tenera etiam sunt; quia sal omnia tenera reddit: vidimus enim salis beneficio durtiæ tolli; brassicæ exemplo, quæ si nitrosissimis fuerit aquis rigata, friabilior redditur. Theophrastus sal humidum exedere dixit, & desiccando brassicæ humidum abolere, quo cohibentur adhaerentes partes. Sed dicet quis, cur radícula, vel alia senescentia succo amisso fiunt vieta? Dicendum quod calore, & ætate plurimum aeris 65 resoluti abit in vaporem; remanet ergo lentior ille terrestrium partium cum pusillo humido; at in recenti brassica, nitrosissimis aquis rigata inest humiditas facta vitrea salis concretionem; eodem modo gelati euadunt omnia teneriora. Gelati enim caules teneriores sunt. Quod gustu falso sint, plerique dicunt ob alimentum, quod ex falsis aquis exfugunt, vt vidimus ex Theophrasto. Sed apud me inuerisimile est posse aliquid sale alii; sed falsa sunt ob aërem, qui ex falsa aqua subit, subtilior effectus; omnia quæ circum mare sunt, salisuginosas redduntur, per plantarum poros subiens, quod in eius superficiem residet: videtur & saxis & petris, & arborum truncis efflorescere. Argumento sunt etiam salnitratij, qui ex pecudum fimo salnitrum conficiunt; quæ si in aeris afflatu maritimo stabulauerint, salnitrum inutile efficiunt ex multo sale, quo redundat. Idem Theophrastus apud Tarentum oleas aduri dixit: silens enim spiritus, sensu conspicuus est; quippe pleraque adurantur, & conflatus ex mari talis occurrerit, vt inuecta salisugine corrodantur flores, ac pereant. Succurrit ex Galeno, quod cum ipse Marfos interrogasset, quo

quo diffideret vipera a dipsade; respondit Marsus, dipsades esse vipersas in litoribus degentes; quæ quia vescantur salis, salas esse, & ob id sitim inducere. Loca maritima, quia calidiora sunt, citius producant. Narrat Theophrastus circa Actam vocatam Peloponnesi, & in Phaleco agri Megarensis, vt loca maritima festinantiora, tam ad segetem, quam ad reliquos fructus. Apud nos Puteolanus ager omnia præcocia affert; & Vitruuius loca Meridiana & prope mare calidissima dixit. Vires, quia littorales plantæ salis sunt, salis quodammodo naturam sapiant necesse est. Aristoteles mare ob sal calidum, & siccum esse dixit; Aphrodiseus siccum potestate mare esse, & si faciem humidam præferat. Theophrastus salem ad trahendum, absumendumque humorem aprissimum esse. Salsum succum aluum subducere dicunt Medici. Sed videamus vires salis. Vetus sententia est, *nil esse vitilium sale & sole*. Ex Dioscoride sal adstringit, expurgat, dissipat, reprimat, extenuat, & crustas inducit; a putredine vindicat; psoras, excrescentia, & in oculis pterygia tollit; clysteribus infunditur; hydropicis, pruritu, lichenæ, lepræ, anginæ, tonsillis vuæ, vlcibus in ore, gingiuis, phagedænis; aduersus scorpionum ictus, serpentum, cerastes, scolopendræ, & crocodili valet; capitis pustulis, thymis, tuberculis, furunculis, & testium tumoribus medetur. Contra opium & fungos valet; podagricis, aurium doloribus, igni sacro & vlcibus serpentibus. Sed videamus si aliæ res e marienatæ eadem vires sortiantur. Alcyonij valent ad smegmata fœminarum; ad lentigenes, lichenas, lepras, vitiligines, nigrities, & maculas in facie & corpore. Ad vrinam, ad arenulas, ad renes affectos, hydropicos, lienem, alopeciam, dealbandos dentes, & psilothra. Adarces etiã, quia tanquam concreta salugo est, valet ad lepras, lentigenes, lichenes & vitia cutis; & in summa vis aeris humorem euocat, qui in alto concreuit, & ischiadicis prodest. Crithamon in maritimis saxis nascitur; fruticosa herba est, foliis pinguibus, numerosis, albicantibus, flore candido, semine odorato, salis gustus, radice grauis odoris. Vrinæ difficultati, mensibus, & regio morbo subuenit. Galenus exsiccare & abstergere dixit. Halimus frutex foliis oleæ, sed latioribus; nascitur in maritimis. Radix conuulsa, rupta, & tormina mitigat, & lactis facit vbertatem. Galenus salis gustus esse, & adstringentis & mistæ facultatis; maior pars sub-

stantia calida cum humiditate incōcocta, leuiter flatuosa. Kali veteribus Græcis indicta, solum recentioribus Arabibus, fruticat in maritimis, caule carnosio, rubenti, foliis semperuiui teretibus, longioribus, sapore falso, ex qua conficitur *Kali*, vel *soda* dicta, eaque ad vitrum conflandum vtuntur. Vrit non secus ac causticum; abstergendi vim obtinet, ob id smegmata, & maculas faciei delet. Est & Kali minus; & alterum genus *falicornia* dictum ad maritimas oras frequentissima. Fruticant ex radice fibrosiore quamplures cauliculi bicubitales; videnturque teneri turiones ramulorum, crassi pinguis, teretibus, geniculatis, per crebros geniculos pyxidatim insertis, quasi alabastriculi, gustu non insulso, nec temperamento, nec vsu a cæteris dispari. His accenseri debet species illa crithami a multis putata in maritimis nascens, pinguis foliis, pallidis, gustu falso. Anthyllis foliis mollibus, radice tenui; nascitur falsis terris, gustu haud insulso: videturque nomen anthyllidis, quasi a cana lanugine pubescentibus, vel a floscellorum exilitate. Sunt enim multæ anthyllides, altera altera falsior, flosculis ex albo purpurascens, falso & acidulo gustu; vrinæ, renibus, & vulneribus medentur. Marina atriplex atriplici similis, & spinachia, folio subalbido, sapore falso, nitroso; nascitur propelitona, & salinas; abstergit, & aluum citat. Empetron in maritimis nascitur, falso gustu, sed quo propius terræ, eo amarius. Galenus ad ea pollere dixit, ad quæ substantia falsa. Inter falsas stirpes cicer a Theophrasto recësetur. Dioscorides vrinam ciere, menses ac partus expellere, & ad verrucosas formicationes, ad scabiem, capitis vlcera, impetigines, carcinomata, vlcera maligna, siue cacoethes, hydropicos, & arquatus valere. Nasturtium marinum forma satiu, nisi frondibus teretioribus, albicantibus, teneris, & falsi saporis esset. Excalefacit satiuum; lieni, partui, & renibus iuuat; lepras & impetigines abstergit; serpentū venenis, capillorum defluuio, coxendicibus, tumoribus, & collectionibus illinitur. Sed marino vegetiores vires, præcipue ad calculos pellendos, vt sumus experti vsque ad admirationem. Brassica nitrosæ facultatis est. Cir vrinam, viperarum moribus, sordidis vlceribus, & podagris vitis: cit menses, igni sacro, carbunculis, fluentibus capillis, & lieni confert; cutem & lentigines abstergit, & cit aluum. Marina falsioris gustus, folio carnosio, pingui. Vehementissime cit aluum.

De amphibiiis plantis maris, & montium, & animalibus, & earum viribus; CAP. XXV.

SVNT & amphibix plantæ marinarum aquarum, & montium. Theophrastus: ex his, quæ terrestres proculdubio sunt, mari nõ nunquam viuunt, vt palma, scilla, albucum. Harum maxima ex parte formas consimiles ex marina, & terrestri formatas habent.

ASSVRGIT ergo fronde læui, albicanti, flore albo, odorato, radice tenui, odorata. Vires etiam ex vtroque loco commistas habet, calidas scilicet, & siccas; calidas ex terris, siccas ex sale marinis aquis immisto. Myrtus in montibus nascitur & litoribus. Virgilius;

Litoræ myrtetis gratissima, &c.

Et Veneream vocant, quod in mari nascatur, vbi Venus nata est. Contrariis facultatibus prædita est: vincit in ea frigidũ terreũ; habet & calidũ terræ, & valenter desiccatur. Valet sanguinis excretioni, vesicæ erosioni, vrinæ, phalangiorũ, & scorpionum morsibus, inflåmationibus oculorũ, agylopiis, & cæteris. Tripolium in maritimis nascitur locis, quæ allidit vnda, recedensque dimittit, vt ne que in maris neque in sicco sit. Folio glasti, sed crassiore; radice alba, odorata, & calidi gustus. Contra venena, aquam vrinamque discutiens. Amphibia vero animalia terræ & maris, sunt alcyonij, & vituli marini, quorum etiam vires promiscuæ.

De ætheris varietate, & de herbarum physiognomonia, & viribus sub torrida Zona degentium; CAP. XXVI.

IAM formas & vires plantarum descripsimus, quæ in quibuscunque aquis & terris nascerentur. Decet nunc cæli sectiones describere, quæ scilicet plantæ sub nimio feruore, algore, & tepore viuant, & ab iis primo, quæ sub sudo & feruido cæli tractu degunt. Sed Trogus, Aristoteles, cæterique Physiognomones ex variis cæli habitibus, hominum temperaturas, & mores concinne coniectarunt. Sed mores quippe hominum, sicuti plantas ad cælum regionis, habitum qualitatemve habere responsum arbitror, vnde liceat nobis ex eisdẽ cæli cardinibus formas, & plantarum facultates vestigare; sed vt vidimus in humanæ effigiei delineationibus, eos, qui exustas cæli plagas incolunt, esse corpore breui, cruribus exiguis, vibratis capillis, exiguo sanguine, calida, siccaq; temperatura; sic etiã plantæ, quæ cum humanis corporibus non parum habent symboli,

HAC tabellatres plantulas tribus celi segmentis responsum habentibus finximus; a dextra namq; sub astuante Zona degentis iuncti odorati figuram exhibemus, pro hoc ipso capite; a sinistra postremo loco Septentrionis incole, aconiti alteram, pro duodecimo capite proponimus: in quarum medio temperati climatis incole rosæ pro undequadragesimo exponimus.

Retorrido

Retorrido, & macilento habitu feruidorum locorum incola virgulis fruticat gracilibus, prædensis, exsuccis, contortis, & rigidis, squarosa cute obsitis. Foliis exiguis, angustis, crispis, laciniosisque, colore non multum viridi. Flosculis interdum croceis, odoratissimis; fructu paruo, odorato, sapore acri, semine nigro; radice parua, lignosa, vitæ diuturnioris.

Sed ad lineaturæ rationes accedamus. Quæ ad Meridiem, exustis, & exustis locis degunt, minus alimenti hauriunt, meliusque quod hauserint coquunt; itaque efficitur, vt plantæ non proceræ, sed fruticosæ & crassiusculæ euadant; ramosiores etiam, quia succus magis diffunditur, quam subeat, vt ex Theophrasto habetur libro De causis. Robustis virgis exsurgit, causa est siccitas; nam vt humida mollis imbecilla est, & parum efficax ex aqua; sic ex terra sicca validior, inque suo officio stabilior. Sic Æthiopes, vt sicciores, & sub torrida Zona degentes, crispi, macilenti, musculosi, robustique constant, ex Aphrodiseo. Cur foliis crispis nascatur, Aristoteles in Problematis reddens rationem, cur cucumeres in terra cõditi maiores efficiantur, ait, Sol & spiritus exsiccando, quæ eis exposita sunt, incrementum impediunt, molemq; tum minore, tum crispiorum reddunt, quemadmodum & arbores, quæ vento solique expositæ sunt. Et Auicenna reddens rationem, cur capilli crispentur, dicit, vt coria igne vstulata crispantur, sic capilli capitis caliditate sui, vel cæli feruore crispari possunt; quod ad frondes referri haud incongrue potest. Potest etiam crispus euadere capillus, si cutis densa, & pori arcti fuerint: capillus, ferrum, vel aliud eiusmodi, quod per arctum educitur, incuruatur. Sic solis feruore cortex densus, & arcti pori possunt frondes crispas reddere. Siluestres herbæ crispioribus foliis satius sunt, quibus læues, & extesæ; quia his illæ sicciores. Brassica crispifolia præstantior est læui, ex Theophrasto; quia siccior est, & ob id sapidior: diximus enim saporem in non absoluta siccitate consistere. Idem de lactucis dicendum, quibus sapidior crispata est: quia humidis siccior est; & soncho senescenti crispantur folia, quia siccior euadit. Hædera terrestris crispifolia est, & calida, siccaque. Flore exili, croceo, vel rubenti, quod est immodicæ siccitatis & caliditatis argumentum. Folia minus viridia a Meridie: nam viror caliditate diluitur, resolutio humido. Sed de odore loquamur. In totius terræ partibus, quæ ad Oriem

tem spectat, odoratiora nasci dixit Aristoteles, quam quæ ad Aquilonem; & eorum quæ ad ortum, quam quæ ad Meridiem, quod loca Syriæ, & Arabiæ pleniora sunt, atque terrenosiora; Aphricæ vero arenosa, siticulosaque. Nec enim humorem nimium esse oportet, (concoqui namque nimius non potest) nec nullum: sic enim nullus vapor exstingui potest. Idemque: In plantis calidis & siccis natura, humor eorum non fæculentus est, sed concoqui expeditius potest. Constat hoc etiam plagis terræ, quæ vt feruentiores, sic odoratiora sunt; vt Syria, & Arabia, & municipibus earum regionū, quæ sicca & calida nouimus, hoc idem probari potest. Theophrastus item plantas odoratas nasci in plagis ad exortum, Meridiemque; vergentibus, vt in Arabia, Syria, Indiaque, vt thus, myrrha, casia, laser, cinnamomum, & alia. Loca feruida odorum fertilia sunt, & quæ alibi, carent odore, in his locis odorata sunt, vt calamus, iuncus: in Syria, & præsertim in his locis, quæ arida sunt, vt ea quæ apud Cyrenem proueniunt: nam non nisi ratione siccitatis odoratiora sunt. Ager enim tenuis, siccus, nec nimium feruidus, aer purus, serenique ambiens, quæ omnia ad odorem creandum aptissima; & quæ in apricis posita sunt, odoratiora sunt, quam quæ in umbrosis, & præcipue quæ ad Meridiem spectant; quod minus alimenti hauriant, meliusque; quod hauerint, coquant. Siccitas odori conuenientior est, & omnia odorata eo potius vergunt. Argumento illud est, quod tractibus æstuosis, plura, melioraque odoratorū genera produnt. Quod acris & vehementis saporis sint, Theophrastus reddit causam de iis loco præallegato; quippe acredo, & odor maxime se consequuntur; odor enim ex tenuiori, sicciorique, quique facile diffatur, humore prouenit; acredo autem ex siccitate prouenit, & ob id odor ubi acredo, vel pinguedo, vt in serpyllo, sisymbrio, ruta, apio & mentha. Præterea quæ adustionem experiuntur, amara sunt; sub zona torrida aduruntur cuncta, ideo fere amara sunt. Experimentum lixiuum est, quod ex cinere, qui ex combustis lignis efficitur, & amarum constat. Africana iris amarior est, quam Illyrica, vel Macedonica. Sic etiam arum in Cyrenaica regione minimum acrimoniæ possidet, Pergamo Galeni patria, acrior est. Sic etiam capparitis in Libya ex mari rubro mirum in modum acris est, vt in ore pustulas excitet; in Apulia edulis est. Sic & reliqua. Semine intus nigro, vel croceo colore. Dum enim molitur, semen aromaticum

69 ticum aliquod, farina nigra, vel fusca prouenit, vt in pipere, cinnamomo, cubebe, cæterisque videre est; quæ autem nostra regione proueniunt, plerunque albam farinam reddunt. Sed priusquam de stirpium viribus loquamur, sub calida zona degentium, diluendæ sunt veterum Philosophorum opiniones. Empedocles, vt etiam diximus, & hanc opinionem sequutus est Mnestor, Theophrasto referente, ea quæ locis argentibus perdurare valent, plus caloris sortiri retulit; vt abies, pinus, cedrus, iuniperus; neque eiusmodi arbores his locis perdurare possent, nisi ratione caliditatis. Hanc opinionem videtur sequi Aristoteles in Problematis; ait enim naturam, contra quam loca se habere; quoniam si similem ager, & cito pœniteret; vt qui loca calida habitent, refrigerentur; qui frigida, calefiant. Theophrastus id putat inepte dictum, quæ vnumquodq; in simili perdurare possit, nec affici queant: ex aduerso vero affectibus pateant. Auerroes quinto Colliger ait; Quæ nascuntur in locis calidis, pro maiori parte calida sunt; sicut quæ ex India afferuntur, & quæ nascuntur in frigidis, vt plurimum sunt frigida. Et potest esse aliquando per accidens, vt nascantur calida in terris frigidis, sicut pinus, quæ nascitur in Illyria; & frigida in terris calidis, vt tamarindi, qui in Arabum terra nascuntur: & hoc accidit ob duas res; aut quia eorum cortex foris densus est; aut quod sub aquis submersa sint, quæ res possint & frigus, & calorem in omni regione præstare; quia calor multus existens in eis, contrahitur intus propter frigiditatem. Ego situs ratione euenire dico; possunt calida sub Septentrione ad Meridiem consita viuere; & frigida in Meridie Aquiloni opposita, vt latius dicemus. Aphrodiseus mirabiles virtutes possidere dicit loca Meridiei opposita. Theophrastus multa venenata in Ægypto nasci Homeri autoritate, & hic eius venena Helenam exceperisse dixit;

Prospera quæ quondam Thonis dulcissima coniux,

Ægypti Polydamna dedit, quæ plurima gignit

Noxia terra ferax, & multa probata venena.

Medentur meridionales stirpes veneno: nam anguium morsus per loca differunt; & genera serpentum, quæ æstuosis locis gignuntur, magis pestifera sunt; frigidiores regiones minus terribiles angues donant, ob id mira naturæ benignitate, vbi abundat malum, ibi remedium. Omnes fere herbæ sub æquinoctiali nascentes

contra venenosorum morsus valent. Ad cordis affectus etiam præstant aromatica, quorum Græci non meminere, sed Arabes. Et quia nimio Solis æstu quasi torrentur, amarificant, ob id in vtero foetum interimunt, eiciuntque; sic etiam humores: sunt etiam non nihil acria; ideo incidunt, vnde calculosis congruunt, vrinam & menses cient: & lieni etiam medentur, quum sint tenuis essentia. Myrrha in Arabia Troglodyti nascitur. Arbor spinosa, caudice duro, & intorto, cortice scabro, folio oliuæ crispiori; nascitur in argilla & sabulosa terra. Calefacit, exsiccat, & astringit. Menses cit, & partus velociter pellit; vermes & tineas enecat. Thus Arabiae indigena, vt ex eo thurifera dicta sit. Pusilla arbor, foliis lentiscinis, calefacit & astringit; Galenus siccare dixit. Styrax in Pisidia, Sidone, Cypro, Cilicia nascitur. Calefacit, concoquit, emollit, cit menses, & aduersatur venenis. Bdellium, lachryma Saracenicæ arboris; nascitur in Arabia, Media, India, Babylone. Arbor nigra, magnitudine oleæ, folio roboris. Calefacit, & emollit, calculos comminuit, vrinam mouet, a serpentibus percussis iuuat. Cardamum e Comagene, Armenia, Arabia, & India. Gustu acri & subamaro. Calefacit. Ad comitiales, ischiadicis, menses, rupta, tormina, latas tineas, renes, vrinæ difficultates, & cætera. Amomum in Armenia; in Media exigue fruticat, flore paruo, foliis bryoniæ, libro subrufo: sed Medum frutice venoso, odore origani. Calefacit, siccat, astringit. Medetur morsibus scorpionis. Casia fistula calefacit, Galenus exsiccare dixit. Vrinam cit & menses; serpentum morsibus, renumque vitiis valet. Cinnamomum tenerimis ramulis, frequentibus nodis cinctum, acre, incidens, calefacit, coquit. Vrinam cit, menses & partus, & latas tineas expellit. Pseudocostus foliis pastinacæ, asperioribus; flos melini coloris. Iuncus odoratus ex Africa, Arabia, Nabathæa, vel Babylonia; igneæ caliditatis ad linguam, astringens & tenuium partium. Vrinam & menses cit, miscetur antidotis. Balsamum fert Iudæa & Ægyptus, tenui & capillacea coma. Calefacit. Menses, vrinam & partus mouet; valet ad venena, & ischiadicis. Nardus in Syria nascitur; excalefacit, desiccatur. Cit vrinam, ad renum vitia, venenata, & oculorum remedia valet. Laserpitium in Syria, Armenia, & Libya. Acer est, & calefacit, Galenus tenuium partium, & essentia aereæ & igneæ esse. Ischiadicis, venenatis, oculorum aciei, & comitalibus præstat.

Acorum

Acorum in Colchide, Galatia & Creta: calefacit; & Galenus tenuissimæ essentia & desiccare dixit. Cit vrinam, comitialibus, ruptis, serpentum ictibus, & oculorum caligini medetur. Agallochum India, & Arabia mittunt. Calidum & siccum. Sic cyperus Cilicia, Syria, & Cyclades insulæ, calida est. Cit vrinam, calculosis, serpentum veneno, & mensibus ciendis auxiliatur.

Animalium sub calida zona degentium forma, & qualitates;

C A P. XXVII.

E ADEM de animalibus dicemus sub calida Zona degentibus, quorum forma hæc erit.

EFFERIS aspectibus, & moribus sunt animalia feruida loca incolentia, capillo vibrato, pedibus blæsis, & corpore nigro, vitæque diuturnioris.

Physiognomoniam causæ hæc sunt. Aristoteles in Problematis efferis aspectibus animalia esse retulit, quæ sub nimio vel æstu, vel frigore nascuntur: causamque esse excessum frigoris, caloris, qui dimouet & corporis temperamentum peruertit, ex quo forma. Blæsis pedibus esse eodem loco declarat: nam vt ligna, sic eius corpora a calore deprauari solent, quod etiam pili ostédunt, quos illa crispiores, quam cætera gerunt; crispitudo namque veluti pilorum blæsitata est. Crispi capilli ratio ex calore est, vt diximus; nam atfectus capillus reflectitur & incuruatur. Colore & oculis nigris esse solent; nam calore omnia comburuntur; & quæ cõbusta, nigra sunt, & oculorum color reliquo corporis colori assimilatur; vnde, quia nigra sunt ipsa, & oculi nigri sunt. Sunt etiam vitæ diuturnioris, quia natura sicciore constant: nam quod siccum, firmitus & diuturnius est. Vel quia frigida loca refrigerare solent, & ambiente calore magis populatur, absumiturque. Sed ad vires deueniamus. Aphroditæ calida esse animalia dixit, quæ sub calida Zona habitant. Empedocles, vt diximus, contrarium sentiebat. Vires quas calida & sicca habet. Leones Oppianus in Libya gigni dixit; in Africa, & Syria multi sunt, in Europa solum inter Acheloum & Nelsum amnes longe potentiores, ex Aristotele: hodie in Europa non nascuntur; quia maiorem copiam caloris desiderant. Leonina caro cæteras caliditate superat, ex Isach. Camelos inter armenta pascit Oriens; quorû duo genera, Bactrianum & Arabicum. Rhafes calido & sicco

esse temperamento dixit. Dorcades in Libya sunt, ex Æliano; ultra Catadupa Nili Philostratus inueniri, Plinius non transire montes Syriae dorcades, & hyanas testatur. Simeon Sethi eius carnes deficcare scripsit. Moschicapreolus Africae regionibus, Ægypti, & Syriae reperiri. Calidum & siccum moschum esse ex eodem, & Auicenna habetur. Pantheræ in Asia & Europa nullæ sunt, ex Aristotele; quarum carnem calidam aridamq; esse retulit Rhafes. Scincus ex Oriente, & Ægypto ad nos aduehitur, Dioscorides ex Lydia Mauritania: calidus ex Auicenna, siccus ex Paulo est.

De forma, & vi plantarum, & animalium in Septentrione degentium; CAP. XXVIII. 71

SEQVUNTUR ex aduerso, quæ ad rigetia Septentrionis loca degunt: nam contrarias formas & vires fortiuntur. Diximus in humana Physiognomonia sub Septentrione degentes immani esse corpore, & procero; colore & oculis albicantibus, cruribus crassescenscentibus, capillis mollibus, & prolixis.

VIGESIMI sexti capitis fronti prefiximus tabellam, cuius postremo loco aconiti plantam expressimus rosæ calæ alumnam, ibi eam contemplator.

PER AMPLO igitur & habitiori corpore, recto, procero, & enodi argentium locorū incola surgit planta, aspectu fero, & molli. Flore albo, pauci, vel tetri odoris. Sero germinat & fructificat. Fructus difficilis, vel prauū nutrimenti, & plerumque virosi.

Assignatæ effigiei rationes sunt: quod procero, enodi simplici, & recto exsurgat stipite, rationem assignat Theophrastus, inquis; Vbi cunq; autem vniuersæ siluæ pars ad Septentrionem spectans, ligna spissiora & pulchriora profert, & summatim meliora, atque omnino robustiora in Aquiloniis exeunt, augentur & proficiunt; densæ in longitudinem potius, ideoq; enodes, rectæ, proceraeque sunt, remiq; ex his optimi fiunt. Sero fructus maturantur in frigidis: ratio apud eundem, quod calor est qui concoquit: nimia etiam frigiditas exsiccat, exacerbaturque; sed media temperies commodissime alit. In cibus cruda, incoctiliaque sunt, quæ gelidis pluuiosisq; locis nascuntur; quia largius, validiusq; alimentum trahunt. Bæoticum frumentum graue est, cæteri que fructus illius agri, quia præpinguis

pinguis & aer frigidus est. Pleraque venena gignit Aquilo. Aconita dicuntur quod præruptis cautibus gignantur, & frigidissimis locis: sic & cicuta circa Sulam gelidis montibus. Columella optimam hortensis soli describens qualitatem, addit, quod venena non producat, id est quod frigidum cælum non habeat.

Sed negat elleboros, & noxia galbana succo,

Nec patitur taxos, nec strenua toxica sudat.

Quod non nisi a summa naturæ benignitate acceptum ferre debemus, quum venena tam diffitis locis amandauerit, ne iis imprudenter homines vescerentur: salutare vero herbas nobiscum esse, & innoxias voluit. Vnde credi par est in aere frigidus, aperto sole, atque etiam modico alimento opus esse: vt venena optima sint, ob id in montibus plura nasci videntur, in iis maxime qui altissimi sunt atque amplissimi, ex Theophrasto. Sed medicamenta quæ aquiloniis, gelidis, siccisque locis nascuntur, præstantiora sunt iis quæ in humidis; & ob id meliora, quæ ferebat Eubœa, deteriora quæ Telethrium; ibi enim sicciora, hic humidiora nascebantur. Inolidæ sunt, quia mali odoris causâ cruditas quædam est excrementi: quamobrem sudores etiam aliqui, atque aliquando flatus, ructusque crudorum fœdius olent. Sic terræ plagæ feruentiores, odoratiores, frigidiores; quia minus concoquere possunt, male olidæ sunt, vt ex Aristotele in Problematis. Sed sola iris apud Illyrios exit, magisque ad Septentrionem spirat. Vires, sicut forma, ad regionis habitum responsum habent: vnde frigidas & siccas esse aquilonares plantas nemo est qui dubitat. Aconita dicuntur, quod montium cacuminibus proueniât, in Ponto, & Italia Iustinis montibus, flore luteo, caule & folio subhirsuto. Venena omnia esse, & certissimæ mortis nemo ambigit. Cicuta angustifolia, flore albicanti, odore tetro, & frigidus necat. Auicenna frigidam & siccam in fine tertij gradus dixit: sed in gelidissimis venenosa est, & ideo e Susis petenda. Taxus abieti similis, venenosa facultatis a Theophrasto describitur; nascique gelidissimis locis. Tam præsentis veneni est, vt sub ea dormientes moriantur. Hedera odit calores, frigus adamat; quare in feruidis minus potest prouenire; ob id in Babylonia non vixit; contrariam non ferens regionis conditionem: cuius cælum tam graue & æstuosum effundi tradunt, vt vires aqua plenos, quibus indormiscant negotiatores, exsiccans, exhau-

riat: cum enim Alexander Harpalum iussisset, hederam Babylo-
niis hortis inferere, vt locis his æstu flagrantibus, vmbra locorum
frondosis hederæ comis incommoda caloris propulsaret, eam
non comprehendisse trahit: quamuis Harpalus, vt in ea regione
pangeretur, laborauerit: sed intabuit, & prorsus exaruit. Eius na-
tura in medicina anceps, mentem turbat, & capiti & neruis nocet;
corpus infirmat, torpidosque reddit sensus; fœminas steriles fa-
cit. Tryphon delirium, quasi hyoscyamus facit, & mentem ad in-
saniam mouet, & alia deleteriæ facultatis. Sed animalium sub Se-
ptentrione degentium, hæc forma. Corpore amplo, aspectu fero,
villo prolixo & molli, colore albicanti, oculis glaucis, cruribus
crassis, sapore insipido. Quod effero aspectu sint, rationem proxi-
mo capite reddidimus; flauis coloris, & albicantis oculorū & pilo-
rum rationem diximus in humana Physiognomonia, earundem
quoq; qualitarum. Vrsos regiones frigidæ gignunt; & in Africa nec
vrsi, nec cerui, nec apes esse videntur, ex Plinio. Herodotus in Me-
dia vrsos esse animal frigidum, humidum, pituitosumque. In Ara-
bia suillum genus non gigni Plinius dicit. Arabes Scenitæ si ad-
miserint, moriuntur illico, ex Solino; nec ferum, nec cicurem In-
dia habet, ex Ctesia Aristoteles: Germania suibus abundat, Belgici
feroces. Caro frigida, humidaque. Lupi in Ægypto minores,
quam in Græcia; Aristoteles multo vulpibus grandiores dixit: Ca-
nes in frigida plaga, Africa & Ægyptus gignit. Caro frigida & sicca,
ex Rhase. Rubetæ in locis frigidis, & humidis reperiuntur, & ne-
moribus vmbrosis: magis sunt venenosæ in frigidis quam in calidis.
Frigidissimum animal & humidum. Feles in alpinis regionibus
plures reperiuntur.

*De facie, & potestate in temperata zona nascentium stirpium, &
animalium;*

CAP. XXIX.

SECVTIVR inter duo extrema loca medius, scilicet temperatus,
quem nos incolimus; ad Austrum decliuis calidior est, ad Aquil-
lonem frigidior; in medio igitur indulgentior ætheris temperies.
In extremis venena sunt, in medio alimenta, & homini conducibi-
lia; & si quæ Septentrione, vel Austro nostris regionibus deferan-
tur, earum domita feritate cæli indulgentia mitescunt, humanæ na-
turæ conuenientiora fiunt. Forma hæc erit.

IN *tabellæ medio vigesimo sexto capite descripta rosam effigiauimus, temperato celo nascentem, ibi eam requirito.*

NON squallido, retorridoq; Africæ, nec turgētīac prolixo Aquilonis habitu, quam temperati nostri tractus, quasi totius mūdi horti alunt, planta se oculis offert, sed mediam inter vtramque faciem hilariorem ementitur; cui tantum succi, & saginæ affert indulgens cælum, vt possit illa habitior, hac ieiunior videri. Folia denso pullulatu summotenus amiciunt ramos, non latiora, floridioraq; Borealibus, nec angustiora Libycis. Flores versicolores, & odori culmos stipant. Multiplæ, & densæ feracitatis pomorum, e quibus non ter spiritus, nec inodorus, vt frigidi cæli alumna, nec aroma olens, vt Austrina, sed olidus opplet nares. Sapor non feruidus, acris, vel insipidus, sed pergratus, vt humanæ vitæ cibo & emolumento, non detrimento sit. Radix tumida, nec viribus indonata, & tandem a mediocris terræ amanti stirpi facie, & viribus non disparilis, sed eam maxime æmulatur, vt sapius vnā pro altera accipias.

73 Huiusmodi delineationis sapius e suis contrariis rationes adduximus. Nos ne potius fastidium, quam emolumentum nuperis pariamus, omittendas duximus. Vires etiam temperamentum inter vtranque retinent, vt calidum, frigidum, humidum & siccum leuiter attingant, vel potius ad caliditatem & humiditatem vergant, vt concoquere, remollire, vel nutrire valeant. Vitis algidioris cæli impatiens, sub eo fructum vel minimum parit; temperato autem cælo insana læsciuia vinum fundit, quasi vinifunda; fructum facile omnium principem suauitate & valetudine donat, ex qua animalium princeps homo potum trahat. Calido & humido manat lactice; humanæ naturæ perquam familiari. Triticum, *oīne* Græcis dictum, quod hominum vniuerso generi sit cibo, ex eoque vitam ducat; vel frumentum, quo fruamur. Indulgenti cælo spicis prouenit seminum feracissimis: etsi omnibus regionibus seratur ob necessitatem. Italum fructu cæteris præstat; ea sententia fuit Alexandro Magno regnante, Græcia, tunc toto terrarum orbe potentissima. Sophocles Poeta;

Et fortunatam Italiam frumento canere candido.

Calefacit, & humectat impositū, nostræ naturæ familiarissimum. Parum etiam discriminis inter triticum & siliginem, & zeam: nam prioris grani carentia, vescimur eis quorum eadem laus, & com-

mendatio: quippe tritico simillima, copiosissima, & cunctis animantibus iucunda. Medium temperamentum patitur inter hordeum & triticum. Sic olyra, auena, lolium, *forgi* dictum, & similia. De leguminibus idem dicendum, nec multum ab eiusmodi viribus & moribus absunt. Est & glycyrrhiza nostrae naturae familiaris. Sic rosa tepidis collibus, ac temperato caelo latatur, & facultate parum à medio discedit; sic quoque liliam, leucoium, & arbores ficus, punica mala, pyra, & olea. Sic etiam mediarum regionum animalium qualitates & formae. Placidis in regionibus placida animalia viuunt, sic etiam formam inter illas mediam sortiuntur: ut magnitudo media, pili neque longi, neque crispi, sed plani & molles, colores medij, cuius causae etiam ex antedictis dependent. Bobus abundant omnes hi nostri tractus. Galenus bubulas carnes non mediocre, nec dispar alimentum nobis suggerere dixit. Caprae caro nostro temperamento assimilis, multumque alit: quamobrem Clitarchus Carthaginensis nouae academiae sectator, Thebanum quendam athletam hac carne victitasse, reliquosque suae aetatis adolescentulos viribus superasse scripsit: sed haedi praefertur capris. Agni nutrimentum nobis praebent calidum & humidum, & anniculi melioris conditionis, quam natu maiores, ex Oribasio: lac eius omnium maxime alit. Ex volucrum genere gallinae omnibus praestant, & facile concoquantur; sic perdices, attagenae, columbae laudatas carnes inter aues obtinent, neque tenuem, neque crassum succum gignent, ob laudabile nutrimentum ab omnibus expetuntur, ex Simone Sethi. Phoenicides apud Athenaeum inquit se varias delicias degustasse, sed harum nihil conferri posse cum attagene. Attagen auis Asiatica, maxime quae in Ionia nascitur inter cibos electiles numerata, ex Gellio, & Martiale. Turdi etiam inter cibaria laudantur, neque tenuem, neque crassum succum gignentia, ut animalia temperati climatis, & infinita prope alia animalia sunt.

De amphibiiis plantis, quae frigido, & calido caelo proueniunt;

C A P. XXX.

SVNT & amphibiae plantae, quae utroque caelo feruido & algenti fruantur; quae ut vires, sic & formam commistam ex utraque habent. Argumento est cupressus, quae, ut Theophrastus inquit, feruida loca magis habet, ut Creta, Lycia, & Rhodus. In Creta insula, Idæis montibus

tibus Leucisq; vocatis, quibus nix nunquam deest, cupressum comperiri affirmant. In Cyrenensi etiam reperiuntur. Nostri etiam tractus copiosissime cupressum habent, ut nullus locus sit qui eis non abundet, ut vere videatur nostri cæli inquilina. Vires etiam utriusque retinet loci; frigiditatem ex Aquilone, caliditatem ex Austro. Ideo Dioscorides refrigerare & astringere dixit; Galenus non refrigerare, sed calefacere & desiccare; & tantum ei inesse caliditatis quantum satis sit ducenda in altum, nec ullam caliditatem corporibus afferre. Sed mistas facultates obtinere vnusquisque iudicabit.

De situ, & de montanarum stirpium effigiatura, & viribus;

CAP. XXXI.

DIXIMVS de superum aspectibus; nunc de situ dicemus; gerit enim situs ætheris vices: nam montes, colles, planities, & conualles cælum commutant, & frigida loca cælorum ratione situs obtundere, & calida efficere potest; & contra humida desiccare, & sicca humectare: quippe calidioribus in regionibus montium partes Septentrioni obiectæ frigidae sunt, & in Septentrionalibus Meridiei oppositæ calidæ, & tandem puvillo in vnus villæ ambitu, vel regionis torius mundi compendium habere poterimus, & Meridianos æstus, Septentrionales algores, & mediæ regionis tepores: id est cælum cum terra maritare, quod tantopere desiderabant maiores nostri.

ALIQVAS herbas suis varietates ostentantes hac tabella expressas huic capiti præfigimus. putantes ostendendis earum figuris suffecturas. A dextris prima montium inquilina hyssopus pro presenti interuenit; secunda, plani domestica crithamus; tertia, conuallium mandragora; postrema, collium vitis, pro priuatis capitibus vigesimo quinto, sexto, & septimo describendis, ne singulas repetere coacti essemus.

75

Eiusmodi ratione plantas è gelido, & Aquilonio cælo, & ex retorrido Africæ allatas nostris regionibus inquilinas reddimus, illis partes Austro obuertas, his auertas constituendo. Nos vt à nuperis gratiam ineamus, neque dicendorum ordinem intercidamus, vbi de cæli segmentis loquuti sumus, de situ dicemus; & primo à montibus incipiemus, & montanæ plantæ vires & formas describemus. Sed prius animalium formas cellis montium verticibus degentium videamus. Sunt enim alpini, vel montani accolæ rudis aspectus, macilenti, & retorridi; guttura habentes strumosa, boni coloris, & diutius viuentes. Animalia aspera, efferatioraq; robustiorum virum, quam planaincolentes.

SCABRA ergo strigosa, macilenta, **tristiorique** facie infelicia sua testantur natalia monticolæ plantæ, breuis & deucata tota corporis forma assurgit. Caule spinoso, vel si maui aspero, nodoso, hirsutoque, contorto, retorrido, solido, & rigenti. Folio paruo, crispo, hirsuto, neruis, vel torulis exstantibus radiatim à pediculo in ambitum proiectis. Floscello decolori, & minus odoro. Fructu sapido, interdum acri concocto, paruo, non minus odorato. Serogermi-
minat, floret, coquitque fructus. Radice parua, paruulisque fibris innixa sed medicis vsibus commendatiore dote. Vitæ perennis.

Sed talis effigiaturæ causas enarremus. Quod breuis & delicata sit, facit loci natura arida, exucta, & sirculosa. Aristoteles reddens rationem in Problematis, cur animalia parui corporis proueniant; dixit ratione alimenti, si exiguum fuerit, & alimenti inopia magna corpore prouenire non possunt, ob id puerilibus membris constare videntur, sitque admodum sint modici, tamen congruentes omnes sui corporis partes habent, vt Melitenses catelli. Sunt enim crispa, nodosa, solidaque, idque etiam ex loci habitudine prouenit: nam arbores, quæ vento & Solibus expositæ sunt, eiusmodi proueniunt, & Aristoteles eodẽ loco rationes adducit: nam Sol, & spiritus exsiccantes, incrementum impediunt, molemque tum minorem tum crispiorẽ reddunt; sic etiam parua, solidaq; excrescunt, nullo obice ambiente, quod alimoniã largiorem faciat, vel ne pabulũ are-scat, vel euanescat. Theophrast. etiã scripsit, q̄ locis flatib. expositis, & apricis, vel raris & solutis exeunt plãtẽ breues, nodosq; nã flatus exasperat, & nodos faciunt retorsionis & cõsistentiẽ causã. Et alibi tradit in siccis & saxosis scabra nasci, & ob id montanum scabrum, &

fraxini montanæ grate coloratæ, crispæ, solidæ que; & iis ad lautiora opera uti; & ad summum, montanas plantas ob frigus scabriores, spinosiores, nodosiores, & magnitudine minores, quam quæ in planis nascuntur esse. Idque in nobismetipsis experimur. Quotiescunque enim frigore, vel flatibus in horrescimus, illico in cute inæqualitas exoritur, detruso introrsum calore, & humido: sic caro subfidet, & pili tutantur rigore suo locum, & caro exasperatur. Dixit etiam alibi montanas campestribus nodosiores. Et in apricis nodosæ & contortæ. Et mala pyraq; in montibus breuia, nodosa, spinosaq; proueniunt, in planis vero ampliora, pulchriora visu, meliora tam materie, quam fructibus; sed montanæ plantæ materie commodiores vsu. Spinosa etiam sunt, quæ montibus nascuntur, idq; quia sicca; spinositas enim & horriditas à siccitate: nullibi enim opportunior locus ad spinas producendas, quam mons. Sed de spinis loquuturi, videamus causam in plantis spinarum, & primo quid Aristoteles dixerit libro De plantis. Ait enim: *In eiusmodi plantis raritatem inesse quandam, per quam ascendat humiditas frigida, quæ Solis vi concreseat.* Quod mihi falsum videtur: nam spinosa omnes fere plantæ cæteris densiores sunt in eo genere, & minus humoris commentus per corporis spatia. Exemplo est pyrus, quæ feris translata locis, adhibito cultu, deponit agrestem illum habitum simul cum aculeis, quos adulta tulisset; simul & laxatur illa densitas, quæ videtur in eis popularibus, vnde ad meliorem naturam transposita fuit. Nec assentiendum est ex humore frigido prouenire: nam stirpes multæ, quoad frigidiusculæ sunt, nullam spinam gerunt, vbi per ætatē prouectiorem tum anni, tum suam concaluere, ibi tandem aculeascunt. A lactuca petatur exemplum; quæ quum aculeascere incipit, amarior & calidior est; sic cinara, eryngium, aloë, & vrtica: & opinionem hanc sub sensus triumpho captiuam ducent. Albertus dicit, 76 quod in plantis spinosis est raritas transuersorum pororum à capite plantæ ad cutem venientium; & hæc est via, per quam crescit spina. Materies autem spinæ est succus terrestris, calidus valde; in qua propter intensionem materie, statim ab initio formationis plantæ festinat decoctio, & feruens sicca materies, & acuta educitur in raritate transuersorum pororum; & dum prouenit exterius, à sole exsiccatur, & fortissime durefcit. Quod ex terreo sicco proueniant spinæ, argumento sunt oleaster, pinafter, malus, & Punica siluestris; dū siluis

filuis neglectæ viuunt, spinis induuntur; eadem postea cultu hortis
 cicurata, fit cortex leuis, & euanescent spinæ: eodem modo vrbane
 in siluis neglectæ mitiori habitu exuto, in spinas abeunt, vt diximus.
 Et ideo Theophrastus: Siluestre id peculiare habet præ cæteris,
 quod omne durius, spinosiusque euadit. Lactuca, vt diximus, cum
 siccescit, spinas foras emittit; sicut etiam de soncho videre est: nam
 vt de nodis diximus, plantæ, quæ hibernis, apricis, macris & aridis lo-
 cis degunt, spinosiores fiunt, quum spina non nisi acutior nodus sit:
 & quæ dilutis, planis vmbrosisq; locis nascuntur, enodes, & minus
 spinosæ; vel si spinas habent, rariores, mollicellæ, & minus mucro-
 ne validæ: ob id iudicatur quod siccitate eueniant: nec multū à no-
 stro proposito absunt quæ Theophrastus dixit de vrbanis, & feris
 siluestribus: nam terrestres plantæ ob terrestre alimentum ligno-
 siores dant fructus; contra autem vrbane ob humidum alimentum,
 minus lignosum, & magis carnosum, vt in amygdalo videre est. Suc-
 currit nunc Aristotelem libro Problematum dixisse, rosas suauius
 olere quibus vmbilicus asper, quam quibus læuis; inquit, Suauius
 olent, quia modum consequuta sunt suæ naturæ, vt rosa spinosa sit.
 Et Theophrastus rosas odoratas dixit, quibus pars ima scabra. Et e-
 go dicerem spinas arguere siccitatem; & quæ sicca sunt, odoratiora
 sunt, & odoris vis in siccitate consistit; & ita sunt spinæ in plantis, vt
 in animalibus pili duri, cornua, squamæ, spinæ, & eorum complexi-
 onem aliis ficciorem ostendunt. Athenæus inquit; *Saxatiles vocan-
 tur pisces, gobiones, scorpii, passeris, & iis similes, & corporibus siccum mi-
 nistrant alimentum, & faciles sunt ad concoquendum, neq; excrementa
 multa, neq; flatu gignunt.* Et apri siluestres, quia ficciori alimento
 viuunt, pilos duros habent; dentes rigidiores, & magis exertos, &
 ficcius præbent alimentum, vt cætera siluestria animalia. Idem sen-
 sit Auerroes in suis Colliget, quod multitudo ossium in animalib.
 vngues, clauis, squamæ, & similia his significant, quod in eis est mul-
 tum terreum; & laudantur in piscibus squamæ & spinæ; quia signi-
 ficant rem contrariam earum complexionibus. Et quod melioris
 alimenti, & præstantioris sint succi, prohibet Deus in sacra pagi-
 na ne comedant pisces molles, quos Græci *μαλακοσάρκεις* vocant; vt
 sunt turdi, merulæ, & similes. Sed quum spinæ pyramidalis figuræ
 sint, id est à crasso prodeunt atterantur in mucronem, videamus
 Aristotelem libro de Plantis quid dicat: *Aer*, inquit, *peculiaris plantæ*

circumfusis, eius auget partes cum intentione materiali, id quod plantis ipsis euenit; tenuiore namq; cacumine sunt. Albertus aliam affert rationem. Aer inclusus in materia illa, quæ spirituosam eam facit, quanto magis à planta, in qua spirat, elongatus fuerit, tanto magis augetur, & in tenues auras abit; & ideo magis acuitur necessario; sed mihi non videtur Aristoteles causam plane attigisse: sed figuræ causa in spina, quod basis alimento prope sit, atque iccirco latior, sic etiam racemorum facies, strobilorum, & omnium fere quorumcunque. Sed spinis inpegimus; iam exsoluamus. Solidiores sunt. Theophrastus scripsit quod locis apricis nascantur in crassitudinem & in profunditatem distendantur; & propterea obliquiores, & nodosiores, & in totum solidiores, spissioresque assurgunt: atque validiora, spissioraque ex natura loci reddi: sicciora, constantioraque sunt, quum montana loca spiratiora: sunt etiam coloratiora. Theophrastus de acere loquens, ait in montibus nasci flauam, grate coloratam, in planis vero candidam. Sic & fraxinum in montibus coloratum, in planis vero decorem; & ad summum, in montibus coloratiora nasci. Aristoteles etiam in Problematis ait loca commode aspirata, coloris hilaritatem præbere, tam qui in vallibus degunt, quàm montibus hilariore colore visuntur, quam campestris. Odoratiora sunt quæ in apricis quam quæ in ymbrosis, & præcipue quæ ad Meridie[m] spectant; quod quidem minus alimenti hauriunt, meliusque quod hauserint coquunt; locusque efficit, quod non in longitudinem crescant, sed fruticosa euadant; quippe quæ crassitudinem capiant, findanturque multipliciter, eo quod initia multa capeffunt, feruore scilicet percoquente, dirigenteque quaqua versus. Vina montana odorata. De rosis vero, violis, reliquisque floribus loquens dixit; in montibus longe minus odoratiora nascuntur. Odores fiunt non in nimia, & absoluta concoctione, sed in prima: in montibus etiam exsuccis, & apricis plus debito coquitur. Fructus minores & paruiores producit ex alimenti paucitate, quo vescuntur; redditque rationem Aphrodiseus, quod telluris loca excelsa, atque saxosa parum fructificant, quod humore indigeant; submissa vero humectiora esse, & ob id fertilia experiri: sic etiam ex humoris indigentia pars capitis superior caluet; quia tenuior; infima magis pilosa, quia humilior. Acutioris succi Aristoteles rationem reddit in Problematis. Euenit enim ex tenui solo, ex succoque; quia nõ multum hu-

mōris possident, quæ in eo nascuntur. Vnde & quæ dulcia suo ingenio consistunt, hæc ob humoris contenti mediocritatem, vbi Sol partem consumpserit maximam, facile reliqua concoquantur; etenim multum concoqui, negotium magnum est, mediocre expeditius confici potest; vnde fructus, qui lege suæ naturæ dulces creantur, dulciores euadunt; qui natura sicci, & non dulces: nam ob inopiam tantum humoris retinent, quantum ipsi conuenit generi. Sol autem dulcissimum, & leuissimum eximit, itaque acerrimi relinquuntur, humore superuacuo carent, quem fructus ceteri obtinent. Tenuioris etiam cibi sunt: vt legumina, quæ in sicco solo, Solique exposito, coctiua nascuntur; quia plus vis Solis percoquit. Serius germinant, & fructificant; idque ratione frigoris, quod arbores constringit. M. Varro montana loca leniora, salubriora, & serius producere, quam campestria dixit: Theophrastus in montibus nouissime germinare dixit. Radices minores sunt, quam quæ in planis, ex eodem. Diutius viuunt montium indigenæ tum plantæ, tum animalia suo quæque in genere, quam campestres. Aristoteles in Problematis ait; *Qui loca edita, aperta que colunt, tardius senescunt; qui in campestribus, ocius*: nam senectus putredo quædam est; putret autem quod quiescit; minus afficitur, quod mouetur, vt aqua profluens, locis editis afflante vndiq; spiritu aer agitur, in cauis manet immotus. Ad hæc locis apertis purus, ac diuersus propter agitationem aer habetur, palustrib. emarcescit. Tarde crescūt. Idem rationem reddens, cur in animantium genere alia breui tempore pariant, alia diu; dixit, *aer sitiens haud cito suas stirpes enutrit*. Sed quas Medicis dent vires speculemur. Aer in montibus tenuior, & agilior, quia mouetur, argumento, quod minus gelantur. Ex agri exilitate sicci nascuntur plantæ temperamenti, ex Solis apricitate calidi; nam Meridiei oppositæ, illico crescentibus semper Solibus expositæ sunt, ob tenue & exiguum alimentum, & optime confectum; tenuium sunt partium, & eiusdem speciei. Quæ ferunt montes medicamenta, potiora campestribus esse, periclitati sunt Medici: quia acria & amara, ideo interanea occidunt animalia; quia sicciora calidioraq; esse solent, ob id exulceratoria: ad lepras, impetiginas, & psoras valēt, & ad fætū in vtero perimendū. Ex acri odore virulentorum iētibus obluētatur, & nidore ea fugāt. Quia acria & calida, digerunt, extenuāt, & incidunt humores crassos, & faciūt ad ele-

phanticorum remedia; quia tenuium partium, flatus extinguunt. Galenus ad venenosorum animalium morsus assumi, velut cauteria quaecunque medicamenta, ait calida esse & acria, & tenuium partium, quae facile ex alto ad se circumiacentem qualitatem attrahunt. Exempla erunt. Rutain hortis vulgares, sed in montibus vires vegetiores habet, & odorem vehementiorem, ex Dioscoride; si copiosior edatur, interimit: angustifolia est, & rigidis cauliculis. Calefacit, & exsiccatur; urinam & menstrua cit; partus enecat; contra serpentes & venena valet; tineas pellit; vitiligines, formicationes, verrucas, & impetigines tollit; comitialibus & coxendicis prodest. Plurataithymalorum genera sunt; characias in montibus & asperis nascitur; myrsinites etiam in asperis; dendroides in petris; omnium valentissimus characias, mox myrsinites, & inde dendroides, postremo paralios, qui in maritimis, & helioscopius qui circa oppida: hebetiores habet vires, ex Dioscoridis & Galeni censura. Tollunt impetigines, formicantes verrucas, & pensiles, pterygia, & similia. Oreoselinon, & hipposelinon valentiora caeteris; quia in petris nascuntur, ex Galeno. Elleborus autoritate Theophrasti in Oeta monte natus, oppidò quam melior Parnassico est; quippe multis in locis & niger elleborus, & aliae radices hebetiores conspiciuntur. Dioscorides menses ciere, partus necare, scabiem, vitiliginem, lepram, & impetigines sanare. Galenus tertio ordine calefacere, & desiccare dixit. Duo polii genera, montanum *Teucrium* dictum, alterum fruticosius, non usque adeo valens odore, & viribus infirmius. Plinius fruticosum *campestre* & *maius* vocat, siluestre minus, *Teucrium* dictum. Serpentum ictibus, lienosis, aluum & menses ciere, suffitu serpentes abigere. Galenus calidum & siccum in tertio pronunciauit. Hyssopum montanum, & hortense est; sed montanum omnia efficacius praestat, ex Mesue. Vim habet extenuandi, & calefaciendi; tineas necat; lienosis & hydropicis medetur. Galenus tenuium partium esse, & desiccare & calefacere in tertio; menses & urinam ciere, & visum acuere dixit. Calamintha triplex, montana, campestris, & aquosa, sed viribus inefficax. Menses & urinas pellunt; venenis resistunt; interanea animalia necant; elephanticos adiuuant; partus extrahunt; accersae, serpentes fugant; ischiadicis iuuant: sed ad omnia dicta montana efficacior: gustata impense feruet, & acris est. Nardi duo genera, Syriacum, & Gangite; Syriacum dicitur

dicitur non quod in Syria nascatur, sed quod montis in quo oritur, pars ad Syros flectatur; Gangite, à Gange fluuio montem præterfluente, quod viribus infirmius, montanum autem odoratius. Spica breui, & mutila. Vrinam mouet, cit aluum. Absinthii genus præstantius quod in monte Tauro prouenit. Anchusarum non eadem vires, onoclea fronde tenuior, virtute potentior. Idemq; dicendum de Polemonia, ptarmica, thymelæa, vincetoxico, pæonia, lauro Alexandrina, daphnoide, angelica, tragio altero, & iunipero; quæ omnia in montibus nascuntur, & suis campestribus vegetiores virtutes nanciscuntur.

Animalium in montibus degentium forma, & vires;

CAP. XXXII.

EADEM de animalibus dicemus, & primo de montanis, quorum forma exucta, macilenta, dura; pili duri, & colorati; oculi crocei; ungulæ duræ; carnes sapidæ, & valentiores in operando; quorū causas superiori capite descripsimus. Onagrorum in Phrygia, & Lycaonia sunt greges multi, ex Varrone. Ferorum greges fert Asia & Africa, ex Plinio: amant loca excelsa, & rupes. Plinius quum domesticorum asinorum remedia recensuisset, omnia eadem onagris efficaciora esse subiungit. Dorcades, & capræ locis montanis potius pascuntur, quàm planis, ex Varrone. Capræ saxa & rupes altissimas habitant; ob id ex capreis remedia petenda, inquit Medici. Elephantes alii palustres, alii montani, alii campestris; qui montibus degunt, ab aliis virtute & ingenio maiore differunt. Lepores montani, campestris, & palustres; sed montani à campestribus differunt nigritia, magnitudine, ferocia, densiore pilo, & virtute. In excelsis montibus & solitudinibus versatur monoceros. Ad venena, pestem, & comitiales valere dicunt. Panthera in montibus præcipue; eius caro sicca. Simias in montibus habitare scripsit Herodotus. Caucasus abundat eis, ex Philostrato: Indiæ montibus tantam esse multitudinem, vt Alexandri Magni copias sæpius præterrefecerint. Oues in montibus agrestes sunt, & boues ex Æliano; quæ omnia solidioris & potentioris virtutis suis campestribus declarantur.

H

CONTRARIUS montium situs planities, & concaua sunt loca; & sicut contrarius situs, sic contraria vis & forma contrariis ex causis oriuntur. Sed campestrium animalium videamus formas, quæ montanis molliores, vitæ breuioris, & vitium ignauiores sunt, crassiores, & imbecilliores, sed hilariores decore & forma. Et si in montibus alimenti inopia, omnia erunt pusilla, in planitie alimenti copia omnia erunt pleniora.

CAMPESTRIS planta criihmi figuram in fronte vigesimi secundi capitis reperies.

PERAMPLA & visenda magnitudine surgunt campestres plantæ, crasso, vdo, & vberi aspectu. Caule nitido, læuore insigni, rotundo, crebris foliis stipato, in rotundum, vel latum mucronem definitibus, ex atro virentibus. Flore pulchello, odoro, vegetoq; . Fructus insana lasciuia profundentes; habitiores, decoros, sed sapore & odore dilutiores, qui celerius quam montani corrumpuntur, & minus alunt. Radice ampla. multiplici crure diuaricata, in longitudinem porrecta, & tandem haud multum dissidet ab ea, quæ in pingui solo nascitur.

Causæ. Quod illa hilarior coruscet, dicit Theophrastus, ex plâ-
tis quæ montibus & planis nascuntur, semper campestres magnitudine maiores, rectas, specie visendas, & minus nodosas prouenire. Sic etiam corpore laxiores, læuiores, pallidiores, decoloratiorefque, fructus quoq; dulciores, carnosiores, & magnitudine peramplos. Vidimus supra ex Aristotele in Problematis ex maiori alimēto animalia, & plantas maiorem capere amplitudinē: modo planities & submissa loca copiose ferunt; quia magis humecta sint, vt tradit Aphrodiseus. M. Varro omnia in planis citius fructificare, & germinare dixit quam quæ in montibus; causam habemus ex Aristotele in Problematis contrariam; quod serius fructificant in siti-
enti agro, ergo in humido & pingui citius. Ex crassescente succo & plena concoctione fit dulcis sapor; secus autē odor, qui in prima & nō absoluta cōcoctione cōsistit; proinde plâta, quæ in planis viuūt, quū alimento & humido abūdēt, & calore, perfectā concoctionē nācisci poterūt, ob id saporis dulcis afferre fruct⁹: sed ignaui odoris,
quum

quū humidū se permiscens, eū hebetet. Sed videamus ad facultates nanciscendas, quid nobis adiuventi afferant natalia. Tria, dicit M. Varro agrorum fastigia, montanum, collinum, & campestre; montanum frigidum, collinum tepidum, & campestre calidum. Itaq; vbi lati campi, ibi magis æstus; & ideo in Apulia loca calidiora, ibiq; pabulum multum; propterea vires mediocriter calidæ, & siccæ: proinde ad eas, quibus mediocriter calida profunt, valent; vt serpentum moribus, vrinis, menstruis, secundis, & similibus. Amomum, quod in Media nascitur, calefacit, exsiccatur, & moribus scorpionis valet. Eryngium nascitur in campestribus; menses & vrinas pellit; tormina & inflationes tollit, serpentum moribus, haustis venenis, & comitialibus medetur; calidum, & siccum. Verbascum in campestribus nascitur, contra scorpionum ictus. Galenus extra calefacere, siccare, & astringere dixit. Calamentha campestris, quæ longe inferior montana: venenis, interaneis animalibus, menstruis, & vrinis iuuat. Calida & sicca. Leontopetalos in aruis & segetibus nascitur. Serpentum ictibus, & ischiadicis valet. Calida & sicca, ex Galeno. Mercurialem in campestribus nasci dixit Fuchsius, & est digerentis facultatis.

80 *Plante in cauis locis nascentis vis, & forma;*

CAP. XXXIIII.

OPPONITVR vallium cauitas vmbrosa montibus Meridiei oppositis: sic & plantarum forma in cauis vdis degentium opponitur montanæ; concaua enim vmbrosa crassos vapores continuos habent, qui nec dissipari, nec immutari facile possunt. Sed vniuersalem plantæ formam describamus, quam retinent, aut retinere debent in vmbrosis oriundæ.

MANDRAGORAM in vmbrosis nascentem in tertio tabellæ loco offendes, in fronte trigessimisecondi capitis.

PALLENTE, & veluti morbofo quodâ aspectu tumida, luculêtaq; forma, & elato supercilio visenda at tollitur planta in vmbrosis, depressis, cauis oriundæ. Caule tenero, glabro, enodi, excello, vt præ sua imbecillitate vix suo oneri sufficiat, diti foliorū fœtura in humū deuexa. Folio amplo, carnofo, læui, mollicello, laciniis obtuso, colore atrouirente, vel punicante. Flore plerunq; infœcundo. Fructu

amplo, insipido, inolido, & decolori. Sero fœtat. Radice magna & fungosa, & breuis vita; & tandem consimilis fere facultatis, & lineaturæ plantæ aquosarum natalia sectantis, vel vdis, & substillis nascenti, vt harum quaslibet qui nouerit, vtrasq; monstrabit, & vtramuis quilibet accipiet.

Sed lineaturæ rationes afferamus. Theophrastus affirmat arbores, quæ opacis locis, & ventis & Solibus auersis viuunt, proceras, læues, & excelsores exsurgere; immo quæ sua natura, neque rectæ, neque excelsæ surgere aptæ sint, quum huiuscemodi locis hospitata fuerint, eiusdem naturæ habitum accipere, & rectas excelsasque fieri, vt quercus læues & rectas, vt pene abietum vertices equent, apud Hæmum montem fieri dicunt. Sunt enim solutiora, humidiora, imbecillioraque his locis; quia neque Solibus, frigoribus, neq; flatibus diuersitatem accipere possunt. Fraxini enim læues excelsæque in locis potissimum concauis, madidisque fiunt. Sic abies in vmbrosis pulcherrima, vt in Arcadia circa Cranam vocatam, loco quodam concauo, & silentè à ventis, quam nunquam Solem attingere aiunt, tum longitudine, tum crassitudine cæteris præstant; sed non materie pulchra. Quamobrem ad lautiora opera, cæteraque magnificianda hisce minus vtuntur, sed ad nauigia, domosque & ad antemnas, & malos præstantissima longitudine, sed non similiter validas, atque ex iis quæ soli oppositæ sunt. Sic taxus, padus, & traupalus vmbrosissimis gaudent. Ratio est, quod quæ loca vmbrosa tenent, impetum naturalem in vnum tantummodo faciunt; quoniam virgæ non in crassitudinem, sed in longitudinem potius adulescunt, & baculis quoque idoneæ fiunt, vt tum alibi, tum circa Cisthum patescit. Sed plantæ præhumidæ, hisce locis sitæ, proinde distorquent se, quia propter vbertatem alimenti nequeunt proceritatis excessum sustinere. Quemadmodum Aphrodiseus dicit spadonis pedes deprauari solere præ nimio humore; membra admodum madefacta, & emollita, proinde debilitatem gerunt; fit enim vt pondere superimposito corporis crura parum ad sustinendum valida, peruertantur. Folia vel punice coloris, vel ad punicum vergentia: nam vt habetur ex Aristotele libro De coloribus, in locis humidis, & vmbrosis mutatur color ex herbaceo in puniceum colorem, vt in pauimentis videre est humidis in locis: fit enim humiditate; quum exsiccat, aere, vel Sole contrahitur in puniceum. In-

um. Inolida esse diximus superius ex Theophrasto libro De causis, quæ humida sunt, ac odorem in siccitate potissimum hospitari; & quæ dilutis, & opacis tractibus viuunt, inolida esse, quia humida; humor enim largius se permiscens, odorem obtundit, hebetatque. Præterea humida mollia sunt, & odor & mollities in eadem sede versari nequeunt. Flores & coronamenta in humido
 81 cælo, & crasso, minus olere possunt; etenim in Ægypto flores & coronamenta deterrima fere omnino gignuntur; quia cælum caliginosum & roscidum habetur, & locis eiusmodi nullus pene odor contrahi potest; quia abest facultas coquendi; sed in aridis longe melius excoquitur. Etsi plerunque videmus frigida loca, & tractus odoratos flores & fructus parere, vt in iride Illyrica videre est, vi caloris in terris occluso referre debemus: quippe frigoris vis calorem intus constipat. Sed humum neque limosam, neque pinguem glutinosamque esse oportet: humore siquidem lentoreque obfessis, calor nunquam probe suo fungi officio potest; sed cauis vmbrosisq; locis terra humida, frigida, lenta, & aer caliginosus ex sola frigiditate minus odorata progignere potest. Flore plerunque infæcundo sunt; nam humida plantæ floriferæ plerunque sunt, sed non frugiferæ: producunt enim florem non ad fructum, sed ad cælestem rorem, & imbrem recipiendum, asseruandumque; vt in his plantis videre poterimus, quæ flores in vasculi formam, vel alabastris effiguratos habent; receptam eius aquam diutius asseruare possunt ad sua comoda. Aristoteles percontatur in Problematis, cur aliqua fructu vacent, cum florem habeant, vt cucumer, cucurbita, & malus Punica? At his fructus non deest, sed ipsa pro fructibus habentur, quibus flos infidet; fructus enim id est quod florem gerit; cucumeri autem florem inhærere perspicuum est. Humidi enim pepones, cucurbitæ, & cucumeres sunt. Radices & plantas fungosas & magnas fieri in locis concauis, rationem etiam reddit Aristoteles in Problematis; & è contrario: nam si quæ vento & Soli exposita sunt, minora & densiora fiunt, quæ in cauis & riguis, quum contra afficiantur, contraria euadunt. Breuis vitæ sunt, vt retulimus in aquaticis plantis. Vires igitur frigidas & humidas esse dicemus, ob soli vliginem, & Solis absentiam; medenturque iis, quibus frigida & humida profunt, vt igni sacro, & aliis, vt diximus. Mandragoras morion nascitur in opacis, & iuxta specus, odore graui, somnifica vi; omnib.

inflammationibus, igni sacro, & similibus medetur. Galenus frigida & humida, & aliquantulū calida dixit. Violas in opacis, & asperis nasci Dioscorides dixit. Mesues humectare, & refrigerare. Iuuant stomacho æstuanti, sopori, & oculorum inflammationibus.

De Physiognomonia, & viribus stirpium in collibus nascentium; CAP. XXXV.

NVNC de colliculis loquemur; utpote medium quoddam inter montes & valles, & plana habentibus; sic facies, habitus, & medias vires mentiuntur, & est complexio, quæ magis humanæ adhæret. Auerroes in Colligetait: Ex terræ nascentibus, perfecta sunt illa, quæ nascuntur in monticulis; quia apparet ab eminentia montium, ut debeant generare plura terræ nascentia quam alia loca, dummodo sint temperati cum bona euaporatione, & cum bona mixtione caloris, cum humiditate; & debet esse hoc in eis; quia habent ascensum in aere, & sunt propinquiore influentiæ corporum cęlestium, & illa terræ nascentia habent complementum foliorum, florum, & fructuum. Sed ad plantæ Physiognomoniã accedamus. Erat enim collium incolarum hominum corporis color albus, rubori commixtus. Capillidecenter crassi, & decenter habitus carnosus. Pilineque molles, neque duri, neque hirsuti, neque glabri.

POSTREMO tabelle loco vitis conspicitur in collibus enata, trigesimo secundo capiti affixa; ibi suam indolem contemplator.

SIC peramceniorem collium amasia, ubi indulgentior cęli temperies eblanditur, omnium quæ hæctenus innotuerunt ex natalibus elegantior, & hilarior est. Venustas hanc illico intuenti commendat, & notiozem facit. Forma montanis habitior, & campestribus ficcior: non ut hæc florum, foliorum, & fructuum ditissima, nec ut illa inops neque hirsuta, neque glabra, neque dura, neque mollis; sed parilis mediocris humi, & cęli inquilinæ, ut hanc non visam qui cupit nosse, intueatur eam: sed sapore, odore, & colore magis conspicuo.

Sed formæ descriptionis hæc subeunt causæ. Aristoteles in Problematis ait; Qui loca aprica, editaq; colunt, tardius senescunt, contra quæ cauis & palustribus: nam editis locis aer vndiq; efflante spiritu, agitur; in cauis manet immotus. Ad hæc locis apertis purus propter assiduam agitationem habetur, palustribus impurus, ac semper emarcescens. Et alibi, loca commode aspirata coloris hilarita-

tem præ-

tem præbere possunt; pallidos autem humor efficit, cum putrescit; Theophrastus. locis placide aspiratis, & gracilibus quæ nascuntur facillima sunt, quia minus alimenti trahit planta; secus autem in planis, & gelidis. Vires temperatæ sunt, quia media temperies est. Quæ hæc nascuntur, non in medicamenta, sed in alimenta potius veniunt. Vites in collibus nascuntur. Virgilius;

Bacchus amat colles, &c.

Ut sæpius diximus, calidæ & humidæ temperiei vinum est, & nostræ naturæ valde quam familiare. Satyrium erythronium in montosis, apricis nascitur, sapore dulci, non ingrato ori. Venerem excitat. Galenus calidum & humidum mediocriter dicit. Vulgare buglossum, & borago in campestribus & collibus nascuntur: Galenus humidæ, calidæque temperiei esse; & vinis iniectæ, lætitiæ & hilaritatem afferre dicit. Idem de phalangio, & de siluestri cumino dicendum.

De cultu, & neglectu stirpium, & primo quæ sit agrestium Physiognomoniam, & facultas; CAP. XXXVI.

IAM stirpium facies, & medicatas vires, quæ variis in terris, superiorum regionibus, & eorum aspectibus nascerentur, recensuimus. Proximum hunc locum sibi vendicant æmulationes artis, & naturæ, scilicet cultus, & neglectus. Ars enim culturæ lenociniis & illecebris plantas suorum natalium obliuisci, & nostris viridariis inquilinas facit, & naturam simul, & effigiem commutat quouis solo, ætheris, & regionis tractu; ob id hanc tractationem in postremum consulto adseruauimus: oportebat eorum prius meminisse quo lucidiori doctrinæ & ordini consuleremus. Nos de siluestrium, & cicurum platarum Physiognomoniam locuturi, à siluestri exordiemur. Sunt enim siluestria mitibus natura prius, atque ad ea primum, quæ in nostris libris de humana Physiognomoniam diximus, deueniemus. Vidimus enim ibi Polemonem & Adamantium insignes Physiognomones, quanti feri & mitis habitus fecerint: nam cum prius de vniuersis corporis partibus sermonem habuissent, de agresti, & cicurum forma, & moribus docuerunt, quod hæc maxime mores immutarent. Sed agrestium indolem aggrediamur.

DVAS hoc loco offerimus tibi raporum imagines; alteram urbana-
ni, & sativi; alteram neglecti, & siluestris; satiuam pro hoc
capite.

Referūt siluestris plāte ornamētū quoddā, omni profus vacās or- 8;
namento; earūq; indoles nescio qd rudis, hirsuti, horridi, rustici, ac
veluti degeneris naturæ præferat, ob auia, & gelida loca in quibus
stabulan-

stabilatur. Facies exilis & macilenta, sed vegeta intuiti se offert. Caulē attollit lignosum, nodosum, angulosum, liris striatū, rigidū, cute scabra, hispidaque obsitum: numerosa foliorum sobole; sed foliis breuibus, multifidis, angulosis, duris, sursum erectis, in summa ora crenatis, vel denticellis incisis, vel laciniatis, compluribus nervis & venis per longitudinem extensis, carinatisque, pallido virore languentibus, spinis, villis, vel setacea lanugine hirtis. Flore pusillo, dilutioris, obsoletioris, vel remissioris coloris. Propere germinat, & fructificat, plus fructus præmonstrat, minus maturat. Fructus acri, & acerbi saporis ingustabiles, pulpæ inopes, sed lignosi nuclei locupletes. Odore non ingrato, sed nescio quid virosi, vel vehementis redolente. Radice alta, exilioribus cirrhis, & pusillis capillamentis barbata, lignosa; vsibus medicis receptissima, & tandem siluestris plantæ forma, facultatibus, & lineamentis nulla sui parte a montana differt, vt qui vnam viderit, vtramque nouerit; nisi quod summa montium iuga exulta, perpetuo niuibus obsita, & ventis perflata sunt; ob id contorto, retorrido, scabroq; sunt aspectu; vnde si his addes vel illis demas, cuncta prorsus similia erunt.

Sed de formæ delineatione rationes afferamus. Quod agrestium genera suis mitibus robustiora, & lætiora assurgant, causam perbellem reddit Aphrodisæus in suis Problematis: dicens, tellurem esse agrestium matrem, vrbanoꝝ vero nouercam: quoniam solertia natura non humani ingenii creatur: caret enim humoris nimia copia, quæ satiuas stirpes elaxat, atq; effœminat: sed agrestes, quæ suo sibi loco natae sunt, atque educatae, non inquilinae, quasi ciues proprij soli, quibus necesse est caelum ipsum conspirasse, & terream misturam: sic tot habet priuilegia natale solum. Virgilius;

nam læta & fortia surgunt,

Quippe solo natura subest.

De foliorum & stipitis breuitate & paruitate assignat rationem Theophrastus, discrimen addens inter vrbanoꝝ & siluestre. Ait enim siluestre vrbano simile esse, breuioribus tum foliis, ramis, radicibus, & tota forma. Quippe scabriora, spissiora, duriora, contortioraque tam ipsa fieri solent, quam vniuersa natura; sicciora etiam & tenuiora, atque etiam spinosiora præter cneum, quod vrbano mollius, & læuius. Præterea Aristoteles in Problematis reddit rationem cur nigrae myrtus fronde sunt frequentiori, quam albæ;

aitq; quod nigræ generis sunt siluestrioris; cuius indicium, quod locis rusticis istæ proueniant, minimeq; ex cultu notatur; humida autem omnia fronde crebriore conduntur; quod enim minus suos fructus deoquere possunt, iccirco ad frondem alimentum se vertit. & Theophrastus ab eo; Genus myrti Ægyptiū plusquā cætera siccet, quod frondis angustia, & fructus exiguitate, coloreque constat. Hæc enim siccitate omnia veniunt; siccum parum habere humoris certum est. Frondes duræ sunt: nam sicut diximus in humana Physiognomonia, duri pili calidæ & siccæ naturæ, & terrestres sunt; quia terra ex elemētis duritiam præstat; ex calidis & fortibus animalibus, leo, aper, aquila, & gallus pennas duras habent, & pilos; & animalia siluestria duros pilos habent, quia siccum est eorum alimentum. Quercus durissimas frondes habet, & terrestrior est cæteris, ob id Theophrastus roboris carbones deterrimos dicit; sic & verustarum arborum, quanto sicciores sunt, peiores sunt; & quæ dura fronde sunt, sicciora sunt; ob id astringentia, quia terrestria: quercus dura fronde, & astringens est; sic castanea, filiqua, cistus, iadanum, sorbus & mespila. Siluestres nodosiores vrbanis simpliciter sunt, quæ sub eodem genere constituntur, vt oleaster, olea; caprificus, fico; pyrus, pyraestro; hæc namque nodosiores, & omnes spissæ nodosiores magna ex parte raris corpore sunt: mares enim siluestresq; spissiores, præter quã si quæ ob nimiam spissitatem omnino enodis sit, aut paucissimis nodis, vt buxus, celtis. Siluestres natura sicciores, & spissiores consistunt. Florent, sed parum durat foliorum prouentus, hyacintho excepto, qui diutius floret. Præueniunt inculta, & agrestia sua germinatione mites, vt vitis, olea, ficus, & malus. Primo, quia non stringuntur, & confringuntur, vt mites, ob id ex vulnere non laborant, retrahunturque. Deinde, quia non pastinantur, & ablaqueantur, vt resoluatur & abeat naturalis calor, & ita refrigerentur. Præterea in agrestibus pusilli rami, quos agricolationis arte auferri deberent, remanent incolumes: in quibus propter exiguitatem facile cientur principia genitalia ab aere ambiente. Postremo, quia sicciores sunt, & vbi minus humoris, minus operæ. Et cum siluestres validiores siccioresq; sint, plus fructus præmonstrant; minus vero maturant, quod euenit ex nimia fructificatione; ex nimia hac pensi solutione impeditur operis perfectio nec fructu-

fructuum maturatio absoluitur, ob id agricolationis lege cautum est, ut nimia vberitas ex arbore dematur. Altera causa est, quia siluestres plantæ densiores & sicciore sunt, & sibi ipsis alimenta vendicant, non fructibus ministrant; solum, laxum, humidum, & permeabile oportet esse, quod fructum laturum sit non spissum, ut in animalibus etiam apparet. Omnes siluestres vrbis, & masculæ fœminis spinosiores, ponderosiores, duriores, & in totum robustiores; quoniam & minus fœcundæ fœcundioribus, & deterius fructificantes probe fructificantibus, tota quasi ex parte firmiores. Nec explodenda est illa causa in frigiditate reposita, quominus siluestres fructificent. Præterea siluestre omne, vel incultum fructus producit, quorum semen siue os, pinguius; pulpa vero maci-
 85 lentior: nam dum humorem ad fructum impertit, subripit, præripitque pulpæ, ut vberius consulat femini; idque ex eo, quod masculum quodammodo sit crispus, & siccius natura consistat. Profuerunt etiam sua semina maxima crusta munita, quemadmodum & animalium ossa: sunt enim munimenta ea ex lignoso terrenoq; alimento; nucleus vero ex purissima materia. Sapore prorsus acriori, vehementiorique, ut satureia, origanum, brassica, rura; etsi rumex siluestris gravior ori sit, sicco tamen acutior est. Acerbiori etiam sapore siluestres fructus constare nemo ibit inficias; sit enim austerus sapor ex sicco, terrenoq;. Ob id in punicis, ut dulciora, & molliori intus ligno grana fiant, exhibet Theophrastus arboribus irrigationes: nã durities & acerbitas, quæ a terrea siccitate prouenit, ab humore diluitur, & emollitur. Amygdalæ putamina acerba sunt, quia omnes terræ sordes, & callum eo vis naturæ secernit. Siluestres, feriq; fructus sui generis vrbis odoratiores sunt, ut mala, pyra, sorba, & mespila; ipsorumq; malorum, tam agrestium quam vrbano-
 rum, quæ sunt acerbissima, suauissime olent; atq; cum odor coctura quadam contrahatur, quæ plus cocta fuerint, melius olere putandû est. Verum odoris ratio in coctione minus absoluta, quam temporis versatur; argumento quod sorba & pyra si ad plenum excocta nō sint, plus reddunt odoris. Siluestre namque genus priore coctione contentum, vehementiorem concipit odorem. Porro non parui refert in odoribus, si siccitas, alimenti parsimonia, & distillatio commoda processerit; quandoquidem quæ siccaneis erumpunt, pauciori contenta nutrimento, itemq; placido perflata spiritu, pro-

culdubio nascuntur odoratiora. Cæterum siluestre genus aridius
 cernitur, ieiunior habitu donatum, nec a flatu silens, sed magis at-
 que magis auræ patens; hic feruentior natura quo prospirat, te-
 nuiorque; siccus halitui facile cedens, quoniam nec succum urbani
 modo carni permistum gerat: quibus in vnum coeuntibus, non mi-
 nime gliscit intus odor. Duo sunt quæ odorem statuunt, terra &
 aer; si vtrumque siccum sit, non quauis siccitate, sed mediocri; quæ
 ergo siccaneis noctibus oriuntur, in quibus placidior arridet cal-
 lor, odore pollent: ob id agrestia odorata sunt, sed non ad plenum,
 quum acutiore odore constant. Sunt & siluestria spinosa, horrida-
 que, quod eis ex nimia siccitate prouenit, vt diximus in spinosis: sa-
 ne horriditas a siccitate. Folia diluto virore, & flores remissiore co-
 lore sunt in siluestribus; idque facile ex humoris inopia conici po-
 test, vt pote cælo, & solo siccaneo nata. Folia porracei coloris ex
 humiditate multa; crocei vero, vel exoleti ex siccitate, vt in oleri-
 bus, & cerealibus aduenire autor libelli De coloribus probat. Flo-
 res qui luculento colore nitent, ex cibo pingui & humido proue-
 niunt, vt videtur quotidie in pensilibus hortis. Leucoia, & flam-
 mular, quas ab odore caryophyllorum *caryophylla* dicunt, & rosæ sa-
 tura enitent purpura, quod lætamine saturatis, & riguis eueniant
 locis; contra vero quæ in feris, neglectisque languidi coloris esse
 ob earum inopiam. Visuntur summo mane dehiscentes flores co-
 loratiores ob noctis humiditatem; sero vero ob nimium Solis ar-
 dorem pallidi, exoletique. Idem etiam in recenter natis flori-
 bus videre est, qui ob natium humorem coloratiores sunt; ætate
 prouecta vero pallidiores, decolorati, & deformes: nam sicciore
 ætate fiunt. Ob id Theophrastus de leucoiis, rosæ scribens ait;
 Violæ senescentes candidiores flores assidue ferunt, & rosæ dete-
 riores fiunt. Siluestres rosæ florem minus odoratum, nec tanti-
 dem magnitudinis ferunt. Accidit, quod foliorum & florum ex-
 tremæ oræ decoloratæ sunt; quoniam extrema ocius deficcatur, vt-
 pote aeri Solique magis exposita, quam intima, quibus suæ cohæ-
 rent origini. Et in Apulia vidimus caryophyllos flores sanguineos
 in colorem album, vel vermiculatum degenerare, & buglossæ cya-
 neos flores in rubentes, ob nimium regionis calorem. Scribit
 Aristoteles in Problematis, quod tenues radiculæ acriores sunt
 quam ampliores: illæ namq; spatio temporis longiori plenius con-
 coctæ,

coctæ, mitefcunt. Rustici filueftres plantas longæuas putant, nul-
lamque eſſe breuis vitæ volunt. Sed quoad ſimpliciter, dici poteſt
vita filueſtribus longior, quam vrbaniſ; atque omnino iis, quæ in
oppoſitum generatim diſtingui poſſunt, vt oleaſtro, quam oleæ;
86 pyraſtro, quam pyro; & capriſfico, quam fico: quippe robuſtiores,
ſpiſſiores, fructuque infæcundiores exiſtunt. Quod fructus ferrent
lignofiſ theciſ, ac tegumentis indutos, & ſapore aſtringentes, exem-
plo erunt pinuſ, cedruſ, cupreſſuſ, & coniferæ omneſ, quercuſ,
quæ glandeſ, gallaſ, & alioſ lignoſoſ fructuſ ferat; caſtanea, ſiliqua,
amygdala, nux Indica, iuglana, auellana, piſtacea & ſimilia. Silue-
ſtreſ alta radice eſſe quidaſ negant, quod ſemina ſummo proue-
niant, ſed non recte: nam fieri poteſt, vt quum diutiuſ vixerint, ra-
diceſ procul dimittant. Et lignoſaſ radiceſ Theophraſtuſ magna
ex parte ſilueſtribuſ tribuit, vt eruca, ocymo & ſimilibuſ. Tan-
dem ſilueſtriſ a montana non differt; nam Theophraſtuſ ait, mon-
tana ſilueſtria ſunt, & frigoriſ cupida. Sed videamuſ quaſnam me-
dicæ rei conſultuſ dent qualitateſ ſilueſtreſ plantæ. Ait Theophra-
ſtuſ; Incultuſ & neglectuſ ager, qualiſ ſilueſter eſt, frigidior eſt,
tum quia caſſior aer eum ambit, tum quia minus diſſilabiluſ: cauſa
prouenit ex denſiſ fruticibuſ, quibuſ aeruſ motuſ impeditur; tum
quia Solem non admittit, vt arefaceret. Ficuſ ſuccuſ lac contra-
hit, capriſfici minime, ob id ſilueſtreſ capriſfici frigidioſe. Auer-
roeſ in Colliget dicebat; *Que in ſiluiſ ſunt pluſ frigiditateſ habent.*
Sed ſilueſtria maxima conſtant ſiccitate, ſiue calida, ſiue frigida ſint,
vt receptuſ ſit omnibuſ ſilueſtria ſui generiſ mitioribuſ ſicciora,
aſtringentioraque eſſe. Quia plerunquæ odorem acriorem cæte-
riſ habent, ob id contra beſtiaruſ morſuſ valent; & Theophraſtuſ
de conyza loquens, ait; *Fæmine acutioreſ odor, ideoque contra beſtia-
ruſ morſuſ commodioreſ eſt.* Et decebat quippe maiſtati Naturæ, vt
poſtquam ſiluaſ virulentoruſ animaliuſ vberuſ feciſſet, eadem
acutioreſ odoruſ herbaſ faceret, quo illico eoruſ morſibuſ mede-
ri poſſet. Silueſtriſ braſſica ſatiua hiruſtior, candidior, & amara.
Galenuſ calidiorem & ſicciorẽ quodammodo ſatiua eſſe dixit,
ceu alia omnia agreſtia ſui generiſ domeſticuſ, ſecunduſ vtranque
facultateſ valentiora. Ampelopraſon pluſquam porruſ calefa-
cit. Galenuſ acriuſ, & ſiccior domeſtico, ſicut omnia alia agreſtia
domeſticuſ. Iſatiſ ſilueſtriſ, quam ſatiua valentiuſ deſiccatur, valentiuſ

etiam humidis putredinibus obsistit. Lupinus agrestis amarior est, & ad omnia domestico valentior, ex Galeno. Malua fatiua siluestri quanto plus habet aqueæ humiditatis, tanto facultate imbecillior est. Id nanq; discriminis est inter vtranque, nempe quod sicciora sint siluestria, mitia humidiora, ex Galeno. Agrestis daucus domestico minus est esui idoneus: cæterum in omnibus feruentior, & domesticus comestibilis quidē, sed imbecillior. Siluestris eruca multo fatiua acrior, vrinas vehementius pellit, ex Dioscoride. Pastinaca siluestris miti efficacior, sed cibo ineptior, quod idem Galenus confirmat. Amaræ amygdalæ oleum, dulci in omnibus efficacius habetur. Origanum agreste vtroque fatiuo valentius; Galenus panacem *heracleon* vocat, ramulis tenuibus, radice tenui, superuacua. Smyrnum, quasi agreste apium, fatiuo valentius, & sic de cæteris.

Siluestrium animalium forma, & vires;

C A P. XXXVII.

E ADEM de siluestribus animalibus dicenda; & prius de fetis, quum natura sint prius. Quorum aspectus strigosus, fædus & macilentus, duris, densis, rigidisque pilis hispidus. Caro nervosa & scabra. Ossa, vngues, spinæ magnæ, duræ. Pili colore flauis, oculi crocei, stercus minus færens, Paucifera sunt, & plus ossibus, cornibus, vnguibus & pilis abundant domesticis. Vires in operando strenuiores.

Sed descriptionis causas afferamus. Aphrodisiensis animalium stercus siluestrium minus færens domesticis esse dixit; aliquorum enim excrementa paulisper aroma olent; quia cibo sicciori simplicioriq; vescuntur, vehementiusq; laborant: stercora vero domesticorum magis fætere, quod vario, humidoq; cibo vtantur, atq; plus satis, quam egeant, cibo indulgeant; minus exerceantur, ac minus calore abundant; vnde cum cibus minus concoqui, ac satis diffuari per copiam non queat, putrescit aliquantulum, itaq; grauius fæter. Plus ossifera, ob terrestre alimentum, quo vtantur, vt diximus in plantis. Oculis croceis sunt ob biliosum temperamentum. Sed præcipue siluestria animalia cornibus, vnguibus, & exertis dentibus, & lichene etiam in cruribus armata sunt, vnde maxima constringendi prædita; nam hæc ex terrea mistura proueniunt, ex qua constant; & quanto magis iis prædita fuerint, maiorem siccitatē ostendunt,

dunt, & terræ mistionem, vt diximus in plantis; & quanto magis longioribus spinis, fructibus lignosis, & corticibus cooperti sunt. Possunt idem ostendere pili densi, durissimique. Aueroes in Col- liget; Vngues, clauī, & spinæ simpliciter significant, quod multum est in eis terræ; & multæ squamæ laudantur in piscibus; & magis squamosi, & duriori carne intecti siluestriores sunt. Vires, vt dixi- mus, siluestrium semper sui generis domesticorum valentiores sunt in operando. Amplior potentia feris eiusdem generis animalibus, dixit Plinius. Sed hisce exemplis manifestius fiet. Onager, ferus asi- nus, duriorib. pedibus, strigoso corpore, & velocissimus est, ex Op- piano; capite valens, corpore indomitus. Plinius quum ex asinino lacte, & ossibus remedium contra venena quædam recensuisset, om- nia eadem onagris efficaciora esse subiungit. Bubali ex genere sil- uestrium boum sunt, robustiores, cute durissima, membris macilē- tis, pilis nigris, fronte aspera, & crispa; cornua intorta nigra, carne dura, caseus solidus, & terrestris. Capreis, siue dorcadibus rubet corpus, pedes longi, caput ornatum cornibus, aures altæ, pilosæq;. Plinius calculos expellere caprarum fimum dixit, & efficacius sil- uestrium, cuius carnes frigida & sicca. Catus siluestris densiore, & oblongiore pilo, colore fusco, scilicet subflauo; cuius pinguedo, sicut cætera membra, omnia sunt efficaciora domesticis, ex Rhafi. Apri sunt sues siluestres, colore spadiceo, nigricanti, pilo durissimo, brutum & terribile animal, iratum, dētibus pilos canum adurit: cu- ius caro callosa siccatur, & corroboratur, autoribus Hippocrate, & Cel- so: effectus in remediis vtrorumque similes, solum tantum differē- tes, quod animantium ferarū partes minus humide, minusq; frigide iisdem ex mansuetis animalibus. Nullus animalium magis cornutus quam ceruus, pulchritudine, & magnitudine cornuum ramoso- rum omnibus feris antecellit, ex Oppiano. Vltus ad dysenterias valet. Arietes cornuti sunt, ad sistendos menses valent. Cornutus & taurus, & sanguinē cohibet, ex Galeno. Elephanto dentes exerti, cuius vsus ad sanguinis sputum, ex Dioscoride. Sus exertis dentibus, & duris fetis riget: cinis ad sanguinem inhibendum fluentem va- let, ex Sexto; & ad procidentem sedem, ex Aetio. Meles dētibus ar- matus, ad sanguinis deiectionem præstat. Testudo maxime crustata est, cuius ambusta testa sanat fistulas, & defluentem capillos. Accipi- ter vnguibus & rostro armatus; triti vngues ad dysenteriam valent.

Gallus vnguibus, rostro, & calcaribus valet; ad sanguinis, & vuln-
 erum fluxiones valet. Anser rostro maxime lato; eius sanguis san-
 guinem sistit, ex Plinio. Anas ad eadem. Cycnus eius loco suppo-
 nitur. Hystrix aculeis horret, quos habet pilorum vice; stoma-
 chum roborat, hydropem mitigat sua siccitate. Idem de aliis su-
 spicandum.

*De physognomonia, & viribus domesticarum plantarum, & ani-
 malium;* CAP. XXXVIII.

CICVRVM formæ & vires contrariæ sunt feris, etsi ex oppositis
 facile sua opposita cognosci possit forma, vberioris doctrinæ
 gratia eam delineare non pigebit, vt mutua inter se collatione, faci-
 lius cognoscatur, perdiscaturque. Urbana sunt, quæ industriæ &
 artis mangonio iutæ, quod indulgentiori cælo, quod lautiori, habi-
 tiorique cibo fruuntur, alantur, maiestatem quandam præferen-
 tes, peramœno aspectu lasciuiunt, hilari coruscant colore, & fru-
 ctus sapidiores largiuntur; eadem postea si artis præsidio destituan-
 tur, prioribus opibus exutæ, ad pristinam sortem desciscunt. Ob id
 Hipponi optime videbatur vrbicum, & siluestre non esse in plan- 88
 tarum familia, sed feras esse, quæ feris, neglectisque locis nasceren-
 tur; cicures vero, quæ ab olitoribus in hortis alerentur: sed de his
 fusius in nostris libris de Agricultura pertractauimus.

A DEXTRIS *tabella trigesimo septimo capite affixæ. satini rapi ico-
 nem spectabis; nam si singulis capitibus easdem appinxisse-
 mus, negotium operosius redderetur.*

Visenda specie, & peramœna elegancia plausibilior spectantibus
 se offert vrbicæ plantæ hilaris aspectus, ac velut fœminea mollitie
 lasciuiens. Assurgit enim caule habitiori, rotundiori, lauiore, &
 crassitie insigni, ac summotenus multo foliorum stipatu. Folia ex-
 erit mollicella, deorsum repanda, deuexaque, & quasi suo oneri de-
 ficientia, latiora, crassiora, rotunda, vel si maius, obtuso mucrone
 in latius se pandentia. Luculentam in ambitu foliorum cæsarie, satu-
 ratè virentia, multiflora. Flore hilari, specioso, vel lacteo canden-
 te vel suauis rubore, vel sanguinea purpura maxima venustate micā-
 ri, qui hebetiorem halitum eructat. Fructus, quos ostendit matu-
 rat; & sæpius verna & autumnali fœtura biferos, nullo, vel tenello
 intus

intus ligno, dulces & lapidos: tota planta dulcis & vesca. Radicibus prolixis, longe lateq; reptantibus, sed medicæ rei consultis ignaviores. Et randem vrbana plantæ forma planorum accola adeo similis, vt nisi propinquius spectes, eandem putes. Solum quod hæc viridariis multis blanditiis, artis mangonio conquisitis, delicatius quid, & habitus præmonstrat.

Sed vrbana effigiaturæ rationes afferamus. Quod teneriores, mollioresve vrbana sint, diximus superius ex Aphrodiseo, vrbanis tellurem nouercam esse, & culturæ blanditiis, & humidiori cibo plantæ elaxatur, effœminanturq;. Ex contrariis etiam causis Theophrastus maiora folia, ramos, cortices, totamque formam vrbanis tribuit; quippe laxiora, molliora, rectioraque afferunt in læuori caule. Multifloræ sunt, & artis cultura diutius florere dixit. Vt etiam accidit pensilibus hortis excultis, qui multis foliis, & floribus cumulatur. Mollihus foliis sunt, quod indicat Aristoteles Problematum libro, loquens de lanis ouium. Concocta enim quæcunque molliora inconcoctis sunt, & copia excrementi mollitiem pili gignit; vrbana ex latamine concoctiora, & ex rigatione vberius ministratur alimentum. Solanum hortense siluestri molliore folio, sic helxine, & ocymum; platanus humida est, & lato folio insignitur, sic & ficus. Præueniuntur a siluestribus vrbana germinatione, & fructificatione; quia ex passione, & ablaqueatione, vt diximus, abit ex arboribus genitalis calor, resoluitur, & frigescit: calor enim est qui ad germinandum arbores mouet, dein ex amputatione vulneribus faucia constringuntur, & infirmæ laborant: ramuli enim ex quibus primitus germinationes erumpunt, abscinduntur ab arte, demum quum humidiora sint culta, vt absoluatur succus, diutius immorari necesse est. Sed quando exculta arbor germinandi & fructificandi celeritate incultæ arbori cedit, tanto etiam fructus specie, & bonitate, & copiarum collectione illam vincit. Agrestes enim festinant; haud perinde habent in penu materiæ apparatus; in cultis vero cunctatio sustinet fructificationem: nam vbi vis illa se colligit, expeditam & expromptam operam habet, & fructificationem; facitque succus in iis, quod in aquis fit, quæ obice aliquo impeditæ, impetu demum erumpunt magno, deinde iniqua pensil solutione, ex robustitate maturitas impeditur: in mitibus vero, quia minor copia, exactius opus expeditur. Præterea

agricolationis ars superuacua tollit omnia; sic arbores fiunt spiratiores, & rariores, faciliusq; admittitur aer; & stercore adhibito fiunt laxiores, & humidiores; ob id succos suos non ad compactam eorum densitatem absorbent, vt feræ, sed a motis interceptoribus ad exactam fructificationem impertiunt. Hæc Theophrastus. Sed ego adderem, quod in agrestiu partu est etiamnum tempestas acerbiuscula; mites vero clemētiori tempore aerem habent fautorem, & coadministrum. In feris arboribus semen & lignū exactum erat ad speciei propagationem, in mitibus vero Agricultura opera; scilicet fossione, stercoratione, & irrigatione pulpa ad hominum esum fit esculentior. Vindicatur succus ab arbore ob propriū alimentum, & a pulpa & semine intus, sed primum ab arbore exugitur, & ob id vbi arbor succulenta, fructus pauciores sunt; tantum subtrahitur, subripiturque fructibus, quantum accedit arbori: duo reliqua, scilicet semen & fructus, aduersantur inter se: si luxuriat nucleus, pulpa fit macilentior; vberē pulpa, semen fit strigosius, & castigatur excrescentis ossis magnitudo. Mutuus est responsus damni & accessionis. Alia ratio est: Arbores cultu effæminari, & fæmelas fœcundiores esse: fiunt enim cultura laxiores, per quarum meatus succus vberius hauritur, modificaturq; eiusmodi succus ab ipso plantæ calore, ab arte aucto, ne luxuriet. *Culturæ officij est, inquit Aristoteles Problematum libro, vt concoquat, reddatq; efficax alimentum, quo genus mite, urbanumq; fructuum consistit.* Quæ igitur mitigatione, informationeq; huiusmodi creatur, hæc *urbani* vocabulo significamus, eo quod quasi solertia hominis educata, eruditaque meliora euadūt. Constant & urbana succo minus acri, & vehementi. Fructus molliores, dulciores, & lapidiores cultura fiunt, & mutantur sapore, odore, colore, & magnitudine; idq; ex alimento, abeuntque cultu ex siluestribus in urbana. Lignum acinorum punicæ adimitur fimo suillo, & aquatio eas dulcorat. Sic vrina, pelliū strigmentis, & sordibus myrto congestis, quum germina profiliūt, fructus sine interiori nucleo redditur. Demitur & amygdalæ amaror fimi acrimonia. Sale excitur, & educitur plantæ asperitas. Et feruentis aquæ aspersu meliorescunt malus verna, & myrtus. Cucumerum semina lacte, vel melicrato macerata, succi dulcedinem cōciliant. Olera de tonis superuacuis meliorescunt, dulcescunt, & tenerescunt: quia radices robustiores haustu alimenti vegetantur, & tollitur

tollitur acredo. Calida aqua si rigetur ocymum, lætius profilit; salis quoq; aquis exhibitis brassicæ & palmæ, tollitur innata brassicæ amaritudo & asperitas palmæ, & pro vtraque dulcedo subit. Conciliatur ex fossione fructus magnitudo, sapor & suavitas; nam iuglandi & amygdalo cortices, coria, & testæ, quæ sunt extrema munimenta, minora & faciliora sunt. & nuclei maiores; quippe alimenti copia humescunt arbores, & pulpam augment fructus, & acquirit arbor robur, & fructus bonitatem. Sed fructus ignavius halant, & dulcibus nulli odores, & eo minus, quo dulciores sentiuntur. Mala dulcia odorem minime remittunt: nam succus dulcis crassior, & terrestrior est, cum fructibus fuerit admistus; odor autem humore tenuiori, sicciori, prospiratuq; facili conflatur: sic dulce pertinacius esse censetur, quam ut tenuem possit auram in nares exspirare. Saporis dulcedo ex crassescente fit succo: nam senescente fructu, & Sole feruefaciente dulcior efficitur: crassantur fructus exempta aquosa parte, & saporis excoctio non consummatur, nisi ad plenum excoctum sit. Sed odor, ut diximus, non nisi prima coctione fit, ut ad plenum coctum non sit: ob id excoctus iam succus pauciorum halitum, & auram potest eructare; tunc enim minus odoris eiectabitur, quumque coctu crassior exsultat, dulcedinem sensui gratam vsurpabit; vrbani, quod perfectiorem adipiscatur concoctionem, alimentoque saturretur, succos ad dulcedinem vertit, sed odoris ignaviam & hebetudinem colligit: etenim humor se largius admittens, odorem obtundit, & eius hebetat acrimoniam, quum siccum carni permistum gerat. Præterea quæ largum exhibent odorem, molliorem nullam gustui repræsentant; vrbana omnia quum mollia sint, validius odorare non possunt. Sed vires videamus. Excultus ager siccior & tenuior redditur; quia deletis arboribus Solis ardorem excipit, & flatibus vndique perflatur. Sunt etiam calidiora mitia feris; ex ficis succo lac contrahitur; caprifici vero minime, aut prave; maiorem ergo vim habent mitia. Auerroes etiam in suis Colliget ait; *Quæ nascuntur in viridariis plus habent humiditatis, ut ficæ nascentes in hortis.* Vnde ut siluestria erant mitibus sui generis frigidiora, siccioraque; sic erunt mitia feris calidiora, humidioraque; sui generis. Hebetioris virtutis sunt, quia maiora sunt. bliteum virum vocabat coniux suum, quum magni corporis, & imbecillis foret. Diximus in

90 Physiognomonicis, magnos viros minus robustos esse; & contrariam

causam in præcedenti habuimus. Rapum lætum agrum, & crassum optare scribit Cato; Columella putre, solutum, pluribus arationibus subactum, & riguum: & si tali solo non feratur, mutari in brassicam, ex Galeno calidum & humidum est. Napus pingui & soluto, nec duro nascitur; alio loco degenerat in rapum, vnde pluribus arationibus subactum, & largiore stercore satiatur desiderat, ex Columella. Galenus caliditate, & multa excrementitia humiditate polere dixit. Buglossum pingui, soluto, humido, & subacto solo nascitur; ex Galeno calidum & humidum. Asparagum locum subactum, crassum & humidum exoptulare Cato scripsit & Palladius: Auicenna calidum, & humidum dicit. Malua pingui solo, & humido gaudet lætamine, ex Palladio: solum, in quo feritur, pingue facit, ex Plinio: calidam, aqueamque esse scribunt. Cæpa terram pinguem, vehementer subactam, irriguam, & stercoreatam querit, ex Columella: Auicenna calidam cum superficiali humiditate dixit. Carduus eandem terram ex Palladio postulat: calidus inclinans, ad humiditatem est, ex Auicenna. Sequuntur animalia domestica, quorum formam, & vires ex contrariis iudicamus, ut de plantis fecimus. Urbanorum animalium aspectus nobilior, hilariorque, mollibus pilis, extensis, sericeis, veluti lanuginis. Caro pinguis, mollis & delicata, ubi nec nerui, vel venæ appareant. Ungues & ossa parua, color rubeus, hilaris, oculi charopi. Multipara sunt. Caro dulcis & sapida. Vis in operando efforta. Sui generis calidiora, humidioraque. Sus domesticum animal, carnes optimas omnium carnium habet, præstant quæ non multum pingues sunt, facillimæ concoctu, & suauissime. Calidæ sunt, humidæ, excrementitiaque. Capræ carnes solidæ sunt, dulces, & temperatæ ætatis tempore, ex Hippocrate. De reliquis eadem, quæ clarissima sunt.

Plantas, quæ aliarum plantarum similitudines frondium retinent, similes virtutes possidere; CAP. XXXIX.

EX plantarum partium facie vires nancisci docuimus; sequitur ergo ex his, ut quæ alterius effigiei similis fuerit, & viribus quoque par, ut altera alterius loco cedat, quas Medici *vicarias*, vel *succedaneas* vocant. Ex his magis veritas elucescit eorum, quæ diximus. Nec solum ex partium similitudine compares virtutes cognoscuntur, sed odoris, coloris, fructificandi modi, florescendi, crescendique. Sapores omittimus, quum satis superque de his ab aliis tractatum

etatum sit. Diximus in humana Physiognomonia, qui alteri simili
 erit, & in moribus similem esse: idem de herbis pronuntiamus,
 quod in eiusdem generis herbis facile est videre, quod eiusdem
 sunt virtutis; & quanto magis inter se assimilantur, tanto plus vir-
 tutes consimiles; & quanto minus, plus longe distabunt. A foliis
 incipiemus. Rubia asperos habet caules, per interualla orbiculato
 foliorum ambitu, asperitate vestium tenaci; aperinæ in totum simili-
 lis. Aduersus serpentum morsus foliorum succus auxiliatur. Hy-
 pericum, ascyrum, androsæmum, & coris, adeo inter se similes sunt,
 vt discriminis parum aut nil intersit, vt vna nota, cæteræ latere ne-
 queant; digitis contrectatæ sanguineum succum fundunt. Ad ea-
 dem fere præstant, ad ischiadicos, ambustos, vulnera, & biliosa ex-
 crementa pellendo. Meo, & anetho neutiquam dispar facies, vt ex
 frequenti in eas intuendi consuetudine vix internoscas. Vrinæ dif-
 ficultati, & torminibus medentur, & inflationes discutiant. Ane-
 thum adeo fœniculum æmulatur, vt sæpius colligetes fallat, nisi gu-
 stum, & odoratum consulant. Lacte replent vbera, menses sedant,
 & urinam cient. Acoro, & iridi eadem facies; ambo excalesciunt;
 torminibus, conuulsis, lienosis medetur; serpentum ictibus, & mu-
 liebribus affectibus inuicem apponuntur. Odoratus iuncus in odo-
 ro persimilis. Vim ciundæ urinæ vterq; retinet; menses pellit, caput
 aggrauat, antidotis admiscetur, & sanguinem reiicientibus subue-
 nit. Dictamno tanta pulegii effigies est, vt aliquibus *siluestre pule-
 gium* dicatur. Præstat ad omnia, ad quæ satium pulegium. Saturcia
 91 thymo similis; vtilitate, & facultate non diuersa, si consimili modo
 sumptitentur. Abunde exprimit foliū, flores, & faciē teucrium trif-
 saginis, vt qui minus eas norint, vernacule omnes vno nomine *cha-
 medrys* vocent: lienosis & aduersus venena valent. Nasturtium si-
 napi, & erucæ facie & viribus affine; alopecii medetur, lieni, lepræ,
 impetigini & aliis. Inter filicem, filiculam, & dryopterim multiplex
 & concors parilitas, quasi ex eadē familia: latas tineas excutit foliis,
 & recentia folia in oleribus cocta, manduntur, vt ventrem emolliat:
 mulomedici equis dryopterim deuorandam dant aduersus intesti-
 norum vermes, & præcipue filiculæ vis ad soluendam aluum. Ab-
 rotoni fœminæ facies omnino seriphio quadrare videtur, mutua
 collatione Dioscoridis: iisdem fere pollent viribus: seriphium in-
 teraneorū animalia, tineasq; enecat, & Galenus eadē præstare posse

abrotonum scribit, quum sua amaritudine lumbricos interimat. Sycomorus ancipitis naturæ & formæ, ex ficu & moro mista arbor, vtriusq; retinens arboris facultates. Sycomori fructus stomacho aduersantur; succus illinitur contra serpentum morsus, discutit collectiones coctioni repugnantes. Morus stomacho inutilis; valet ad phalangiorum morsus, tubercula discutit. Sycomori succus vulnera conglutinat, & emollit. Ficus stomachum lædunt; lac illitū duritias discutit; parotidas & furunculos emollit; venenatorū ictibus medetur; conglutinat vulnera & carne replet, oras committit non secus atq; emplastra, quæ vulnerib. cruentis iniiciuntur: sic de scorodropaso, zeopyro, & aliis dicendū. Et ex confusis quercus & ilicis naturis Theophrastus *φυσικὸν* quasi *suberiquercum* dixit; pino, pinastro, piceæ, larici, abieti, non alia facies & natura, tam ipsi, quam earū resinæ. Inter lentiscos & terebinthos arcta similitudo: vt nō facie absimiles plantæ, sic similibus pollent viribus, ex Dioscoride; idemq; earū resinæ eodē paratæ modo, & sumptæ operantur. Sabina multam cum cupressō similitudinē sortita est; carbūculis & vrinis medetur. Iuniperi, & cedri nō dispar forma, & præcipue in baccis: ad amoliēda venenatorū animalium nocumēta, tussi, leprosis, ruptis, & cōuulsis auxiliantur. Fraxinus & dictamnū album folia similia ferūt; pollent aduersus serpentū ictus, & lethalia venena. Quercus, Græcorum fagus, esculus & ilex non solum consimiles, sed cognatos fructus proferunt, & consimile munus obeunt. Ledum & cistus similes, & iisdē effectibus pollentes. Siliqua, & castia cognatæ: aluum soluunt, & vrinā mouent. Smilax aspera valde quam imitatur aspectu & loris longius subter humū excurrentibus salsaparillam, vt fere a multis eadem opinata, & vires neutiquā dispares. Aronis nil omnino reclamant a dracontij foliis; radix, semē, & folia eiusdem commodi comperta. Philyrea foliis oleæ; ad ea utilis, ad quæ oleaster, vt altera alterius vicaria succedat, cum adustione est opus. Idem de aliis dicendum, ne longius sermo protrahatur.

Plantæ similiter odorata earundem virium compotes sunt;

C A P. XL.

Sic etiam si eundem odorem referunt, & easdē vires retinebunt. Vnde si qui sunt, qui ex odoribus vires nancisci negent, aperte mentiantur. Exempla aliqua afferemus, vt iis edoctus phytopta,
ex se

ex se alia coniciat. Zedoaria citri odorem refert, eiusdem fructus facultatum compos, subuenit cordi, & contra venena valet, ex Auicenna. Melissa, *citrago* dicta ex citrij odore: serpentum & scorpionum venenis resistit, pestilentes febres, bilim sanat, & confert cordi. Ocymum citratum dictum, quod corticem citrii mali redoleat, ab eo nullatenus distat, & odore eximia fragrantia, & cordi amabiliore, vnde datur vtiliter deuorandū, vt languidos spiritus reuocent animo lapsis. Caryophylli flores omnium speciosissimi, sic vocati, quod cum caryophyllis exoticis habeant odoris cognationem, ac nonnullam calyculorum cum antophyllis similitudinē; aduersus pestiferos affectus eos miscent in antidotis; mirifice etiam commendatur comitialibus & aliis, quibus antophylli valent. Ocymi genus est, quod caryophylli fragrantiam halat, *caryophyllatum ocymum* vocant. Est & aliud apud nos, cuius folia, plantaq; odore caryophylli cum citrio cōfusa iucunditate; olfactu cor, & caput roborat; cardiacis affectibus succurrit, animiq; mœrorem in hilaritatem conuertit. Est herba, cuius radix eximij caryophyllorum odoris neminem latet; quippe caryophylli suauitatem halat, vulgo *caryophyllata* dicta: eiusdem facultates assecutas nulli dubium est; sic & alia eius genera. Schœnanthos manibus confricatus rosea prerogatiua, fragrantiaque cuiq; notus; sanguinem reiciendis prodest. Casia quoq; quæ *Zizi* vocatur, rosæ odorem refert: ad eadem, quæ iuncus præstat, ob id ex hoc pectines depurgando capiti, ob odoris gratiam non insalubres fabricant, alabastrum, pyxides, & cætera id genus. Santalum album rosarum odore fragrat; ad capitis dolorem, cordis lætitiā & palpitationem valet. Bacchari eximia fragrantia gratia cinnamomeæ radice; vrinam cit, menstrua pellit; contra serpentū morsus vtilissime datur; partus extrahit; vnguentis preciosis inseritur; oculorum vitis præstat. Cyperus nardum odore æmulatur; vrinam cit, & calculis medetur, antidotis miscetur, vuluæ vitis & aquæ intercuti valet. Asarum nardi odore, quod & alij *siluestre nardum* appellant, vrine & hydropicis auxiliatur. A Mefue ad iocinoris infartus; subeuntibus cutē aquis, & felleis suffusionibus exhibetur. Phu, aliqui *siluestre nardum* vocarunt, quod cum quadam grauitate nardæ suauitatis spiret, antidotis admiscetur, & vrinam mouet. Lauendulæ nostræ aromaticæ gratiæ, & spicæ fragrantia plūculū inest; a nardi viribus non longe recedit; ventricu-

lum roborat, & iecur ab infartu liberat. Myrrhis dicta propter sua-
ueolentiam quandam myrrhæ resipientem; cit menstrua, & partus.
Ab equapio fluit lachryma myrrhæ similis, Theophrastus in totum
myrrham esse existimauit, Dioscorides *smyrnon* vocat; odore medi-
cato cum quadam suauitate iucundo, acri, myrrhæ sapore, vt alte-
rum alterius loco cedit; tussi, orthopnoicis medetur; partus extra-
hit; vulnera glutinat, menses & secundas pellit, & contra febres
valet. Onotheræ radix, cum siccata est, vinum olet; in potu data,
feras mitigat, & cicures reddit; illitu quoque tetra vlcera mulcet.
Ambrosia racemunculos profert, odore vinoso, suauis: illitu humo-
res reprimat qui in aliqua parte incubuerint, & astringit, vt vinum.
Botrys suauem odorem spirat, Cappadoces *ambrosiam* vocant, et-
iam ab odore vini; orthopnoeas mulcet. Amomum odore origa-
ni est; a venenosis animalibus demorsis conuenit. Dictamnium olet
pulegium, quare ab aliquibus *siluestrepulegium* dicitur, pulegio si-
mile: præstat omnia quæ fatium pulegium, sed efficacius multo.
Alterum est dictamnium foliis sisymbrij, odor foliorum inter sisy-
mbrium & saluiam iucundissimus; defunctos partus eiicit; venenato-
rum ictibus auxiliatur, vt saluia. Scordion foliis pullulat, tetrum alij
odorem subolentibus; vrinas cit; contra viperarum ictus, ad veterē
tussim & ad menses valet. Alliaria tædioso odore & sapore allium
refert, vnde indeptum nomē; vires vt allio, sed non adeo vehemen-
tes. Nasturtium sinapi, & erucae assimilē, alopecis medetur, lieni,
lepre, & impetigini, & aliis medetur. Iberis folia, & radices nasturtio
similes, & odore; coxendicibus vtilissime illinuntur. Xanthiū odo-
re nasturtiū imitatur; aptissime tumoribus imponitur: nam nastur-
tium tumores & collectiones discutit. Chamæpitys odore pinum
imitatur: vrinæ difficultati, iocinoris, renū vitiis, stomachi, & serpē-
tibus vlceribus auxiliatur. Hypericum semine resinæ odorē imita-
tur, ob id aliqui, *chamæpityn* appellarunt: vrinam mouet, ambu-
sta sanat. Ascyron fructu resinofum, hyperico non absimili; ischia-
dibus, & ambustis medetur. Androsēmi comē tritæ resinofum odo-
rem reddunt; ambustis etiā, & ischiadicis profunt. Trifoliū asphal-
tion folia recentia habet; quorū odor rutæ, adulta bituminis; comi-
tialibus, pleuriticis, vuluæ vitiis, & serpentū morsibus fert opem, &
purgationes cit, vt ruta; vrinam mouet, lethaliū medicamentorū
antidotū; laterū doloribus, vuluæ strangulati, comitibus, pdest;
menstrua

menstrua mouet, inefficax serpētum virus reddit. Pimpinella com-
 mendatur melonis & cucumeris odore; reuocat olfactus, quem a-
 nimus deliquerit. Alfine cum teritur odorem cucumeris reddit;
 vim refrigerandi habet; oculorum inflammationibus subuenit. Sic
 nepeta gratum pulegii odorem æmularur. Dictamni tertii gene-
 ris foliis inest odor inter sisymbrium & saluiam iucundissimus; thy-
 mum, serpyllon, thymbra, & longe suauissimum samfuchus odo-
 rem expirant eundem; artemisia minor odorem samfuchi refert;
 trifolium erucam subolet, aliaq; quæ piget referre.

*Quomodo vera plantarum natalia vestiganda, perdiscendaque
 fuerint;* CAP. XXXI.

IAM affatim demonstrasse opinamur, quomodo plantæ ex natali-
 bus locis manifestas qualitates hauriant & animalia; & quomodo
 itidem ex earum effigiatura pernosci possent. Idemque in huma-
 na Physiognomonia dicebamus, homines ex regionibus mores for-
 tiri. Sed difficultas quæ in homine exoriebatur, eadem plantis cõ-
 tingere videtur: nam si homo vbi nascitur, ibi semper permaneret,
 facile mores & qualitates illius illico pernoscerentur; sed quia nunc
 huc, nunc illuc peruagatur, & per varias regiones, cum aliis genti-
 bus permiscetur, ex corrupto & permisto semine, variæ & mixtæ
 hominum qualitates variantur, & adulterantur. Idem & de plan-
 tis dicendum: nam si plantæ, vbi à cæli & terræ mixtura oriuntur, ibi
 semper permanerent, nec ab earum locis dimouerentur, facile ma-
 nifestæ earum proprietates dignoscerentur: sed quia diuersis in lo-
 cis & plantæ & semina deferuntur, ex his figurarum & qualitatum
 confusio, & adulteratio nascitur. Hæc equidem clarissime decla-
 rat Theophrastus. Loca sibi quæque accommoda vendicant ar-
 bores, non solum illæ quas operoso, & peculiari habitu natura crea-
 uit; sed quæ communi, vulgarique discrimine habentur; quippe
 quum aliæ sitientes adamant tractus, aliæ humidos, aliæ hibernos
 cupiant, aliæ Soli expositos, & aliæ opacis, à vento, ociosis, aliæ aper-
 tis gaudeant, & aliæ palustribus, aliæ montosis lærentur, vt diuidere
 auctores consueuerunt. Sed forte non semper eadem appetunt
 loca; nec vna de causâ; sed varia quadam ratione, quamquam naturæ
 cognatione quoque ad locum proprium ducuntur, quemadmodum
 ea, quæ sua sponte proueniunt. Spontaneus autem exortus expres-

sius naturam ostendit: siquidem ex eisdem generationes, & nutri-
 tiones, & singulorum diuisiones agantur, necesse sit; videlicet cali-
 ditate, frigiditate, siccitate, humiditate. Quærent enim omnia,
 quæ sibi pro suo temperamento commoda forent. Addo quod &
 similes locum exigant similem, & dissimiles dissimilem; quum sci-
 licet naturæ aliqua diuersitas adest, & cætera. Harū optime planta-
 rum phytoptam consultum esse debere, vera plantarum natalia cal-
 lere iubemus: nam non illico, quum intuebitur plantam secus aquā,
 aut fluuenta natam, aquæ alumnam, aut palustrem plantam illam iu-
 dicare debet, & exinde humidam esse; nec quascunque super mon-
 tis vertices viderit, siccas dicat; nam facile montana planta casu, vel
 arte iuxta aquas sita & concipere, & viuere, & fructificare poterit,
 & sic palustres in montibus. Plantam enim ex calida zona delatam,
 blanditiis, aliisque illecebris etiam apud nos viuere posse cogimus.
 Multæ sunt Romæ sata, & delata peregrina, sed semper paulatim
 defecerunt, & ad sua loca reuersa sunt. Sed frequenti inspectione
 attendere debet, obseruareque quali solo, cælo, situ, & cultu nasci
 solita sit, & viuere; & cum id diutius obseruauerit, tunc sine dubio
 pronunciare poterit qualis loci sit inquilina. Multum ad id con-
 ferre possunt historiæ Theophrasti, principis in describenda plan-
 tarum historia; deinde Dioscoridis, qui fere omnia ab eo transcrip-
 sit, & quæ nouerit, & quæ ignorauerit; inde alii Agriculturæ, &
 plantarum scriptores: idque potius in siluestribus herbis, & sponte
 nascentibus attendendum, quam domesticis: nam illæ minus fallunt,
 & simpliciores. Urbanæ sæpe habitum, & formam mentiuntur;
 ubi hæc omnia considerauerit tunc poterit sententiam proferre.

IO. BA-

